

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Географічний факультет

Кафедра конструктивної географії і картографії

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
магістра

на тему: «Сучасний стан землекористування у
Великомостівській територіальній громаді»

Виконав: студент VI курсу
групи ГРЕМ-21с
спеціальності 183 «Технології захисту
навколишнього середовища»
Гурський Роман Русланович

Керівник: к. г. н., доц. Войтків П. С.
Рецензент: к. г. н., доц. Наконечний Ю. І.

Львів – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ	8
1.1. Нормативно-правове регулювання екологічних досліджень.....	8
1.1.1. Основи земельного законодавства України.....	9
1.1.2. Аналіз державного земельного кадастру.....	11
1.1.3. Теоретичні основи землекористування.....	12
1.2. Методика еколого-географічних досліджень.....	15
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ	19
2.1. Географічне та фізико-географічне розташування.....	19
2.2. Геоморфологічна та геологічна будова.....	21
2.3. Гідрологічні та гідрогеологічні умови.....	22
2.4. Кліматичні умови.....	23
2.5. Рослинний покрив.....	25
2.6. Ґрунтовий покрив.....	27
РОЗДІЛ 3. АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	30
3.1. Поселенське навантаження та демографічна ситуація.....	30
3.2. Промислове навантаження.....	33
3.3. Соціальне середовище.....	36
РОЗДІЛ 4. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	40
4.1. Структура землекористування.....	40
4.1.1. Структура та динаміка земельного фонду.....	40
4.1.2. Забезпеченість населення земельними ресурсами.....	53
4.1.3. Сільськогосподарське землекористування.....	60
4.1.4. Лісогосподарське землекористування.....	73
4.1.5. Селітебне землекористування.....	80
4.1.6. Водогосподарське землекористування.....	88

4.1.7. Природоохоронне та рекреаційне землекористування.....	95
4.2. Екологічна оцінка стану земельних ресурсів.....	96
4.3. Антропогенні чинники, що впливають на землекористування.....	99
РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАХОДИ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	103
5.1. Перспективи використання.....	103
5.2. Заходи покращення екологічного стану.....	107
ВИСНОВКИ.....	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	113

ВСТУП

Актуальність роботи. Природні екосистеми Великомоствівської об'єднаної територіальної громади (далі територіальної громади) зазнали значних змін унаслідок значних антропогенних впливів, що проявлялись в гірничо-видобувній промисловості, а також гідромеліоративних та осушувальних роботах. Це призвело до втрати багатьох первісних ділянок ландшафтів, погіршило літологічний стан та гідрологічний режим земель.

Крім цього екстенсивне використання земель сільськогосподарського призначення призвели до всебічного погіршення їх стану, родючості та екологічного стану. Всі ці чинники вплинули на використання земельних ресурсів та змінило саме їх землекористування.

Тому актуальним є розгляд сучасного стану земельних ресурсів та землекористування, а також зміни, які тут відбулися.

Результати вивчення землекористування даної території, як особливо чутливого компоненту до забруднення природного довкілля, можна ефективно використовувати під час виконання наукових програм з проведення екологічного моніторингу за станом природних ландшафтів.

Об'єктом дослідження є земельні ресурси Великомоствівської територіальної громади.

Предметом даного дослідження є землекористування та його зміни у межах різних агроландшафтів та в часовому проміжку.

Метою дослідження було проаналізувати сучасний стан та використання земель, тобто яким є сучасне землекористування на території Великомоствівської територіальної громади та його зміни протягом останніх років.

Для досягнення мети необхідно було виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретико-методологічні основи еколого-географічного дослідження земельних ресурсів;
- вивчити природні умови формування земельних ресурсів;

- виявити та проаналізувати антропогенне навантаження на природне середовище, зокрема, яким є поселенське навантаження та демографічна ситуація, промислове навантаження та соціальне середовище;

- дослідити та проаналізувати сучасний стан і проблеми землекористування у громаді, що включало вивчення структури землекористування, екологічну оцінку стану земельних ресурсів та антропогенні чинники, які впливають на землекористування;

- встановити та запропонувати перспективи та заходи покращення стану земельних ресурсів.

Методи дослідження. У магістерській роботі використовувались такі методи дослідження:

- *літературний* – було опрацьовано ряд літературних та інтернет джерел, які безпосередньо пов'язані з об'єктом і предметом досліджень;

- *історичний* – досліджувалися наукові основи організації використання земель на території як району, так і громади;

- *статистичний* – для обробки даних, отриманих у відділі статистики та в головному управлінні Держгеокадастру у Львівській області;

- *картографічний* – було опрацьовано певний масив картографічного матеріалу, виділено територію громади на основі чого зроблений опис;

- *графічний* – на основі отриманих та опрацьованих даних побудовано кругові та стовпчикові графіки і діаграми, на яких показано структуру земельного фонду за категоріями їх призначення, структуру за типами землекористування, а також екологічну оцінку цих земель;

- *метод аналізу* – застосований при вивченні сучасного стану та розвитку громади, використанні та екологічного стану компонентів довкілля, а також структури земельного фонду та сучасного землекористування;

- *порівняльно-географічний* – використовувався при характеристиці і порівнянні розподілу земельних ресурсів в різних адміністративних утвореннях та фізико-географічних районах громади;

- *системно-структурний* – використовувався при характеристиці конкретних компонентів довкілля, як структурних складових частин громади та антропогенного навантаження на її природні ресурси;

- *SWOT-аналіз* є найбільш популярним аналітичним методом, який використовується у всіх областях стратегічного планування в якості основного інструменту стратегічного аналізу. Зокрема, проведено аналіз сильних і слабких сторін пропонованих видів діяльності та напрямків використання земельних ресурсів.

Основні положення магістерської роботи, результати та висновки, базуються на аналізі:

- даних фондових матеріалів Великомоствівської територіальної громади, зокрема технічних звітів, звітів із стратегії розвитку та планів соціально-економічного розвитку громади;

- статистичних матеріалів форми №6-зем, які отримали в головному управлінні Держгеокадастру у Львівській області;

- статистичних щорічниках по чисельності населення і його динаміці у колишніх Сокальському та Жовківському районах;

- даних фондових матеріалів департаменту екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації;

- літературних та інтернет ресурсів.

Наукова новизна одержаних результатів.

Вперше було подано в магістерській роботі розширений аналіз сучасного стану землекористування «новоствореної» Великомоствівської територіальної громади. Зокрема, це стосується структури земельного фонду та типів землекористування.

Розкрито питання екологічного стану та джерел забруднення земель, а також було розраховано і проаналізовано відповідні коефіцієнти.

Встановлено та запропоновано перспективи використання і заходи покращення екологічного стану земельних ресурсів на території громади.

Практичне значення проведених досліджень полягає у тому, що їх результати можна використати для розв'язання проблем, які виникають при

взаємодії людини і природи. Матеріали досліджень можуть стати основою для глибшого вивчення природних умов території громади, зокрема їхньої динаміки, функціонування та стійкості. Проведений аналіз екологічного стану земельних ресурсів адміністративних утворень громади можна використовувати при глибшому вивченні цих територій та проведенні обґрунтованої екологічної оцінки земель самою громадою. Запропоновані перспективи використання та заходи покращення екологічного стану земельних ресурсів громади можна враховувати і впроваджувати для її правильного розвитку.

Особистий внесок автора полягає у виконанні загального аналітичного аналізу, оцінці літературної бази, вивчення природних умов формування земельних ресурсів громади, проведенні збору даних та розрахункових робіт, систематики статистичної інформації, яка відображена на графіках та в таблицях, а також, докладний аналіз отриманих результатів та написання магістерської роботи.

Ступінь апробованості положень роботи. Результати досліджень опубліковано у:

- збірнику матеріалів наукової конференції студентів і аспірантів «Горизонти ґрунтознавства» (м. Львів, 17 травня 2022 року) та тему: «Сучасний стан землекористування у Великомоствівській територіальній громаді Львівської області»;

- збірнику матеріалів XVI Міжнародної конференції «Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід» (Львів, 15-17 жовтня 2022 р.) на тему: «Сучасний стан та використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення у Червоноградському районі Львівської області».

Магістерська робота викладена на 117 сторінках комп'ютерного набору. Складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (48). Робота ілюстрована картами та картосхемами (3), графічним (стовпчикові та кругові діаграми) (36) і табличним (28) матеріалом.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Нормативно-правове регулювання екологічних досліджень

Сучасне суспільне виробництво здійснюється на використанні природних ресурсів, які є не чим іншим, як складовими елементами природи, які використовуються, як джерело засобів існування всього суспільства. Вони поділяються на земельні, водні, мінерально-сировинні, кліматичні, біологічні та інші і складають основу матеріального виробництва. Внаслідок прикладання до неї живої праці стає основною продуктивною силою [4].

Серед всіх природних ресурсів найважливіше значення має земля, яка є одним із основних джерел існування суспільства. *Земля* поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [19]. *Земельні ресурси* сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві [19, 20].

Земельні ресурси виступають компонентом оточуючого середовища, місцем існування людини та умовою її життя, беруть участь у господарському виробництві, виступаючи в якості ресурсу і джерела задоволення потреб людини. Від характеру і рівня ефективності використання землі залежить розвиток продуктивних сил, масштаби виробництва і матеріальний добробут кожної людини. Вони необхідні всім галузям господарства, однак їхня роль у різних сферах не є однаковою. Якщо в промисловості, крім добувної, земля є лише просторовим базисом, то в сільському господарстві вона є головним засобом виробництва. Важливе значення землі для сільського господарства відіграє така властивість, як родючість і за збалансованого використання землі вона підвищується, а тому є вічним засобом виробництва [20].

Земельні ресурси як засіб виробництва мають низку властивостей, які суттєво відрізняють їх від інших засобів виробництва. По-перше, земля є продуктом самої природи і виникла за багато тисяч років до появи людини

внаслідок сукупної дії чинників, тому земля передує праці. По-друге, земля територіально обмежена і не може бути збільшена чи заодно заново створена. Проте обмеженість землі не означає обмеженість її продуктивних властивостей. По-третє, землі характеризуються постійним місцем розташування, тому на відміну від інших засобів виробництва, їх неможливо перенести з одного місця на інше, а процес виробництва має здійснюватися із врахуванням природно-географічних умов. Враховується місце розташування земельної ділянки, її конфігурація і рельєф, перелік с/г культур, що можливий для вирощування, собівартість отриманої продукції [20].

Земельні ресурси, на відміну від інших засобів виробництва, за умови їхнього правильного, збалансованого використання, не погіршують своїх властивостей, а навпаки покращують, підвищують показники родючості та продуктивності. Отже, земельні ресурси є невід'ємною і основною умовою життя та функціонування процесу суспільного виробництва [20].

1.1.1. Основи земельного законодавства України

Земельний кодекс України – це основний документ земельного законодавства, яким регулюються земельні відносини з метою створення необхідних умов для раціонального використання й охорони земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю і форм господарювання [20]. В Земельному кодексі знайшли юридичне закріплення всі прогресивні напрацювання земельної реформи, що здійснювалися в нашій країні за останні шість років [27; 32].

Водночас він вирішує і низку нових питань земельної реформи, і за своїм змістом докорінно відрізняється від попереднього кодексу який був чинний до 2001 року. Важливо, що він відкриває широкі можливості для формування класичних загальноприйнятих у цивілізованому світі земельних відносин, під якими розуміють суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Підводиться правове підґрунтя для здійснення застави землі, її купівлі-продажу, для введення у вітчизняну правову практику поняття «обмежень на землекористування» тощо [27; 32].

Спеціальний розділ у «Земельному кодексі» присвячений охороні земель, основними напрямками якої є: обґрунтування і забезпечення досягнення збалансованого землекористування; захист с/г угідь, лісових земель і чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб; захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними відходами та інших несприятливих техногенних процесів; консервація деградованих і малопродуктивних с/г угідь; збереження природних водно-болотних угідь [27; 32].

Земельним кодексом також передбачене управління в галузі використання й охорони земель, визначені завдання і механізми контролю за використанням і охороною земель. Передбачено, зокрема, здійснення моніторингу земель, як системи спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, запобігання та ліквідації негативних процесів, а також ведення державного земельного кадастру [27; 32].

Впроваджується економічне стимулювання збалансованого використання та охорони земель шляхом надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання й охорони земель. Передбачається виділення коштів з державного або місцевого бюджетів власникам землі для відновлення її попереднього стану, порушеного не з їх вини. Особливо важливим є здійснення за рахунок бюджетних коштів компенсації зниження доходу власників земель та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини [32].

Однією з центральних ланок управління в галузі використання й охорони земель є впровадження відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, які виникають внаслідок вилучення (викупу) с/г угідь, лісових земель і чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським та лісогосподарським виробництвом. Відшкодовуються також втрати завдані обмеженням прав власників землі і землекористувачів або

погіршенням якості угідь, спричиненим діяльністю громадян, юридичних осіб, органів місцевого самоврядування або держави [27; 32].

1.1.2. Аналіз державного земельного кадастру

Державний земельний кадастр (ДЗК) – це державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів [27].

ДЗК ведеться за єдиною для України системою на базі нормативних документів, затверджуваних Держкомземом. Цей документ ведеться Держкомземом та його територіальними органами, які здійснюють його формування, ведення, збереження і забезпечують доступ до відповідної інформації органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Адміністратором автоматизованої системи державного земельного кадастру є державне підприємство Центр державного земельного кадастру [27].

Ведення ДЗК забезпечується проведенням топографо-геодезичних, картографічних робіт, ґрунтових, геоботанічних, радіологічних, лісотипологічних, містобудівних та інших обстежень і розвідувань, реєстрацією права власності на землю, права користування землею і договорів на оренду землі, обліком кількості та якості земель, бонітуванням ґрунтів, зонуванням територій населених пунктів та економічною оцінкою земель. Оперативність і точність даних земельного кадастру забезпечується використанням аерокосмічних зйомок та застосуванням методів дистанційного зондування земної поверхні [27].

Документація ДЗК ведеться по територіях сільських, селищних, міських, районних Рад народних депутатів, областей, Республіки Крим і України в цілому з урахуванням природно-сільськогосподарського і лісогосподарського районувань та функціонального зонування територій населених пунктів [20].

До земельно-кадастрової документації належать кадастрові карти та плани (графічні і цифрові), схеми, графіки, текстові та інші матеріали, які містять відомості про межі адміністративно-територіальних утворень, межі земельних ділянок власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, правовий режим земель, що перебувають державній, колективній і приватній власності, їх кількість, якість, народногосподарську цінність та продуктивність по власниках землі і землекористувачах, населених пунктах, територіях сільських, селищних, міських, районних Рад народних депутатів, областях, Республіці Крим та Україні в цілому. Земельно-кадастрова документація включає книги реєстрації державних актів на право колективної, приватної власності на землю, право постійного користування землею, договорів на тимчасове користування землею, в тому числі на умовах оренди [20].

1.1.3. Теоретичні основи землекористування

Природокористування як сукупність усіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу розвивається і еволюціонує водночас із розвитком суспільства. Слід відмітити, що у структурі природно-ресурсного потенціалу України найбільшу частку займають земельні ресурси, які передбачають існування та використання всіх інших видів природних ресурсів, тому будь-які види природокористування передусім потрібно розглядати як землекористування.

Система землекористування в різних регіонах нашої держави сформувалася під впливом природних, історичних, етнокультурних, соціально-економічних чинників, які зумовили до поєднання різних напрямів використання земельного фонду та формування певного стану екологічної ситуації. Система землекористування не є статичною, консервативною, а зі зміною чинників еволюціонує та розвивається. Оскільки процес землекористування нерозривно пов'язаний із життєдіяльністю людини, то, на нашу думку, для історичного аналізу процесу використання земельного фонду доцільніше використовувати термін «еволюція» [34].

Еволюція землекористування – це історично спрямована сукупність безперервних, взаємопов'язаних змін у спрямованості, інтенсивності, способах, методах використання земельного фонду та у характері перерозподілу відносин права власності на основний засіб виробництва у сільському і лісовому господарстві, просторовий базис розміщення всіх видів господарської діяльності, голосний державотворчий компонент. Вона обумовлюється політико-правовими (зміна державного ладу, проведення землевпорядкування, захоплення території іншою державою), еколого-технологічними (вдосконалення знарядь обробітку, впровадження нових систем землеробства, екологізація напрямів використання земель), економічними (перехід від натурального до товарного виробництва) чинниками. Також при історичному дослідженні використання земельного фонду доцільно застосовувати показник швидкості еволюції, яким визначають тривалість виокремлених етапів і періодів [34].

За умови посилення антропогенного навантаження на земельні ресурси, які виконують функції предмета праці і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві, природного ресурсу і носія корисних копалин, просторового базису всієї сукупності форм і видів суспільної діяльності, територіальної основи державності і національного самовизначення, особливо гостро постає питання раціонального землекористування. Раціональним вважають таке використання земель, за якого поряд з виробництвом економічно доцільної кількості продукції зберігається екологічна рівновага всіх природних чинників. У цьому разі суспільство зацікавлене в тому, щоб висока продуктивність освоєння та використання землі поєднувалась з максимальним збереженням і примноженням її корисних властивостей [34].

Важливе значення земельних ресурсів у суспільному виробництві та функціонування біосфери зумовлює значний інтерес до дослідження правових, просторових, економічних, екологічних параметрів землекористування широкими колом науковців (екологів, економістів, землевпорядників, географів та ін.). Однак система класифікаційних категорій, які використовують під час дослідження особливостей використання землі, є розрізненою та недосконалою.

Правові аспекти землекористування обумовлене Земельним кодексом України та низкою нормативно-правових документів. Зокрема, Земельний кодекс регламентує поділ земель України та її адміністративно-територіальних утворень на 9 категорій за основним цільовим призначенням. Також законодавство України чітко подає поділ земель за формами власності (приватна, комунально, державна) та видами користування (постійне користування та оренда), визначає перелік категорій землевласників і землекористувачів [34].

Слід відзначити, що основним об'єктом землекористування є земельні ресурси, які мають унікальне, ключове значення в усій системі підприємницької діяльності людей і самого її життя. Земельні ресурси мають особливу цінність для всього людського суспільства. Первинним об'єктом будь-якого землекористування є земельна ділянка як частина земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування та визначеними щодо неї правами [34].

Землекористування – це процес використання людиною або суспільством інтегрального потенціалу території, яка охоплює всі ресурси на відповідній ділянці геопростору. Важливе та незмінне значення землі у різних видах господарської діяльності зумовлює досить широкий спектр підходів до дослідження землекористування територіальних (просторових), правових, економічних та екологічних [34].

Територіально землекористування розглядають як одну чи декілька земельних ділянок, що виділені на місцевості та які систематично використовують, або можуть використовувати в різних видах господарської діяльності. Основними аспектами територіального землекористування є: місце розташування, площа, розміри і конфігурація, склад угідь та видів економічної діяльності, рельєф місцевості, характеристика ґрунтових, геоботанічних та гідрологічних умов. [34].

Землеволодіння та землекористування за своїм змістом неоднакові та є сукупністю ділянок землі, що мають різноманітні природно-історичні властивості, різняться за характером використання та відносяться до різних

угідь. Збір відомостей про кількісні параметри земель при ведення ДЗК ведеться у розрізі угідь, з огляду на що вони є основним компонентом земельного кадастру [34].

Під час власних еколого-географічних досліджень ми розглядали землекористування як напрям природокористування поряд з водокористуванням, надрокористуванням, лісокористуванням, біокористуванням, повітрокористуванням. Однак обов'язково необхідно врахувати, що саме землекористування є основою усіх інших напрямів природокористування [31].

Для виокремлення класифікаційних категорій землекористування в даному дослідженні ми вирізняли 2 рівні: типи, а в їх межах форми землекористування [31].

Серед *типів землекористування* необхідно виділити: сільськогосподарське, лісогосподарське, селітебне, водогосподарське, природоохоронне, рекреаційне та оздоровчу. Саме їх аналіз у був предметом наших досліджень.

Крім, цього згідно наказу Держстандарту України від 1996 року затверджено і введено в дію класифікацію земельних угідь. Згідно цієї класифікації у складі земельних ресурсів, що входять до складу адміністративно-територіальних одиниць виділяють *наступні категорії земельних угідь*: сільськогосподарські землі, ліси та інші лісовкриті площі, забудовані землі, відкриті заболочені землі, сухі відкриті землі без рослинного покриву, води та інші [31].

1.2. Методика еколого-географічних досліджень

Аналіз організації використання земель відбувається на основі дотримання вчення про методологію, методику і методи пізнання закономірностей, відносин і зв'язків процесі суспільного виробництва [29].

В широкому розумінні *методологія* – це вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, яким є матеріалістичний діалектичний метод. Щодо землевпорядної науки, то методологія представила собою сукупність

прийомів дослідження щодо специфіки організації використання і охорони земель [29].

В магістерській роботі були застосовані такі методи дослідження, як: *історичний, статистичний, літературний, розрахунковий, графічний, картографічний, аналізу, порівняльно-географічний, системно-структурний, SWOT-аналіз* і ін.

За допомогою *історичного методу* досліджувалися наукові основи організації використання земель на території як району так і громади. Це дало змогу довести переваги приватної форми власності на землю у використанні її в сільському господарстві над виключно державною формою, яка позбавлена рис конкретного господаря землі.

Збір і систематизацію необхідної інформації по об'єкту дослідження включає *статистичний метод*. За допомогою цього методу подається необхідна інформація про земельний фонд району. Використовуючи форми статистичної звітності №6-зем «Звіти про наявність земель та розподіл їх за власниками землі, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності» (річна), були відібрані дані по адміністративних утвореннях громади та площі земель по цих показниках.

Розрахунковий метод є актуальним при аналізі матеріалів, визначенні і розрахунків: часток земель за категоріями їх призначення; забезпечення землями на користувача і особу; коефіцієнтів екологічної стійкості земельних ресурсів, для чого зібрані відомості про наявність площ таких умовно стабільних угідь, як рілля, сінокоси, пасовища, землі вкриті лісом, чагарниками, болота, під водою.

Зокрема, були коефіцієнт екологічної стабільності території (K_{ec}) розраховують як:

$$K_{ec} = \frac{\sum_1^n S_i K_i}{\sum_n S_i} \quad \text{де, } K_i \text{ – коефіцієнт екологічних властивостей угідь } i\text{-виду; } S_i \text{ – площа угідь } i\text{-виду, } n \text{ – кількість показників} \quad [41].$$

Коефіцієнт антропогенного навантаження на земельні ресурси (K_{an}) визначають його за формулою:

$$K_{ан} = \frac{\sum_1^1 SB}{\sum_n^1 S} \quad \text{де, } S1 - Sn - \text{ площа угіддя з певним рівнем антропогенного навантаження; } B1 - Bn - \text{ оціночні бали відповідних угідь [41].}$$

Бальна оцінка ступеня антропогенного навантаження та екологічної стабільності території визначається за допомогою шкали запропонованої Н. М. Рідеєм та Д. Л. Шофоловим [41].

До екологічно нестабільної відносять території з коефіцієнтом <0,33 бали, до слабо стабільних територій – 0,34-0,50 бали, середньо стабільна – 0,51-0,66 бали та екологічно стабільна – > 0,67 бали [41].

Рівень антропогенного навантаження території визначається наступними показниками даного коефіцієнту: високий – 4,1-5,0 бали, підвищений 3,1-4,0 бали, середній 2,1-3,0 бали та низький 1,0-2,0 бали [41].

Ступінь порушення рівноваги у співвідношенні основних типів угідь в агроландшафтах оцінюють за співвідношенням площі угідь інтенсивного використання (рілля, P) та сумарної площі угідь ощадливого використання (багаторічні насадження, сіножаті, пасовища), а також земель під полезахисними лісосмугами в агроландшафтах (OB) за шкалою, наведеною у таблиці 1.3 [41].

Питому вагу показників P та OB розраховують у процентах від загальної сумарної площі ріллі та угідь ощадливого використання за формулами [41]:

$$P = \frac{Sp}{S_P + S_{OB}} \times 100 \quad \text{де, } P - \text{ питома вага ріллі у групі угідь } P + OB, \% ; Sp - \text{ площа ріллі, га; } S_{OB} - \text{ сума площ угідь ощадливого використання, га [41].}$$

Картографічний метод досліджень включає такі складові: знайомство з об'єктом дослідження шляхом отримання та візуального аналізу різноякісної картографічної інформації; сприйняття і читання карт; побудова картосхем [5].

Графічний метод – полягає в тому, що на основі статистичних даних показано: динаміку змін різних складових земельного фонду; структуру земельного фонду та земель за категоріями призначення; забезпеченість землями; типи землекористування за користувачами; коефіцієнти, що показують та оцінують їх екологічний стан.

Метод аналізу був застосований при вивченні сучасного стану та розвитку громади, використанні та екологічного стану компонентів довкілля, а також структури земельного фонду та сучасного землекористування.

Метод порівняльно-географічний – просторовий (географічний) опис поширення, переважання тих чи інших типів землекористування, земель чи коефіцієнтів та їх просторовому порівнянні у переважаючих показниках.

Системно-структурний метод – включає в себе розгляд будь-яких об'єктів з точки зору складних утворень, які мають певну структуру і являються компонентами більш складних систем [29]. Цей метод використовувався при характеристиці конкретних компонентів довкілля, як структурних складових частин громади та антропогенного навантаження на її природні ресурси.

Під «*екологічною системою*» розуміють реально виокремлений у просторі і часі комплекс, сформований з: рельєфу земної поверхні; рельєфоутворюючих і рельєфоперетворюючих процесів; зв'язків між елементами системи; зв'язків системи з оточуючими її природними і соціально-економічними системами [6].

Інший принцип *екологічних досліджень* – це визнання пріоритету людини у функціонуючих геосистемах. Людина через категорію «суспільство» виступає суб'єктом еколого-географічних відносин, вимоги якого до якості інших складових геосистеми як середовища життя стають критеріями оцінювання його якості. Цей підхід називають антропоекологічним [6].

Для пропонованих напрямків використання земельних ресурсів нами було проведено аналіз сильних і слабких сторін пропонованих видів діяльності на основі «Плану соціально-економічного розвитку громади на 2020-2027 роки», який базується на врахуванні конкурентних переваг та обмежень, які представлені у вигляді *SWOT-аналізу*.

SWOT-аналіз є найбільш популярним аналітичним методом. Він використовується у всіх областях стратегічного планування в якості основного інструменту стратегічного аналізу. Даний аналіз є основою для виявлення і формування основних проблем та стратегічних питань.

РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Географічне та фізико-географічне розташування

Червоноградський район – район на північному заході Львівської області, Україна. Адміністративний центр – місто Червоноград. Утворений 17 липня 2020 року в рамках адміністративно-територіальної реформи [36].

Згідно рисунку 2.1, до складу району увійшли території: Радехівського, Сокальського, частини Кам'янка-Бузького (Добротвірська селищна громада), частини Жовківського (північно-східні території: Купичвільська та Боянецька сільські ради, увійшли в Великомоствівська міська громада) районів, місто обласного значення Червоноград, а також місто Соснівка та селище Гірник, що знаходились в підпорядкуванні Червоноградської міської ради [48].

Рис. 2.1. Адміністративні межі Червоноградського району [37]

Великомоствівська територіальна громада знаходиться в межах Червоноградського району. Громада межує на півночі із Белзькою і Червоноградською, на сході – Добротвірською, на південному-сході –

Кам'янка-Бузькою, на південному-заході – Жовківською, на заході – Добросинсько-Магерівською та Рава-Руською громадами (рис. 2.2).

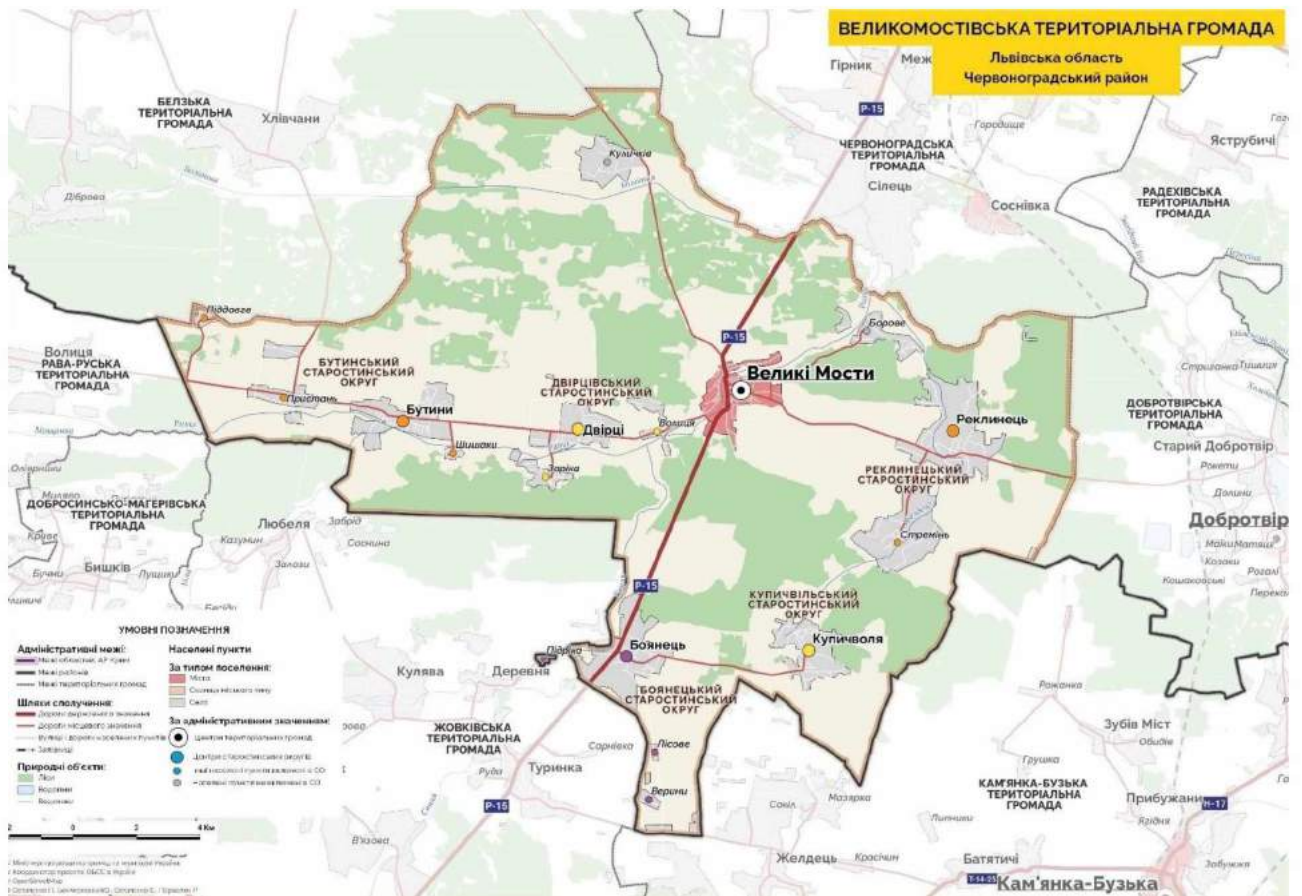

Рис. 2.2. Розташування Великомоствівської територіальної громади [2]

Громада має вигідне розташування щодо важливих транспортних шляхів. Це, зокрема, автострада загальнодержавного значення Львів – Червоноград – Ковель.

Місто Великі Мости Львівської області розташоване вздовж берега ріки Рата. До складу громади входять 17 населених пунктів: (м. Великі Мости – адмін. центр, с. Борове, с. Куличків, с. Реклинець, с. Стремінь, с. Двірці с. Волиця, с. Заріка, с. Бутини, с. Шишаки, с. Пристань, с. Піддовге, с. Боянець, с. Верини, с. Лісове, с. Підріка, с. Купичволя). Загальна площа громади - 311,8 км² з кількістю населення 16 364 осіб [8; 39].

Великомостівська громада чітко відновиться до Західноєвропейської рівнини. За фізико-географічними зонами громада відносять до Поліської провінції зони мішаних лісів. За фізико-географічною областю громада відносять до Бузького Малого Полісся [13].

В межах Бузького Малого Полісся на півночі громади виділяється район Ратинське Полісся, а на півдні – Желдецьке Полісся [14; 16].

За іншими науковцями, за фізико-географічним районуванням України, громада розташований у межах Європейської рівнинної ландшафтної країни, зони широколистяних лісів, Західно-Українського краю, де виокремлено дві області: Мале Полісся; Волинська височина [13]. Саме до області Мале Полісся відносить територія громади.

Рельєф громади становить полого хвилясту рівнину. Так як вона розташована у межах фізико-географічної області Малого Полісся – переважає низовинна лісиста полого хвиляста моренно-зандрова рівнина [42].

2.2. Геоморфологічна та геологічна будова

В геоморфологічному відношенні територія Великомоствівської громади віднесена до фізико-географічної області Малого Полісся в межі зандрово-алювіальної рівнини р. Рата [44].

Поверхня місцевості являє слабо хвилясту терасову рівнину. Найнижчі висоти (198–201 м) приурочені до заплави річки. Найвищі абсолютні висоти (до 210 м) спостерігаються в межах плоских ділянок надзаплавної тераси. Загальний ухил рельєфу спостерігається в північно-східному напрямку, а також до долини річки Рата [44].

В геоструктурному відношенні територія Великомоствівської громади розташована в межах Львівської мульди, що входить до складу південно-західної околиці Руської платформи, складеної осадовими породами девонської, кам'яновугільної, юрської і крейдянної систем [44].

Геологорозвідувальними свердловинами кам'яновугільні породи виявлені на глибині 540-550 м, юрські – на глибині 460-480 м. Крейдяні відклади залягають на глибині 7-20 м від поверхні землі, мають потужність 450-480 м, і представлені трьома ярусами: сеноманом, туроном і сеноном [14; 44].

Четвертинні відклади заплави р. Рати представлені пісками дрібними і пилюватими, місцями мулкуватими і за торфованими, загальною потужністю до 7-9 м. Відклади надзаплавної тераси представлені алювіально-

флювіогляціальними пісками дрібними, супісками пластичними, загальною потужністю до 12-16 м [43].

2.3. Гідрологічні та гідрогеологічні умови

Гідрографічна сітка району представлена річкою Рата, яка є лівою притокою р. Західний Буг, а бере початок на території Польщі. Річка протікає через місто Великі Мости з південного заходу на північний схід. Загальна довжина Рати становить приблизно 76 км, площа басейну ~ 1790 км² [44].

В межах території м. Великі Мости ширина русла становить 20-30 м, ширина пойми серед забудови міста – 60-250 м. Живлення р. Рати змішане, ґрунтово-снігово-дощове. Максимальне підняття рівня води спостерігається під час весняної повені та літніх дощових паводків [44].

Гідрогеологія та умови водопостачання. В гідрологічному відношенні район характеризується наявністю підземних вод в горизонтах четвертинних відкладень та мергельної товщі. Четвертинний водоносний горизонт поширений в пісках, який залягає на глибині від 0,2 м (в заплаві р. Рати) до 6 м. Потужність водоносного горизонту становить 6-12 м, води його переважно безнапірні, водоупором є глини і мергель. Водонасиченість цього горизонту незначна, дебіт шахтних колодязів не перевищує 0,2-0,5 м³/год [14; 44].

Амплітуда коливань рівня ґрунтових вод досягає $\pm 1,4-1,7$ м. В зв'язку з відсутністю суцільного водоупорного перекриття води даного водоносного горизонту забруднюються з поверхні. Водоносний горизонт мергельної товщі крейдяних відкладень віднесений до тріщинуватих зон. Ступінь тріщинуватості, потужність даної зони характеризується значною непостійністю, як в плані, так і по глибині. За даними буріння 1970-80-х років висока тріщинуватість віднесена до інтервалів: 20-40 м, 60-70 м, 90-100 м і 120-135 м від поверхні землі [44].

Води даного водоносного горизонту – напірні, статистичний рівень встановлюється на глибині 2-8 м, величина напору коливається від 25 до 80 м.

Дебіти свердловини дуже різні і коливаються від 5 до 35 м³/год., в окремих випадках були зафіксовані дебети і більше. За хімічним складом

підземні води мергельної товщі відносяться до гідрокарбонатнокальцієвого типу і характеризуються вмістом сухого залишку в межах 360-540 мг/л із дещо підвищеною загальною твердістю [44].

Місто Великі Мости має централізоване водопостачання з розміщенням водозабору в південно-західній його околиці, що використовує підземні води мергельної товщі. На території міста є дві свердловини, які дають 120 м³/год. і 100 м³/год [44].

Частково джерелом водопостачання в громаді є індивідуальні колодязі, які розкривають верхні водоносні горизонти, що не захищені від забруднення поверхневими та дощовими стоками. Рівневий режим ґрунтових вод відзначається сезонною непостійністю і залежить від метеорологічних факторів і режиму р. Рата.

Водозабезпечення підприємств виконується за рахунок свердловин глибиною від 45 до 90 м, що використовують підземні води тріщинуватої зони мергельної товщі крейдяного віку. Дебіт свердловин коливається від 80 до 120 м³/год. Загальна твердість від 8 до 16° Н, коли-титр більше 333. Якість води є придатною для виробничих потреб [44].

2.4. Кліматичні умови

Відповідно до агрокліматичного районування України, територія досліджень належить до вологої помірно теплої агрокліматичної зони [25].

Громада знаходиться в межах Малого Полісся, тому величина сумарної сонячної радіації становить 92,4 ккал/см² за рік. Найменші значення простежуються у зимові місяці – 1,1-3,5 ккал/см². За літній період кількість сумарної сонячної радіації сягає 42,2 ккал/см², а серед місяців найбільші значення припадають на липень – 16,6 ккал/см² [17].

Умови атмосферної циркуляції для Малого Полісся визначають за західним перенесенням повітряних мас і положенням щодо Азорського і Сибірського максимумів та Ісландського мінімуму. Протягом року панівними над цією територією є повітряні маси помірних широт. За рік найбільшу

повторюваність мають вітри західних румбів. Середня швидкість вітру становить 4,0 м/с [3; 17].

Середня багаторічна температура повітря у межах Малого Полісся становить 7,1–7,5°C. Найхолоднішим місяцем року є січень з середньою багаторічною температурою -3,8 – -4,4°C, а найтеплішим – липень з середньою багаторічною температурою 17,9 – 19,1°C. Аналіз просторового розподілу середньомісячних температур повітря засвідчує, що центральна і східна частини території Малого Полісся є дещо теплішими, порівняно з західною [1].

Сума додатних середніх температур (вище 0°C) на цій території становить 2920–3060°C, вище 5°C – 2795–2935°C. За вегетаційний період (температури понад 10°C) сума активних температур дорівнює 2385–2570°C.

За багаторічними даними, середньорічна кількість опадів на тій території Малого Полісся становить 590–700 мм. Річні суми опадів розподіляються на цій території нерівномірно, що зумовлено географічним положенням і орографією [25].

Сталий сніговий покрив на території Малого Полісся встановлюється у третій декаді грудня. Число днів зі сталим сніговим покривом коливається від 36-ти до 150-ти. Середня з найбільших декадних висот снігового покриву за зиму становить 15–18 см [25].

Клімат громади помірно-континентальний, вологий. Для зимового періоду характерна похмура погода, тумани та відлиги.

Найхолодніші місяці – січень із середньомісячною температурою повітря –4 С. Абсолютна мінімальна температура повітря, як правило, у січні - лютому і становить – 24°C, середня температура найбільш холодної п'ятиденки – 20°C. Середня температура опалювального сезону становить – 0,2°C, а його тривалість 191 доба [44].

Глибина промерзання ґрунту досягає 80 см, максимально – 108 см. Найтепліший місяць – липень із середньомісячною температурою повітря +28°C. Абсолютна максимальна температура повітря становить +36°C. Сума атмосферних опадів за рік в середньому складає 610 мм. Основна кількість опадів (~75 %) випадає в теплий період року. Переважаючими напрямками

вітру є: взимку – західні і південно-західні, влітку – західні і північно-західні [44].

У місті Великі Мости вологий континентальний клімат, з м'якою зимою та теплим літом. Середньорічна температура становить $+7,7\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Найпрохолодніший місяць січень, зі середньою температурою $-4,0\text{ }^{\circ}\text{C}$, найтепліший місяць липень, з середньою температурою $+18,2\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Опадів більше випадає у липні, у середньому 86 мм, найменше у січні – 32 мм опадів. У рік випадає близько 630 мм опадів. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Кліматограма м. Великі Мости [28]

2.5. Рослинний покрив

Північна частина Червоноградського району розташована в зоні лісостепу, а південна – в зоні мішаних лісів. Дані території характеризуються як лісостепова, так і лісовою рослинністю. Її розвитку тут сприяють кліматичні і ґрунтові умови, а також характер рельєфу. Велике значення у формуванні рослинності району належить діяльності людини, яка винищує одні рослини і звільнені площі використовує для культивування інших (наприклад, чагарники,

луки використовуються під сади і городи). Загальні площі лісів – понад 25 % території району. Більше їх на Малому Поліссі.

Саме в межах Малого Полісся знаходиться територія Великомоствівської територіальної громади, лісистість якої становить за останні 10 років дещо збільшилася, а загальна частка лісів та інших лісовкритих земель становить 35,07 % від загальної площі громади. Тобто можна відмітити, що територія громади дуже добре забезпечена лісами.

Згідно рисунку 2.1 ліси по території громади більш-менш рівномірно розподілені. Однак, відсутність лісів спостерігаємо на півдні, заході та частково- південному-сході громади.

Серед дерев'янистого покриву на Волинській височині переважають граб, дуб, вільха, береза, липа. На Малому Поліссі – сосна, вільха, береза, ялина, осика. Грабово-дубові ліси ростуть на опідзолених чорноземах, соснові – на піщаних дюнах і торфовищах. У грабово-дубових лісах підлісок багатий на ліщину, крушину, трав'яний покрив досить строкатий. Тут поряд з папороттю і хвощами багато квітів, серед яких – підсніжники, конвалії та ін. У хвойних лісах підлісок небагатий – це переважно мохи і лишайники (хвойний мох, оленячий лишайник, чебрець). На території району є великі ділянки, зайняті болотяною рослинністю (осока, хвощ, сфагновий мох тощо). Лучна рослинність майже винищена, оскільки площі майже всі розорені [43].

Лісові масиви, що знаходяться на околицях громади, є привабливими для короткочасного відпочинку. Західніше Великих Мостів, на віддалі приблизно 1,5-2,0 км від міста наявний лісовий масив, що віднесений до об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення:

- державне заповідне урочище «Борове», площею 25 га, розташоване в кварталі Великомоствівського лісництва Жовківського ДЛГ;
- державне заповідне урочище «Великомоствівське», площею 27 га, розташоване в кварталі Великомоствівського лісництва Жовківського ДЛГ [44].

На території Великомоствівської громади в урочищі «Чорний ліс» цвіте шафран Гейфелів, який перебуває на межі зникнення та занесений до Червоної книги України. Шафран Гейфеля має декілька ознак, які відрізняють його від

подібних з роду Шафран, зокрема, можна зауважити, що на верхній частині кожної пелюсточки, це сегменти оцвітини, є В-подібна пляма. Саме ця пляма відрізняє шафран Гейфеля від інших видів Шафрану [44].

Також в урочищі «Чорний ліс» цвітуть інші первоцвіти, які занесені до Червоної книги: сон-трава, Первоцвіт весняний, Підсніжники та інші червонокнижні рослини [44].

2.6. Грунтовий покрив

Територія Червоноградського району розташована в двох агрогрунтових зонах: північна частина району знаходиться у межах Лісостепової агрогрунтової зони (Рівненсько-Луцький агрогрунтовий округ, Сокальський агрогрунтовий район), а південна – у межах Поліської зони (Мало-Поліський агрогрунтовий округ, Кам'яно-Бузький і Радехівський агрогрунтові райони).

Всього на території району виділено двадцять чотири генетичних типи ґрунтів, основні з яких у відсотковому відношенні становлять: дерново-підзолисті, дерново-слаборозвинені піщані ґрунти; ясно-сірі, опідзолені супіщані; темно-сірі та чорноземи опідзолені суглинкові; чорноземи глибокі і неглибокі карбонатні та вилуговані; перегнійно-карбонатні суглинкові; чорноземи лучні та лучні суглинкові; дернові та лучні; лучно-болотні та болотні; торфовища низинні та торфопо-болотні [42].

Вся територія Великомоствівської територіальної громади знаходиться в межах Малого Полісся, де спостерігається неоднорідний ґрунтовий покрив. Переважає вологий клімат з промивним водним режимом, водно-льодовикові піски і супіски та елювій верхньокрейдяних відкладів як ґрунтоутворюючі породи, майже суцільна (в минулому) лісова і лучна рослинність сприяли формуванню в межах цієї території дерново-підзолистих, дерново-карбонатних, лучних, дернових і болотних ґрунтів. Добре розвинений мезо- і мікрорельєф зумовив часту зміну провідних чинників ґрунтоутворення. Залежно від цих факторів змінювались і елементарні ґрунтові процеси, внаслідок чого і формувалась дуже складна мозаїчна структура ґрунтового покриття [9].

В межах громади, яка знаходиться в низовинній частині (Мале Полісся) переважають дерново-підзолисті, лучні, дернові, лучно-болотні та торфяно-болотні ґрунти, ефективне використання яких вимагає розумної меліорації [43].

Дерново-підзолисті ґрунти характеризуються найменшою родючістю. Це здебільшого ґрунти, що утворилися на пісках, глинисто-піщаних породах. Наявність у ґрунтовій породі піску обумовлює велику водопроникність цих ґрунтів, і рослинам, незважаючи на велику кількість опадів у місцях, де підґрунтові води залягають на глибині понад 2,5 м, не вистачає вологи. Якщо ж підґрунтові води залягають на незначній глибині (не більше 1 м), то рослини отримують надмірну вологу [43].

Дерново-підзолисті ґрунти сформувались внаслідок дернового і підзолистого процесів ґрунтоутворення під сосновими, дубово-сосновими та іншими мішаними лісами. За ступенем опідзолення виділені дерново-слабопідзолисті і дерново-середньопідзолисті. Дані ґрунти легкого гранулометричного складу, характеризуються незадовільними фізичними властивостями. Значні площі дерново-підзолистих ґрунтів зазнали впливу вітрової ерозії [13].

Дерново-слабопідзолисті ґрунти бідні на поживні речовини, менш розорані і на них, передусім, ростуть соснові ліси (навколо Великих Мостів). Ці ґрунти мають незначну кількість гумусу (0,2–0,5 %), тому вони бідні на азот, а вміст фосфатів також недостатній [43].

Підзолисто-дернові мають незначне поширення серед дерново-підзолистих ґрунтів. Приурочені до понижених ділянок рельєфу. На відміну від дерново-підзолистих мають інтенсивніше розвинений гумусово-ілювіальний горизонт, більший вміст гумусу. Це одні з найцінніших ґрунтів Малого Полісся [13].

Лучні ґрунти утворилися внаслідок дернового процесу ґрунтоутворення в гігроморфних умовах під лучною рослинністю на водно-льодовикових відкладах. Приурочені до знижених ділянок рівнин, річкових терас, заплавл, периферій боліт [13].

Дернові ґрунти залягають у широких зниженнях серед вододілів, по периферії боліт, річкових заплавах. Вони часто трапляються в поєднанні з лучно-болотними і болотними ґрунтами [13].

Болотні ґрунти утворилися під болотяною рослинністю в умовах надмірного зволоження. Верхній шар болотних ґрунтів містить велику кількість органічних речовин (5–3 %). Товщина шару торфу може становити 0,5–5 м і більше. Болотні ґрунти бідні на фосфор і калій, але багаті на азот, мають підвищену кислотність [13].

Трапляються ареали *чорноземно-лучних ґрунтів*. Для них характерний більш розвинений і потужний гумусовий та перехідний горизонти, ніж у лучних ґрунтів.

Ґрунти цієї місцевості утворюють певні структурні комплекси, які характеризуються різним поєднанням дерново-підзолистих, дернових, лучних, болотних та інших ґрунтів і їхніх відмін. Більшість цих ґрунтів, особливо після проведення осушувальної меліорації, цілком придатні для ефективного використання у сільськогосподарському виробництві.

Отже, систематичне внесення органічних добрив, посіви люпину, є важливим чинником підвищення родючості цих ґрунтів, щодо мінеральних добрив, значний ефект дають азотні і фосфорні добрива.

Даючи господарську оцінку основним ґрунтам громади, зазначимо, що вони досить родючі і придатні для вирощування як сільськогосподарських, так і лісогосподарських культур.

Для того, щоб отримати високі сталі врожаї сільськогосподарських культур, необхідно провести цілу низку заходів, пов'язаних з піднесенням культури землеробства, а саме: вапнування ґрунтів, яке знижує їхню кислотність, що є надмірною, періодичне угноєння їх торф'яно-гнійовими компостами. Серед комплексних заходів вирішальне значення має удобрення достатньою кількістю органічних і мінеральних добрив.

РОЗДІЛ 3. АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

3.1. Поселенське навантаження та демографічна ситуація

Великомостівська міська територіальна громада розташована в Червоноградському районі Львівської області.

Адміністративний центр – місто Великі Мости. Площа громади – 249,5 км², населення – 13 791 осіб.

Утворена 22 листопада 2017 року шляхом об'єднання Великомоствівської міської ради та Бутинської, Двірцівської, Реклинецької сільських рад Сокальського району. В 2020 році до складу громади увійшли Боянецька та Купичвоська сільські ради (Жовківського району).

До складу громади входять 1 місто (Великі Мости) і 16 сіл: Борове, Бутини, Волиця, Двірці, Заріка, Куличків, Піддовге, Пристань, Реклинець, Стремінь та Шишаки, Боянець, Верини, Лісове, Підріка, Купичволя.

Згідно рисунку 3.1 в центрі громади розташуванні Великі Мости (Великомостівська м.р.), площа 84,6998 км². Населення Великих Мостів 6137 осіб, (загальне населення Великомоствівської міської ради 7013 осіб). У підпорядкуванні село Борове (380 осіб) та село Куличків (496 осіб).

Село Двірці (Двірцівська сільська рада) розташоване на південний-захід від центра громади і має площу 51,7050 км². Населення Двірці 891 осіб, а загальне в Двірцівській сільській раді 1973 осіб. У підпорядкуванні: село Волиця (682 осіб), село Заріка (400 осіб).

Село Бутини (Бутинська сільська рада) розташоване на заході громади площею 63,3919 км². Населення Бутини: 1580 осіб, а загальне населення Бутинської сільської ради 2726 осіб. У підпорядкуванні знаходиться село Шишаки (263 осіб), село Пристань (837 осіб), село Піддовге (46 осіб).

Село Реклинець (Реклинецька сільська рада) знаходиться на сході громади і має площу 49,697 км². Населення с. Реклинець становить 1663 осіб, а загальне населення Реклинецької сільської ради – 2079 осіб. У підпорядкуванні: село Стремінь (416 осіб).

Село Боянець (Боянецька сільська рада, Жовківський район) розташоване на півдні громади і має площу 2,475 км². Населення с. Боянець складає 1535 осіб. У підпорядкуванні має село Верини (74 осіб), село Лісове (19 осіб), село Підріка (131 особа).

Село Купичволя (Купичволівська сільська рада) знаходиться на півдне громади і займає площу 27,23 км². Населення с. Купичволя становить 799 осіб.

Згідно рисунку 3.1, основне поселенське навантаження на землі громади, тобто концентрація поселень спостерігається із заходу на схід від с. Бутини до с. Реклинець та із південного-заходу та північ через с. Боянець та м. Великі Мости.

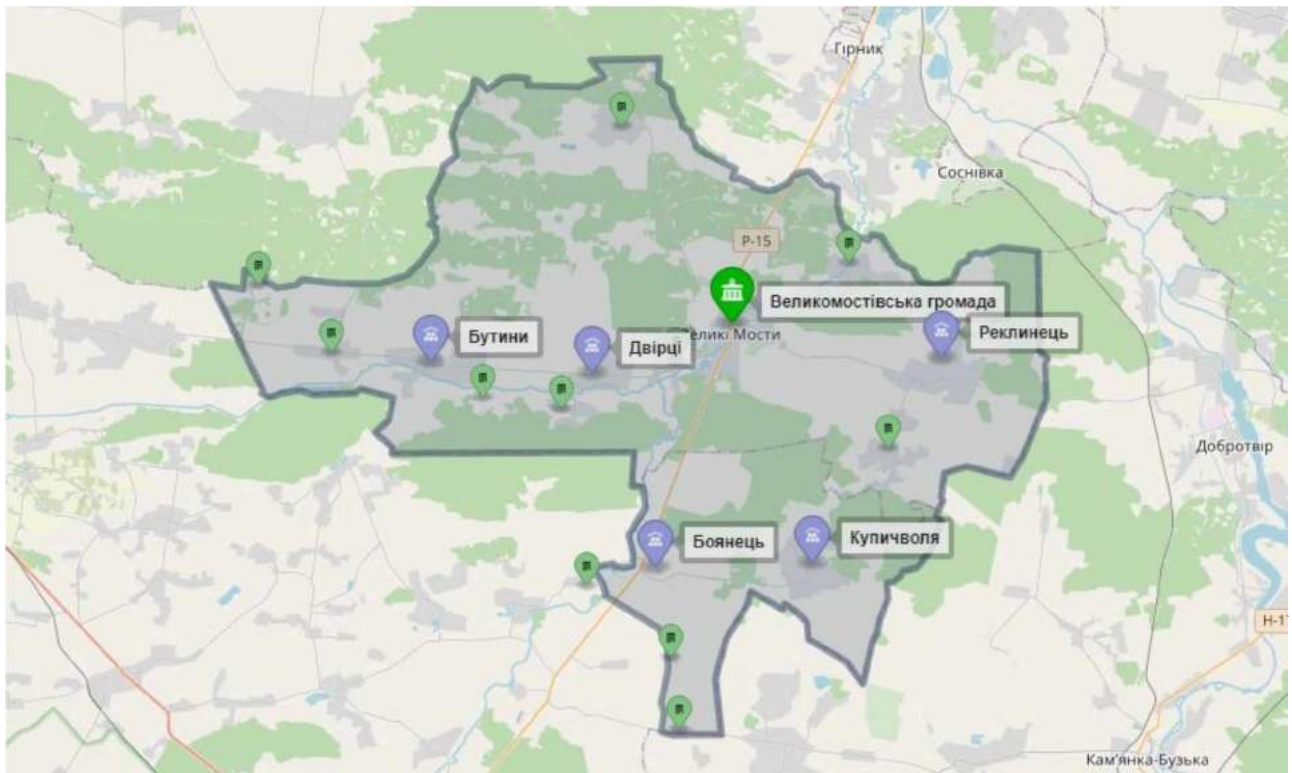

Рис. 3.1. Поселенське навантаження у Великомоствівській громаді [26]

Згідно таблиці 3.1. загальна кількість жителів у громаді становить всього 16 364 особи, що є досить незначною. У статевій структурі переважають жіноче населення, а кількість працездатного населення становить всього 9956 осіб.

По національному складу – більшість жителів українці, також певний відсоток росіян та поляків, які історично проживають на даній території.

Згідно рисунку 3.2 більша частина населення в межах громади проживає у Великих Мостах (39 %), а у всіх інших населених пунктах їх частка дуже

мала. Тобто можна прийти до висновку, що основне поселенське навантаження на землі громади відбувається в основному з його адміністративного центру.

Таблиця 3.1

Населення в межах Великомоствівської громади

Загальна кількість жителів	16364 осіб
Кількість чоловіків	7974 осіб
Кількість жінок	8390 осіб
Дорослого працездатного населення	9956 осіб
Загальна кількість квартир	663 одиниць (68 будинків)
Загальна кількість дворів	5144 одиниць.

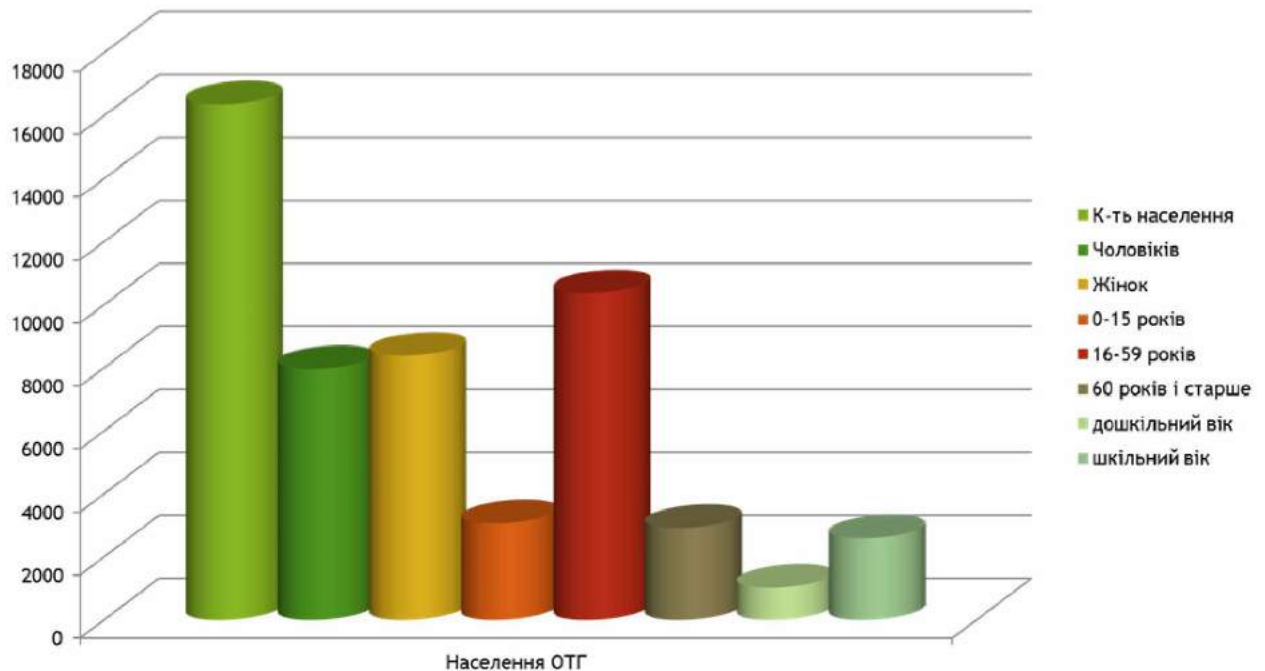

Великі Мости	Борове	Куличків	Двірці	Волиця	Заріка	Бутини	Шишаки	Пристань	Піддовге	Реклинець	Стремінь	Боянець	Верини	Лісове	Підріка	Купичволя
6138	370	497	907	676	412	1587	262	857	43	1644	413	1535	74	19	131	799

Рис. 3.2. Демографічно-територіальна характеристика населених пунктів громади [8].

На рисунку 3.3. показана статево-вікова структура населення громади, з якої ми спостерігаємо переважання жіночого населення над чоловічим, а також населення віком від 16 до 59 років (10368 осіб) над іншими категоріями.

Також відмічаємо, що кількість осіб дошкільного віку становить всього 1028 осіб, а шкільного – 2592 особи.

	К-ть населення	Чоловіків	Жінок	0-15 років	16-59 років	60 років і старше	дошкільний вік	шкільний вік
Населення громади	16364	7974	8390	3069	10368	2927	1028	2592

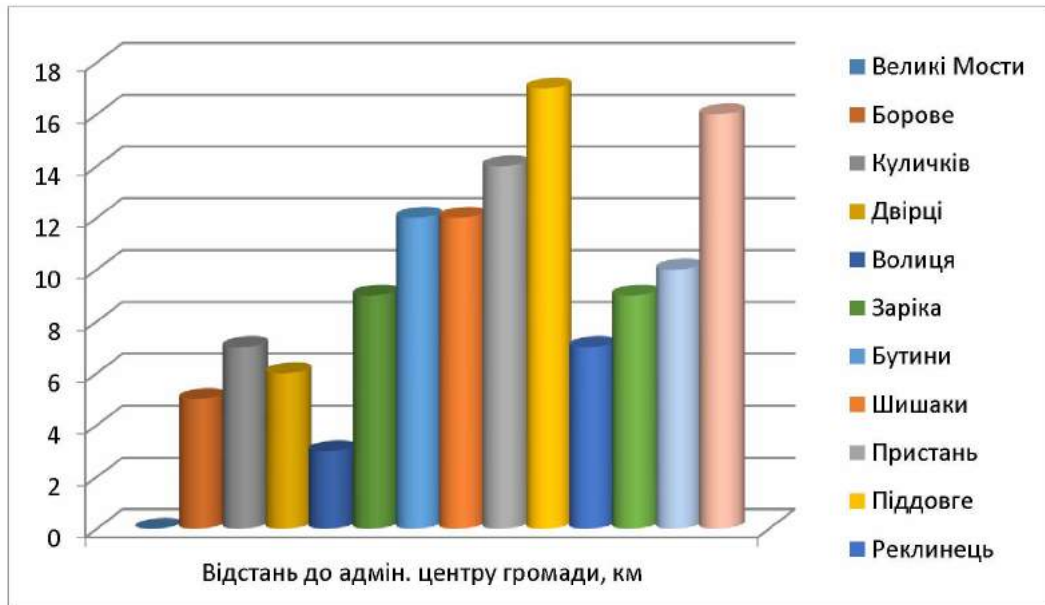
Рис. 3.3. Структура населення громади [8]

Згідно рисунку 3.4 найбільш віддаленими селами від центра громади є с. Піддовге та с. Купичволя, а також с. Пристань, с. Шишаки та с. Бутини. Інші населені пункти громади знаходяться менше ніж до 10 км від центру громади.

3.2. Промислове навантаження

Основу промислового навантаження на природне середовище в громаді сконцентровано в межах її центра міста Великі Мости.

Саме там спостерігаємо найбільший виробничий комплекс, який представляють промислові підприємства видобувної, машинобудівної, металообробної, деревообробної, легкої та харчової галузей.

Великі Мости	Борове	Куличків	Двірці	Волиця	Заріка	Бутини	Шишаки	Пристань	Піддовге	Реклинець	Стреміль	Боянець	Купичволя
0	5	7	6	3	9	12	12	14	17	7	9	10	16

Рис. 3.4. Відстані населених пунктів громади від м. Великі Мости [8].

Територія громади в різні часи була важливим центром в області щодо видобутку різних корисних копалин. Зокрема, мова йде про видобуток кам'яного вугілля, газу і конденсату та цегельно-черепичної сировини.

В межах громади знаходяться деякі копальні видобутку кам'яного вугілля. Крім цього на території громади є місця з потенційними покладами вугілля, які в майбутньому також будуть вироблятися. Також, присутні значні родовища з видобутку піску, глини та іншої сировини, яку використовують для цегельно-черепичної промисловості.

Найбільшими промисловими підприємствами є: ТзОВ «Клінгспор», ТзОВ «Автономні джерела струму», ТзОВ «ВЕМО».

Деякі підприємства розширюються, збільшуючи виробництво (ТзОВ «Клінгспор»). Окремі підприємства та організації на даний час не діють (цегельний завод ТзОВ «Реклинець», цех безалкогольних напоїв) або призупинили діяльність, а їх будівлі і окремі приміщення здаються в оренду (ВАТ фабрика «РАТА», ВАТ «Агротехсервіс» тощо).

Підприємство ТзОВ «Клінгспор» – це реалізований німецькими інвесторами проект будівництва заводу з виробництва абразивних матеріалів, на якому з 2011 р. розпочато виробництво шліфувальних листів, пелюсткових головок, шліфувальних дисків та іншої спеціалізованої продукції.

Завод ТзОВ «Автономні джерела струму» – виробник лужних акумуляторних батарей різних габаритів, ємностей і потужностей, а також устаткування систем енергозабезпечення і безперебійного живлення, що використовуються в багатьох галузях промисловості, енергетики, транспорту, техніки. Одним із завдань підприємства є створення екологічного повністю безпечного продукту, так званого «зеленого акумулятора».

ВАТ фабрика «РАТА» – виробник галантерейно-побутових виробів та меблів (кухонних, корпусних, побутових та офісних). На даний час фабрика не діє, а частина виробничих площ здана в оренду ТзОВ «ВЕМО», ПП «Промінь» і ТзОВ «ГалВЕМО», які спеціалізуються на виробництві м'яких меблів, меблевої фурнітури та шкіргалантерейних виробів [44].

Підприємство ТзОВ «ВЕМО» – провідний виробник меблів в Україні. В місті на підприємстві працюють понад 300 працівників, виробничі та складські приміщення складають 13 тис. м². У 2006 р. ТзОВ «ВЕМО» провело технічне переоснащення столярної дільниці, впроваджено нове обладнання: розкрійні чотирьохсторонні стругальні верстати, лінію зрощування деревини, шліфувальні верстати, сушильні камери [44].

Реконструйовано вентиляційно-аспіраційну систему зі встановленням сучасної фільтрувальної установки. Проведено ремонт приміщень столярної і меблевої дільниці. Весь комплекс заходів суттєво вплинув на якість продукції, покращились умови праці і охорона довкілля [44].

ТзОВ «Об'єднана мода України» Hjord Knudsen – підприємство з іноземними інвестиціями. Компанія має чотири філіали датської компанії Hjord Knudsen, що функціонують на Україні, зокрема у Львові, Почаєві, Великих Мостах і Бродах, і спеціалізуються на виробництві диванів, м'яких крісел та інших меблів з оригінальним дизайном. Швейний цех ВАТ «Калина» – це одне

з п'яти виробничих дільниць підприємства ВАТ «Калина», розташованого в м. Червонограді, яке спеціалізується на виготовленні білизни [44].

До підприємств, які надають найбільше робочих місця можна віднести наступні: ТзОВ «Клінгспор» (219 осіб), ТзОВ «АДС» (150 осіб), ТзОВ «Вемо» (78 осіб), ТзОВ «Фабрика Рата» (55 осіб) та ТзОВ ТВК «Львівхолод» (30 осіб).

3.3. Соціальне середовище

Для розгляду питання, яке стосується соціального середовища громади основний акцент робився на вивчення та розвиток сфери освіти та медицини.

Освіта. Згідно з Законом України «Про дошкільну освіту» дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою системи безперервної освіти в Україні. Саме доступність до якісної освіти починається з дошкільної освіти, оскільки вона є базисом системного розвитку дитини, фундаментом утворення якісно нового освітнього процесу.

Згідно таблиці 3.2 на сьогодні у громаді функціонує 10 дошкільних та 10 шкільних закладів та 1 позашкільний навчальний заклад. Крім, цього в межах громади здійснюють діяльність 11 бібліотек (фактично не працюють) та 11 народних домів. В межах громади функціонують центр первинної медичної допомоги, лікарня, 2 амбулаторії.

Таблиця 3.2.

Дошкільні навчальні заклади	10
Заклади освіти (школи)	10
Позашкільні навчальні заклади	1
Бібліотека (з філіями)	1+10
Народні доми	11
Центр первинної медичної допомоги	1
Заклад охорони здоров'я (лікарня)	1
Амбулаторії	2
Центр надання соціальних послуг	1

У Великомоствівській громаді функціонує 10 шкіл, серед яких найбільшою є Великомоствівський ОЗЗСО, яка нараховує 848 учнів, а в проекті

має збільшити кількість до 1296 учнів. Значно меншими є Бутинський НВК, Двірцівський НВК, Реклинецький ЗЗСО та Боянецький ЗЗСО. Всі інші школи є дуже малими, деякі з них можуть навіть бути закритими через брак дітей (див. табл. 3.3, рис. 3.6).

Забезпеченість вчителями також різниться (табл. 3.3). Найбільшою вона є в межах Великомоствівської, а найменшою в Борівській та Стремінській школах.

Таблиця 3.3

Бази навчальних закладів Великомоствівської територіальної громади

	Проектна місткість учнів	Кількість учнів	К-ть вчителів
Великомоствівський ОЗЗСО	1296	848	68
Куличківська філія ОЗЗСО	120	49	17
Борівська філія ОЗЗСО	25	16	6
Бутинський НВК	280	265	29
Пристанський НВК	150	89	15
Двірцівський НВК	320	241	33
Реклинецький ЗЗСО	350	280	32
Стремінський НВК	40	23	5
Боянецький ЗЗСО	-	247	26
Купичвільський ЗЗСО	-	100	19

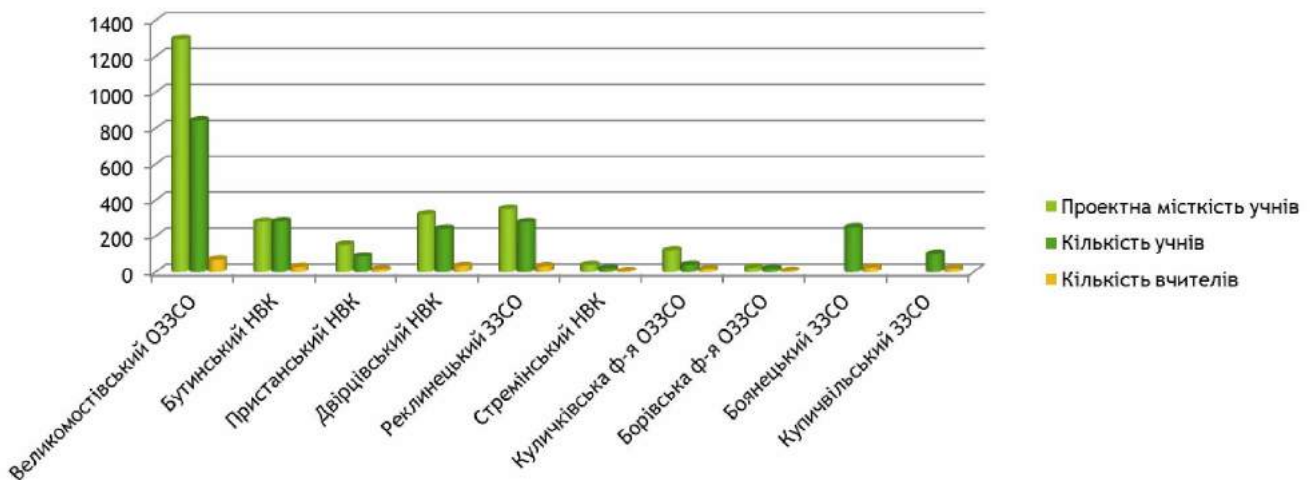

Рис. 3.6. Характеристика бази шкіл Великомоствівської територіальної громади [8]

У межах громади знаходиться 10 садків з різною кількістю дітей та вихователів (табл. 34, рис. 3.7).

Слід відзначити, що найбільшу кількість дітей має Великомоствівський садок (238) та 20 вихователів. Однак в майбутньому планується зменшення місць до 220.

Більше 50 дітей спостерігаємо в Бутинському, Двірцівському та Реклинецькому садках. У всіх інших маємо меншу кількість дітей.

Таблиця 3.4

Бази садочків Великомоствівської територіальної громади

	Проектна місткість дітей	Кількість дітей	К-ть вихователів
Великомостівський садок	220	238	20
Куличківський садок	20	17	2
Борівський садок	20	16	1
Бутинський садок	60	58	3
Пристанський садок	30	36	4
Двірцівський садок	56	52	4
Реклинецький садок	35	51	3
Стремінський садок	20	14	1
Боянецький садок	40	39	4
Купичвільський садок	20	22	4

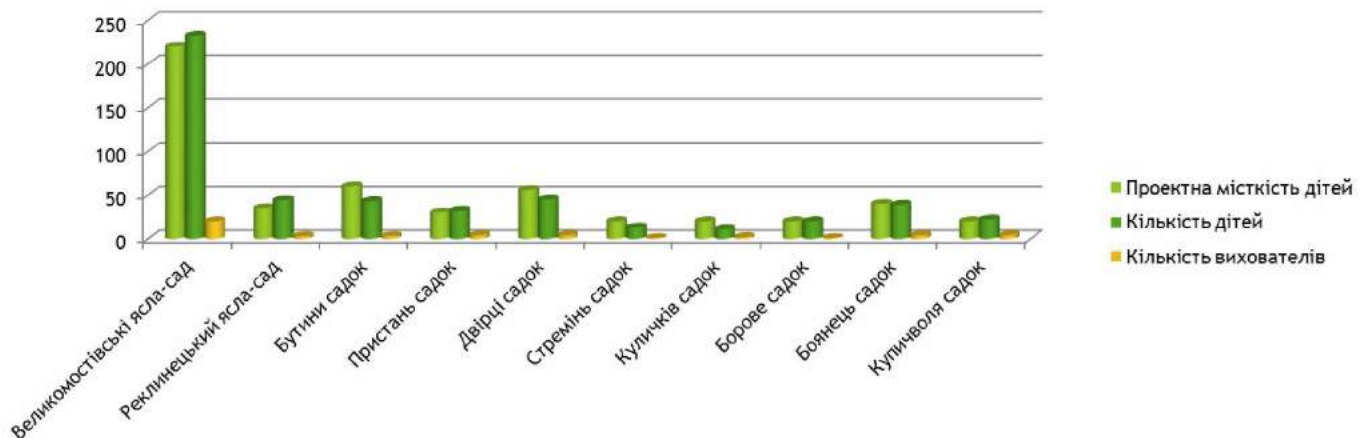

Рис. 3.7. Характеристика бази садочків Великомоствівської територіальної громади

Медицина. В рамках секторальної децентралізації формується нова система охорони здоров'я, яка передбачає: надання якісних та доступних медичних послуг; удосконалення системи кадрового забезпечення; інформатизацію галузі; забезпечення ефективної фармацевтичної політики; належний науковий супровід та випереджувальне інформаційно-комунікаційне забезпечення [8].

Одним із пріоритетних напрямків галузі охорони здоров'я є наближення та покращення якості медичної допомоги сільському населенню шляхом

реорганізації та удосконалення надання первинної медичної допомоги через модернізацію та оптимізацію мережі.

Охорона здоров'я на території Великомоствівської громади представлена на рівні первинної медичної допомоги та складається з КНП «Центр первинної медичної допомоги» (м. Великі Мости), КНП «Великомостівська міська лікарня» Великомоствівської міської ради, Двірцівської та Бутинської АЗПСМ, та КЗ Львівської обласної ради «Великомостівський геріатричний пансіонат» (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Заклади та установи медичної сфери Великомоствівської територіальної громади		
№ п/п	Назва закладу, установи	Адреса
1	КНП «Центр первинної медичної допомоги»	м. Великі Мости, вул. Львівська, 25
2	КНП «Великомостівська міська лікарня» Великомоствівської міської ради	м. Великі Мости, вул. Сагайдачного, 39
3	Двірцівська АЗПСМ	с. Двірці, вул. Незалежності, 8
4	Бутинська АЗПСМ (8)	с. Бутини, вул. Травнева, 22
5	КЗ Львівської обласної ради «Великомостівський геріатричний пансіонат»	с. Волиця, вул. Шевченка, 1а

Великомостівська громада досить слабо забезпечена закладами охорони здоров'я (рис. 3.8). В основному вони розташовані у Великих Мостах (Комунальне некомерційне підприємство «Центр первинної медичної допомоги» Великомоствівської міської ради та Комунальне некомерційне підприємство «Великомостівська міська лікарня» Великомоствівської міської ради). Також амбулаторія є в селах Бутини та Двірці.

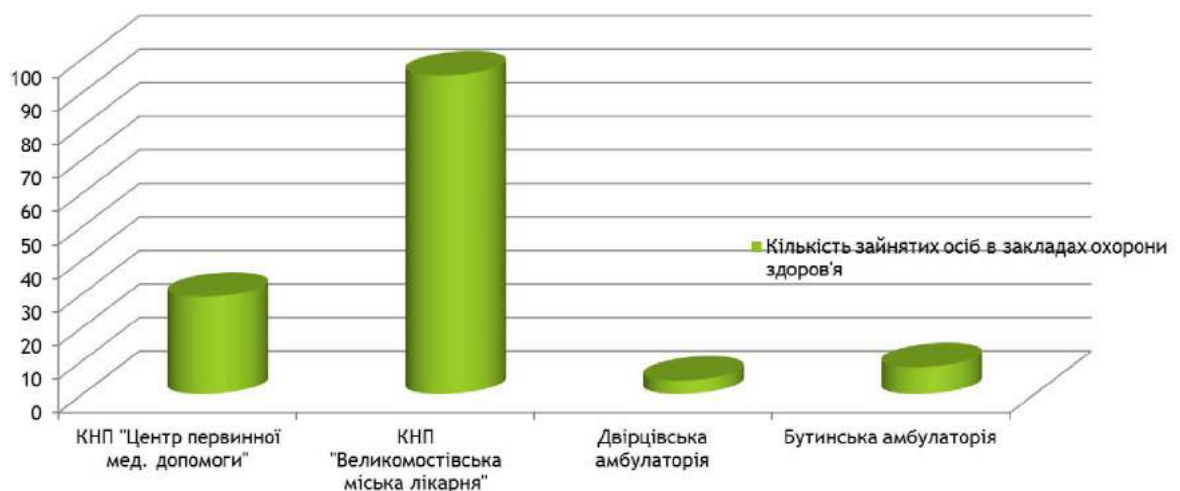

Рис. 3.8. Кількість зайнятих осіб у закладах охорони здоров'я

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

4.1. Структура землекористування

Землекористування – це користування землею в установленому законом порядку; обмежена на місцевості частина земельного фонду, надана державою користувачу для господарської або іншої діяльності [45].

Землекористування – це система господарського та іншого використання землі, яка сформована в країні під дією об'єктивних чинників або запроваджена державою [45].

Система раціонального землекористування передбачає виробничі (корисні, ефективні, суспільні чи комерційні), ресурсозаощадливі, відтворювальні і природоохоронні аспекти. [45].

Саме вивчення всіх цих аспектів є першочерговими завданнями щодо збереження, відтворення та раціонального використання земельних ресурсів.

Під час еколого-географічних досліджень ми розглядали землекористування як напрям природокористування поряд з водокористуванням, надрокористуванням та іншими. Однак обов'язково необхідно врахувати, що саме землекористування є основою усіх інших напрямів природокористування [31].

Для виокремлення класифікаційних категорій землекористування в даному дослідженні ми вирізняли 2 рівні: типи, а в їх межах форми землекористування [31].

Тому в даному пункті магістерської роботи було детально вивчено та проаналізовано структуру та динаміку земельного фонду, забезпеченість земельними ресурсами, сільськогосподарське, лісогосподарське, селітебне, водогосподарське, природоохоронне та рекреаційне землекористування в межах Великомоствівської територіальної громади.

4.1.1. Структура та динаміка земельного фонду

Земельні ресурси Великомоствівської територіальної громади є базою розвитку та розміщення господарського комплексу, складною природно-

економічною системою, яка зазнає значних антропогенних впливів. В географічному відношенні – це поверхня суші, що характеризується природно-історичними умовами (значною лісистістю), а з економічної точки зору – це сукупність земельних угідь, які відображають форму використання землі як засобу виробництва і характер зайнятості території проживання.

В результаті складного антропогенного навантаження, здійснюване людиною на екосистему територіальної громади, великі площі земельного фонду значно різняться між собою за ступенем використання, порушення та вразливістю.

Аналіз земельного фонду Червоноградського району показує, що його площа складає 299 703,3 га. У його структурі переважають сільськогосподарські землі, площа яких складає 193 319,97 га або 64,5 % площі району, ліси та інші лісовкриті землі займають меншу площу – 76 249,94 га або 25,44 %, забудовані землі – 15 190,03 га або 5,01 %, водно-болотні ресурси – 9 325,43 га або 3,11 %, на відкриті землі без рослинного покриву припадає всього 1 073,42 га або 1,14 %.

Площа земель природоохоронного призначення становить 5 007,09 га, земель оздоровчого призначення 6,77 га, земель рекреаційного призначення 14,15 га та земель історико-культурного призначення 8,50 га (табл. 4.1).

На відміну від району структура земельного фонду Великомоствівської територіальної громади значно різниться. Зокрема, найбільшу площі займають також сільськогосподарські землі 18 268,081 га, але у відсотковому відношенні складає всього 58,59 %, а по районі 64,50 %. Також, значно різниться площа лісів, яка по громаді становить 10 933,3404 га або 35,07 %, а в районі всього 25,44 %.

Відносно забудованих земель, то їх площа по громаді становить всього 804,8465 га або 2,58 %, а в районі 5,01 %.

Водно-болотні землі також займають незначні площі – 1041,652 га або 3,34 %, а в районі 3,11 %. Інші категорії земель займають значно менші площі, а їх частка є меншою за 0,5 % (табл. 4.1).

Структура земельного фонду Великомоствівської громади і Червоноградського району [46; 47]

Адміністративне утворення	Загальна площа земель, га %	Сільсько-господарські землі, га %	Ліси та інші лісовкриті площі, га %	Забудовані землі, га %	Водноболотні землі, га %	Відкриті землі без рослинного покриву, га %
Великомостівська міська громада	<u>31178,37</u> 100	<u>18268,0891</u> 58,59	<u>10933,3404</u> 35,07	<u>804,8465</u> 2,58	<u>1041,652</u> 3,34	<u>130,4427</u> 0,41
Червоноградський район	<u>299703,3</u> 100	<u>193310,97</u> 64,50	<u>76249,94</u> 25,44	<u>15190,03</u> 5,01	<u>9325,43</u> 3,11	<u>1073,42</u> 0,36

Структура земельного фонду по адміністративних утвореннях Великомоствівської громади представлена в таблиці 4.2 та рисунку 4.1. Так як громада утворилася в грудні 2016 року, для порівняння динаміки змін земельного фонду були використані дані за 2008 рік.

Згідно отриманих даних бачимо, що площі адміністративних утворень громади не змінилися, а найбільшою є територія Великомоствівської міської ради (8 469,98 га) (табл. 4.1).

У структурі земельного фонду, як відзначалося раніше, переважають землі сільськогосподарського призначення. Найбільше їх є на території Великомоствівської міської ради (4 089,92 га), а їх площа за останні 13 років зменшилася. Це пов'язано з тим, що певні площі були переведені під забудовані землі. Незначно збільшилася площа сільськогосподарських земель на територіях Бутинської с.р. (з 4 073,44 до 4 073,55 га), Реклинецької с.р. (з 3 328,70 до 3 323,74 га), Двірцівської с.р. (з 2 700,10 га до 2 700,30 га). Зменшилася площі с/г земель на територіях Боянецької (з 2 511,02 до 2 501,77 га) та Купичволівської (з 1 586,14 до 1 578,81 га) сільських рад.

В загальному у територіальній громаді площа земель сільськогосподарського призначення також зменшилася з 18 304,18 до 18 268,09 га (табл. 4.2).

Лісів на інших лісовкритих територіях найбільше є в межах Великомоствівської м.р. (35 17,09 га), площа яких за останні роки не змінилася.

Менші площі представлені на територіях Двірцівської (2 190,00 га), Бутинської (1 959,0 га), а ще менше – Реклинецької (1 405,70 га) та Купичвольської (1027,00 га) сільських рад. Найменша площа лісів представлена на території Боянецької (834,55 га) сільської ради. Загалом в межах територіальної громади площа лісів збільшилася всього лиш з 10932,00 до 10933,34 га (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Загальна структура земельного фонду Великомоствівської громади [46; 47]

Адміністративне утворення	роки	загальна площа земель, га	сільськогосподарські землі, га	ліси та інші лісовкриті площі, га	забудовані землі, га	водно-болотні землі, га	відкриті землі без рослинного покриву, га
Великомостівська м.р.	2008	8469,98	4104,80	3517,10	432,14	351,44	64,50
	2021	8469,98	4089,92	3517,09	447,03	351,44	64,00
Бутинська с.р.	2008	6339,19	4073,44	1959,00	101,25	191,50	14,00
	2021	6339,19	4073,55	1959,00	101,14	191,50	14,00
Двірцівська с.р.	2008	5170,50	2700,10	2190,00	64,69	168,11	47,60
	2021	5170,50	2700,30	2190,00	64,49	168,12	47,60
Реклинецька с.р.	2008	4969,70	3328,70	1405,70	86,21	147,40	1,70
	2021	4969,70	3323,74	1405,70	91,16	147,40	1,70
Боянецька с.р.	2008	3496,10	2511,02	833,20	58,28	91,10	2,50
	2021	3496,10	2501,77	834,55	66,04	91,10	2,64
Купичвольська с.р.	2008	2732,90	1586,13	1027,00	27,67	92,10	–
	2021	2732,90	1578,81	1027,00	34,99	92,10	-
Великомостівська громада	2008	31178,37	18304,18	10932,00	770,24	1041,65	130,30
	2021	31178,37	18268,09	10933,34	804,85	1041,66	129,94

Площа забудованих земель найбільшою є у межах Великомоствівської м.р., яка за останні 13 років значно збільшилася з 432,14 до 447,03 га. Набагато менші площі забудованих земель на територіях Бутинівської (зменшилися з 101,25 га до 101,14 га.), Реклинецької (зменшилися з 86,12 га до 91,16 га.), Боянецької (зменшилися з 58,28 га до 66,04 га.) та Двірцівській (зменшилася з 64,69 га до 64,49 га.) сільських рад.

Найменші площі забудованих земель маємо на території Купичвольської сільської ради, хоча маємо їх збільшення з 27,67 до 34,99 га. В цілому площі забудованих земель в досліджуваній громаді збільшилася з 770,24 до 804,85 га.

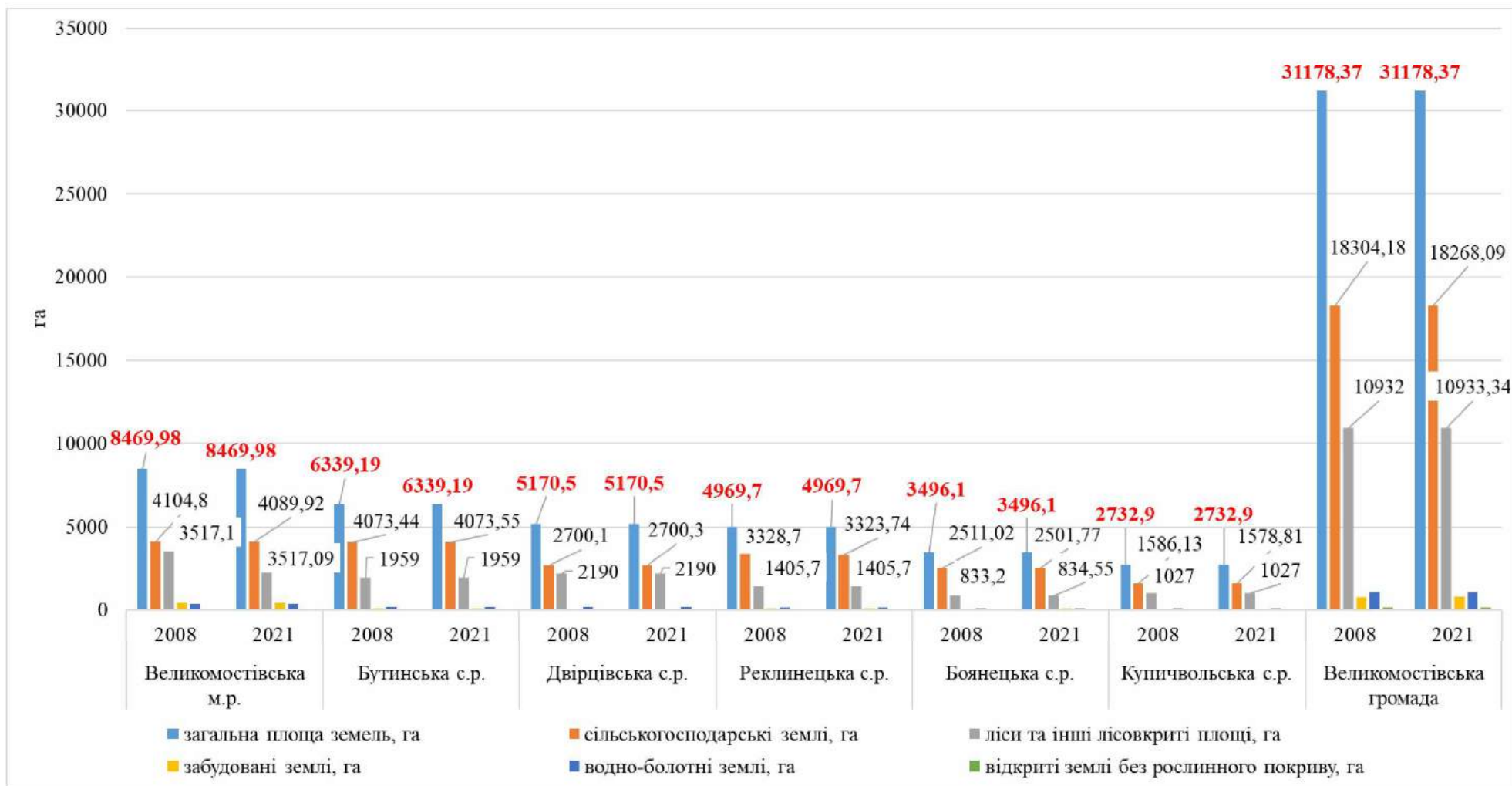

Рис. 4.1. Розподіл земельного фонду на території Великомоствівської громади

Дещо більші площі, у порівнянні із забудованими землями, займають водно-болотні землі (табл. 4.2, рис. 4.1). Зокрема, найбільше їх на території Великомоствівської м.р., а їх динаміка вказує на стабільні значення 351,44 га. Менші площі водно-болотних земель представлені на територіях Бутинської (191,50 га), Двірцівської (168,12 га), Реклинецької (147,40 га), Купичвольської (92,10 га) та Боянецької (91,10 га) сільських рад. Слід відмітити, що за останні роки їх площі не змінилися. В загальному по територіальній громаді площі цих земель становлять 1 041,66 га.

Найбільші площі відкритих земель без рослинного покриття представлені також, на території Великомоствівської м.р. і становлять 64,00 га, дещо менше їх у Двірцівській с.р. (47,60 га). Незначні площі представлені на територіях Бутинівської (14,00 га), Боянецької (2,00 га) та Реклинецької (1,70 га) сільських рад, і зовсім відсутні у Купичволівській сільській раді. В цілому площа цих земель в громаді є незначною і за останні 13 років зменшилася з 130,30 до 129,94 га (табл. 4.2).

Аналіз відсоткового розподілу земельного фонду на території Великомоствівської міської ради показав, що переважають с/г землі – 48 % та ліси – 42 %, менше є забудованих (5 %), водно-болотних (4 %) та відкритих земель без рослинного покриття (1 %) (рис. 4.2).

В структурі земель Бутинської с.р. також переважають с/г землі, яких ще більше – 64 %, менше є лісів – 31 %, водно-болотних – 3 %, забудованих всього 2 %, найменше земель без рослинного покриття – всього 14,00 га (рис. 4.3).

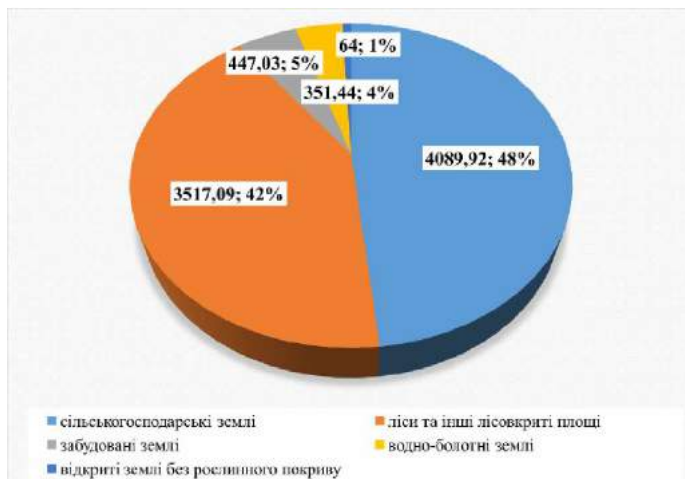

Рис. 4.2. Структура земельних ресурсів Великомоствівської м.р.

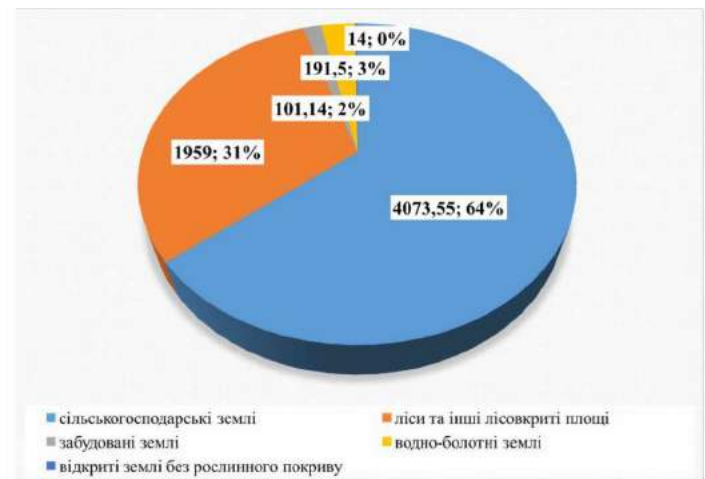

Рис. 4.3. Структура земельних ресурсів Бутинської с.р.

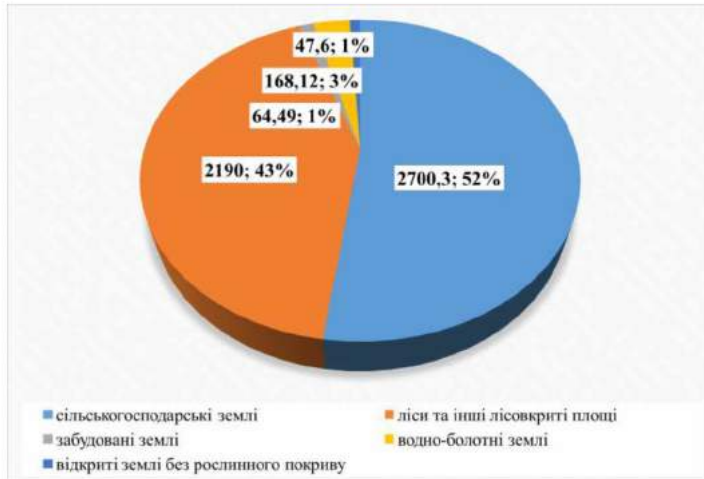

Рис. 4.4. Структура земельних ресурсів Двірцівської с.р.

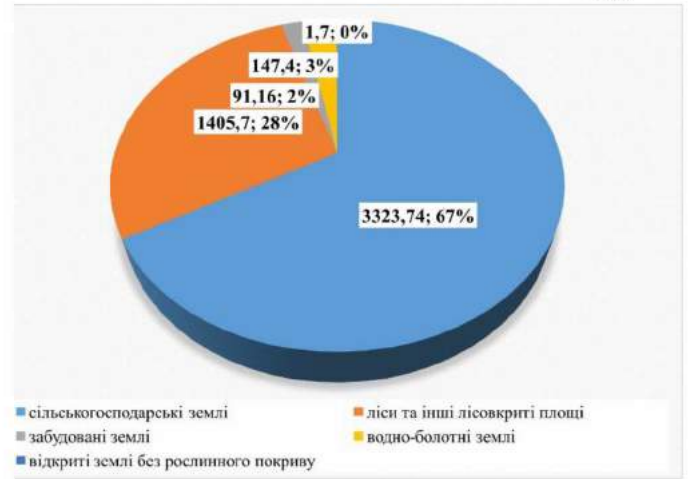

Рис. 4.5. Структура земельних ресурсів Реклинецької с.р.

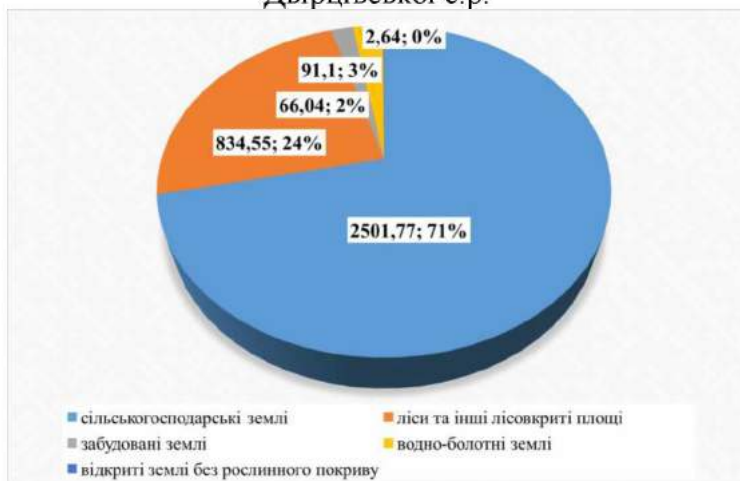

Рис. 4.6. Структура земельних ресурсів Боянецької с.р.

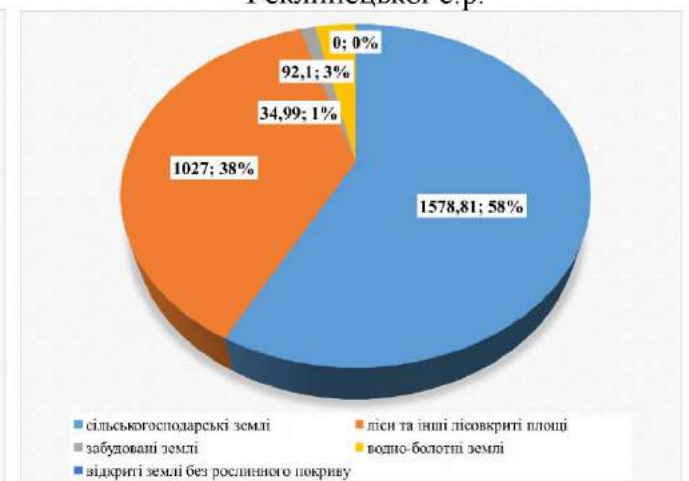

Рис. 4.7. Структура земельних ресурсів Купичівольської с.р.

В межах Двірцівської с.р. також переважають сільськогосподарські землі – 52 % та ліси – 43 %, дуже мало забудованих – 1 %, водно-болотних – 3 % та відкритих земель без рослинного покриву – 47,6 га або 1 % (рис. 4.4). В межах Реклинецької с.р. також значно переважають сільськогосподарські землі – 67 %, менша частка лісів – 38 %, водно-болотних земель – 3 %, забудованих земель – 2 % та відкритих земель без рослинного покриву – 1,7 га (рис. 4.5).

Найбільшими показниками сільськогосподарської освоєності спостерігаємо на території Боянецької с.р.. Зокрема, станом на 2021 рік (найбільше по всіх адміністративних утвореннях громади) переважають сільськогосподарські землі, частка яких становить 71 % від площі ради. Значно менші частки займають інші категорії земель, зокрема, частка лісів та інших лісовкритих територій 24 %, водно-болотних земель 3 %, забудованих земель 2 % та земель без рослинного покриву 0 % або 2,64 га (рис. 4.6).

На території Купичволівської с.р. також переважають сільськогосподарські землі, частка, яких складає 58 % та ліси та інші лісовкриті території – 38 %. Інші категорії земель мають значно менші частки, зокрема водно-болотні землі 3 %, забудовані землі 1 % (рис. 4.7).

Загалом, згідно рисунку 4.8, в структурі земельного фонду Великомоствівської територіальної громади переважають с/г землі – 59 % або 18268,09 га та ліси – 35 % (10933,34 га), менше – забудованих земель – 3 % (804,85 га), водно-болотних земель – 3 % (1041,66 га) та земель без рослинного покриття – 129,94 га, тобто близько 0 % від загальної площі громади [10].

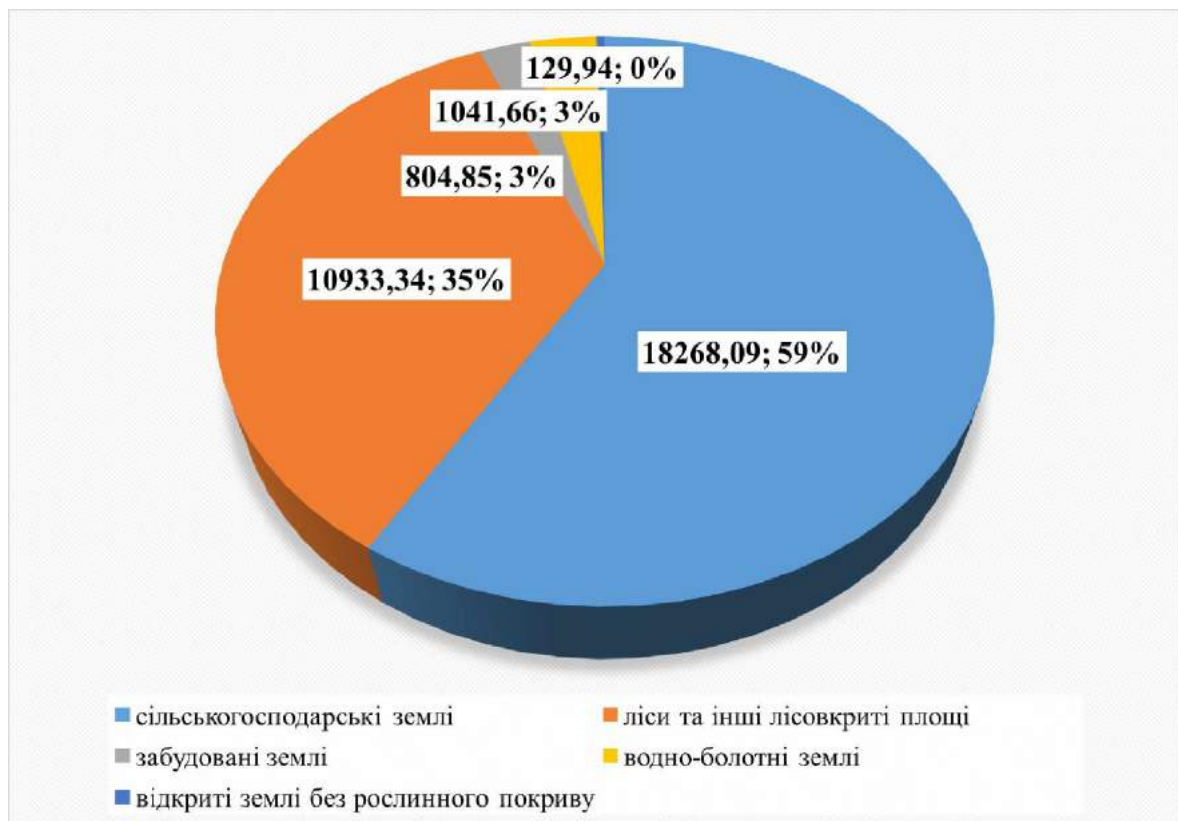

Рис. 4.8. Структура земельних ресурсів Великомоствівської територіальної громади

Наступною складовою землекористування є розподіл земельного фонду Великомоствівської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами. Слід відмітити, що тривале реформування землекористування в незалежній Україні кардинально змінило ситуацію у використанні землі, як в області і районі, так і в межах Великомоствівської територіальної громади. Земельні ділянки, які громадяни отримали безоплатно завдяки їх приватизації, надання їх у власність і користування підприємствам, різним установам, організаціям, функціонування ринку купівлі-продажу землі,

зумовило утворення значної кількості землевласників, землекористувачів. Зокрема, за статистичними даними в межах громади нараховується 15 784 землевласників і землекористувачів, з яких 15 636 або 99 % становлять громадяни, які отримали земельні ділянки для різного цільового використання (табл. 4.3). Крім цього, відбулися зміни у розподілі земельного фонду та його складових частин між категоріями землевласників, землекористувачів. Станом на 1990 р. значна частина земельного фонду була в користуванні колгоспів і радгоспів, то станом на 1.01.2021 р. 14 630,0 га або 47 % всіх земель територіальної громади є у власності і користуванні громадян, 11 683,35 га або 37 % – у користуванні лісгосподарських підприємств, 2896 га або 9 % – віднесені у категорію «Землі запасу», а 1347 га або 4 % – є у власності і користуванні сільськогосподарськими підприємствами (табл. 4.3, рис. 4.9). Решта категорій землевласників, землекористувачів мають у власності і користуванні незначні частки земель. Зокрема, заклади, установи, організації володіють 174,32 га або 1 %, підприємства транспорту та зв'язку 152,6 га (1 %).

Згідно таблиці 4.3 і рисунку 4.10, значна частина сільськогосподарських земель (14 439,82 га або 79 %), які домінують у структурі земельного фонду, є власністю громадян, 1 320,77 га або 7 % – належать сільськогосподарським підприємствам, а 2 114,4 га або 12 % – перебувають у складі «Земель запасу», а 358,3 га або 2 % – перебувають у складі лісгосподарських підприємств.

Основними користувачами лісів та інших лісовкритих площ є лісгосподарські підприємства, які мають у користуванні 10 902,43 га або 99 % від їхньої загальної площі, 16,5 га перебуває у категорії «частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони», а 10 га – у користуванні підприємств та організацій транспорту, зв'язку. В інших категоріях цих земель є дуже мало або повністю відсутні (табл. 4.3).

Відносно користувачів забудованими землями, то основними є категорія «землі запасу», яка має у користуванні 272,39 га або 35 % від їхньої загальної площі, 175,45 га або 22 % – перебуває у користуванні громадян, 145,62 га або 19 % – у користуванні закладів, установ та організацій, 134,49 га або 17 % га – у

користуванні підприємств та організацій транспорту, зв'язку, а також 46,44 га або 6 % – у користуванні промислових та інших підприємств (рис. 4.11).

Таблиця 4.3

Розподіл земельного фонду Великомоствівської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами (станом на 1.01. 2021 р.) [46; 47]

Категорії землевласників, землекористувачів	Великомостівської територіальної громади				
	Кількість	Всього земель, га	с/г землі, га	ліси, га	забудовані землі, га
С/г підприємства	9	1347	1320,77	3,91	0,32
Громадяни	15636	14630,0	14439,82	-	175,45
Заклади, установи, організації	84	174,32	26,7	-	145,62
Промислові та інші підприємства	22	46,44	-	-	46,44
Підприємства транспорту та зв'язку	13	152,6	8,1	10,0	134,49
Частини, організації, навчальні заклади оборони	3	83,73	-	16,5	0,13
Організації, природоохоронного призначення	1	1,2	-	-	1,2
Лісогосподарські підприємства	8	11683,35	358,3	10902,43	2,32
Водогосподарські підприємства	5	155,6	-	-	1,2
Спільні підприємства	3	8,11	-	-	8,11
Землі запасу	-	2896	2114,4	0,5	272,39

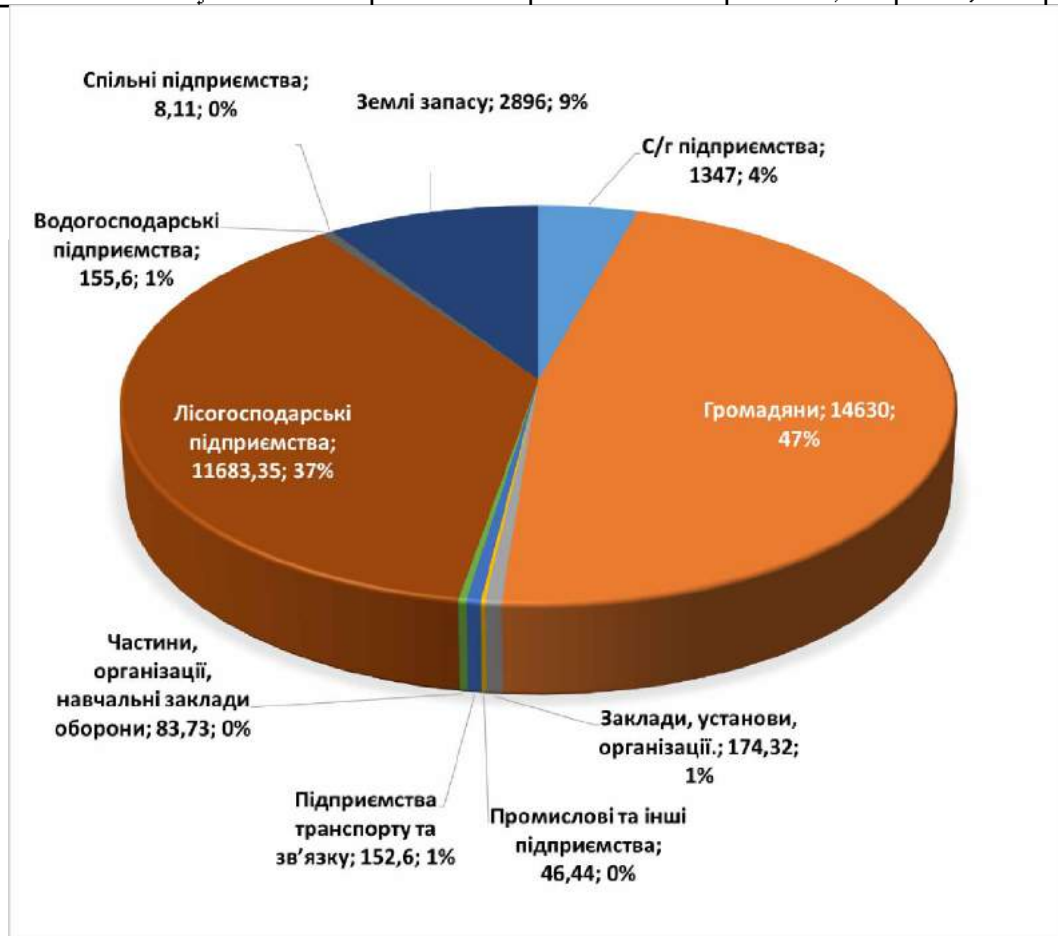

Рис. 4.9. Розподіл земельного фонду Великомоствівської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами (га; %)

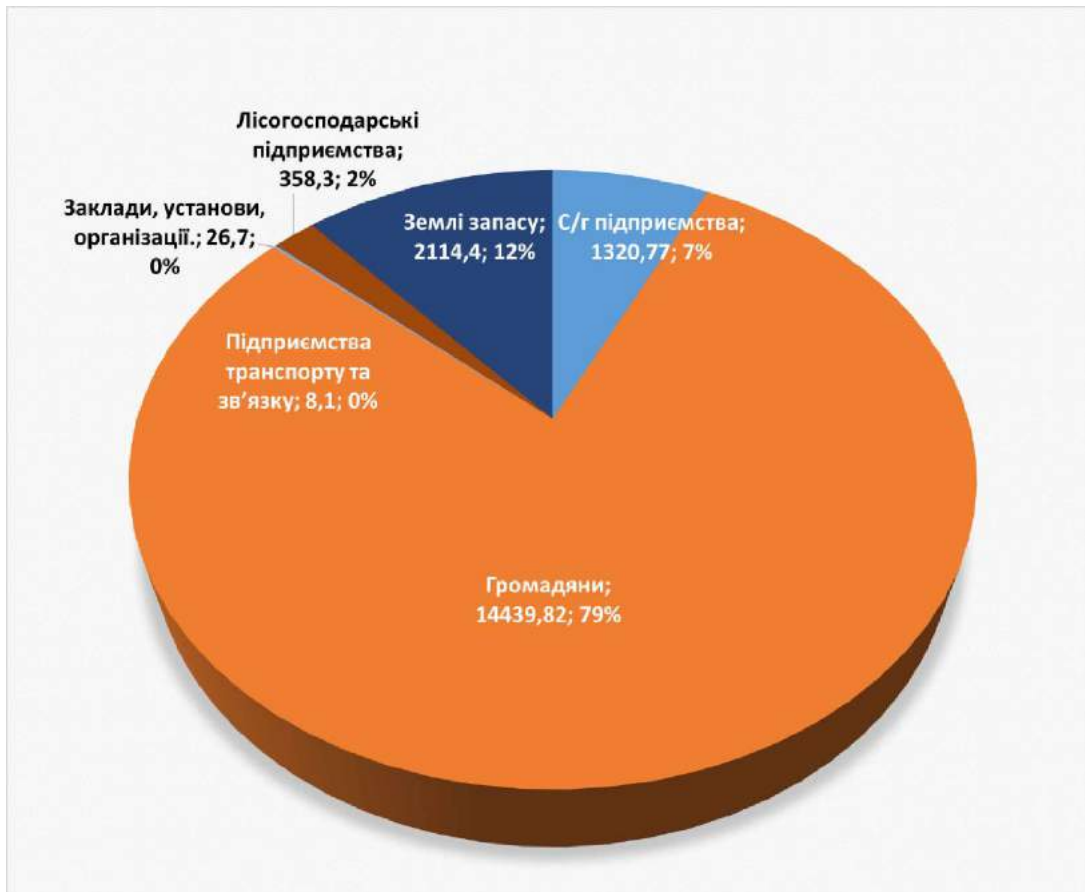

Рис. 4.10. Розподіл с/г земель Великомоствської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами (га, %)

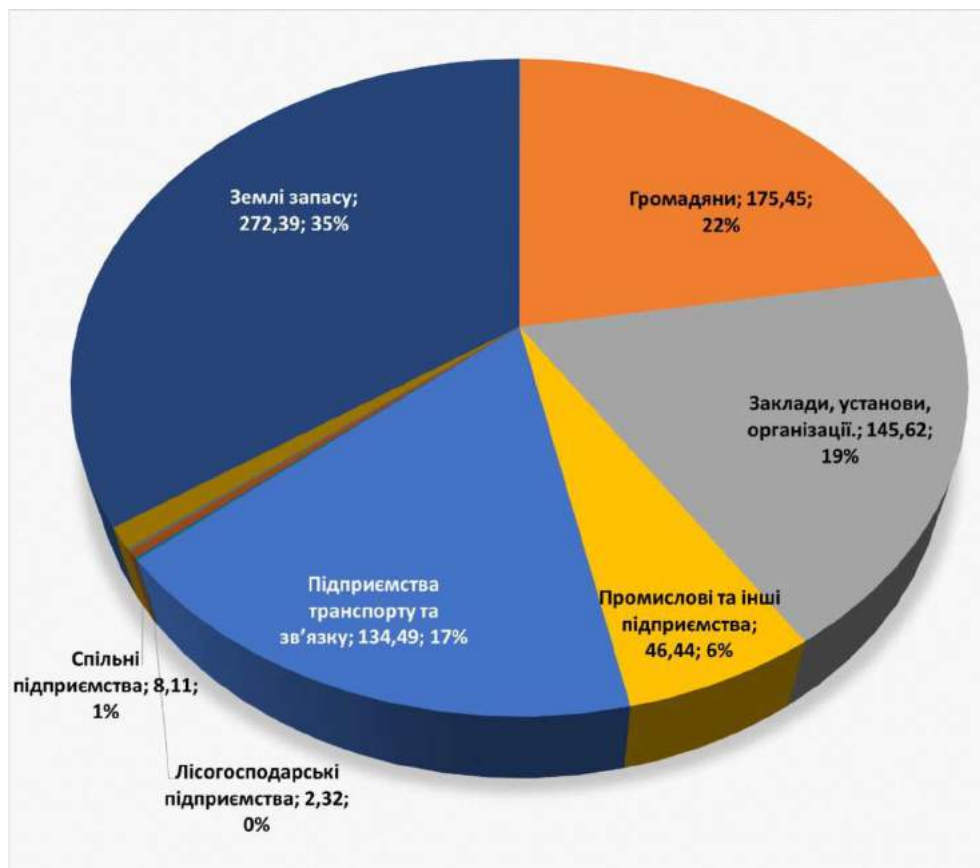

Рис. 4.11. Розподіл забудованих земель Великомоствської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами (га, %)

Наступною складовою землекористування є розподіл земельного фонду по адміністративних утвореннях Великомоствівської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами. Згідно таблиці 4.4, в межах громади їх нараховується 15 784 землевласників і землекористувачів, а найбільше їх і в межах Великомоствівської м.р. – 6228, значно менше в межах Бутинської (2672), Реклинецької (2099) та Боянецької (2042) сільських рад. В інших сільських радах землекористувачів і землевласників ще менше. Також, слід відмітити, що більшість землевласників і землекористувачів – це прості громадяни, які складають більше 90 %.

Станом на 1.01.2021 р. 47 % всіх земель територіальної громади є у власності і користуванні громадян. Зокрема, найбільше у Великомоствівській м.р. – 3 392,2 га та Бутинській с.р. – 3 476,11 га. В інших утвореннях громади їх площі дещо менші (табл. 4.4).

Землевласників та землекористувачів серед лісогосподарських підприємств в межах громади і її окремих складових налічується всього 8. Однак за площами, які їм належать, ця категорія користувачів займає друге місце по розподілу земельного фонду. Зокрема, загальна площа земель, яка належить лісогосподарським підприємствам в межах громади складає 11 683,35 га. Серед адміністративних утворень найбільші площі представлені в межах Великомоствівської м.р. (3 841,91 га) та Бутинської с.р. (2 111,09 га).

Згідно таблиці 4.4, третє місце займають сільськогосподарські підприємства, які надані у користування. Загалом цих підприємств у громаді налічується всього 9. Однак, найбільші площі представлено в межах Боянецької с.р. (520,96 га), Реклинецької с.р.(236,4 га), а загалом по громаді становить 14 630,0 га.

Також, значні площі займає категорія «землі запасу», площа якої по громаді складає 2 896,0 га. Найбільше ця категорія представлена в межах Реклинецької с.р. (776,78 га), Великомоствівської м.р. (745,86 га) та Бутинської с.р. (593,28 га).

Категорії землекористувачів і землевласників представлені значно меншими площами або взагалі відсутні (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Розподіл земельного фонду по адміністративним утворенням Великомоствівської територіальної громади за землевласниками, землекористувачами (станом на 1.01. 2021 р.)

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька с.р.		Бутинська с.р.		Великомоствівська м.р.		Двірцівська с.р.		Купинчівська с.р.		Реклинська с.р.		Великомоствівська громада	
	площі	к-сть	площі	к-сть	площі	к-сть	площі	к-сть	площі	к-сть	площі	к-сть	площі	к-сть
С/г підприємства	520,96	3	74,14	1	165,50	1	180,0	1	170,0	1	236,4	2	1347	9
Громадяни	1747,24	2022	3476,11	2653	3392,2	6170	2263,35	1734	1261,82	978	2489,3	2079	14630,0	15636
Заклади, установи, організації	5,46	7	9,44	15	129,37	35	20,57	8	3,66	7	5,82	12	174,32	84
Промислові та інші підприємства	1,16	2	0,13	1	36,99	13	0,11	1	3,34	2	4,71	3	46,44	22
Підприємства транспорту та зв'язку	37,11	4	30,0	1	56,77	3	12,9	1	2,92	3	12,9	1	152,6	13
Частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони	-	-	-	-	43,13	2	40,60	1	-	-	-	-	83,73	3
Організації природоохоронного призначення	-	-	-	-	1,20	1	-	-	-	-	-	-	1,20	1
Лісогосподарські підприємства	904,65	2	2111,09	1	3841,91	1	2314,0	1	1093,0	2	1418,7	1	11683,35	8
Водогосподарські підприємства	1,2	1	45,0	1	56,2	1	28,10	1	-	-	25,1	1	155,6	5
Спільні підприємства	3,68	1	-	-	0,85	1	-	-	3,58	1	-	-	8,11	3
Землі запасу	274,65	-	593,28	-	745,86	-	310,87	-	194,57	-	776,78	-	2896,0	-
Всього земель	3496,1	2042	6339,19	2673	8469,98	6228	5170,50	1748	2732,90	994	4969,70	2099	31177,35	15784

4.1.2. Забезпеченість населення земельними ресурсами

При використанні просторового підходу у дослідженні землекористування, одночасно із характеристикою місця розташування, розмірів і складу угідь земельної ділянки, найчастіше використовуються такі показники землекористування, тобто використання земельних ресурсів: просторовий розподіл їх по сільських радах, просторова кількість власників землі та землекористувачів, а також забезпеченість земельними ресурсами в розрахунку на одного землекористувача та забезпечення – в розрахунку на одного міського чи сільського жителя.

Згідно наших розрахунків, кількість власників землі та землекористувачів у Червоноградському районі є дуже великою і становить 194 234 особи, а, відповідно, забезпеченість землями становить всього 1,54 га / 1 користувача.

Згідно таблиці 4.5, кількість власників землі і землекористувачів по адміністративних утвореннях Великомоствівської громади мають різну динаміку. Зокрема, їх кількість зросла в межах Бутинської, Двірцівської, Реклинецької, Боянецької та Купичвольської сільських рад, а в межах Великомоствівської міської ради – зменшилася.

Загалом по громаді, якщо враховувати теоретично об'єднання цієї громади в 2008 році, кількість землекористувачів також збільшилася із 14438 до 15784 осіб (рис. 4.12).

Важливими показниками є забезпеченість землями на 1 землекористувача та на 1 особу. Це два різних показники, зокрема, перший був розрахований як відношення площі всіх земель до кількості землевласників та землекористувачів, а другий – як відношення площі земель до всіх осіб, які є наявні у цих адміністративних утвореннях (табл. 4.5, рис. 4.13).

Аналіз цих двох показників по адміністративних утвореннях Великомоствівської громади має різний характер, однак у середньому по громаді ці показники майже подібні. Зокрема, забезпеченість земельними ресурсами за останні роки зменшилася по громаді із 2,16 до 1,98 га / 1 землекористувача, а забезпеченість на 1 особу зменшилася з 2,43 до 1,93 га / 1 особу [10].

Забезпеченість землями на території Великомоствівської громади

Адміністративне утворення	Роки	Загальна площа земель, всього	Кількість землекористувачів	Забезпеченість, га на 1 землекористувача	Кількість осіб	Забезпеченість га на 1 особу
Великомостівська м.р.	2008	8469,98	6245	1,36	6137	1,38
	2021	8469,98	6228	1,36	7013	1,21
Бутинська с.р.	2008	6339,19	2643	2,40	1580	4,01
	2021	6339,19	2673	2,37	2726	2,33
Двірцівська с.р.	2008	5170,50	1224	4,22	891	5,80
	2021	5170,50	1748	2,96	1973	2,62
Реклинецька с.р.	2008	4969,70	1595	3,12	1663	2,99
	2021	4969,70	2099	2,37	2079	2,39
Боянецька с.р.	2008	3496,10	1848	1,89	1710	2,05
	2021	3496,10	2042	1,71	1535	2,28
Купичвольська с.р.	2008	2732,90	883	3,10	847	3,23
	2021	2732,90	994	2,75	799	3,42
Великомостівська громада	2008	31178,37	14 438	2,16	12828	2,43
	2021	31178,37	15 784	1,98	16125	1,93

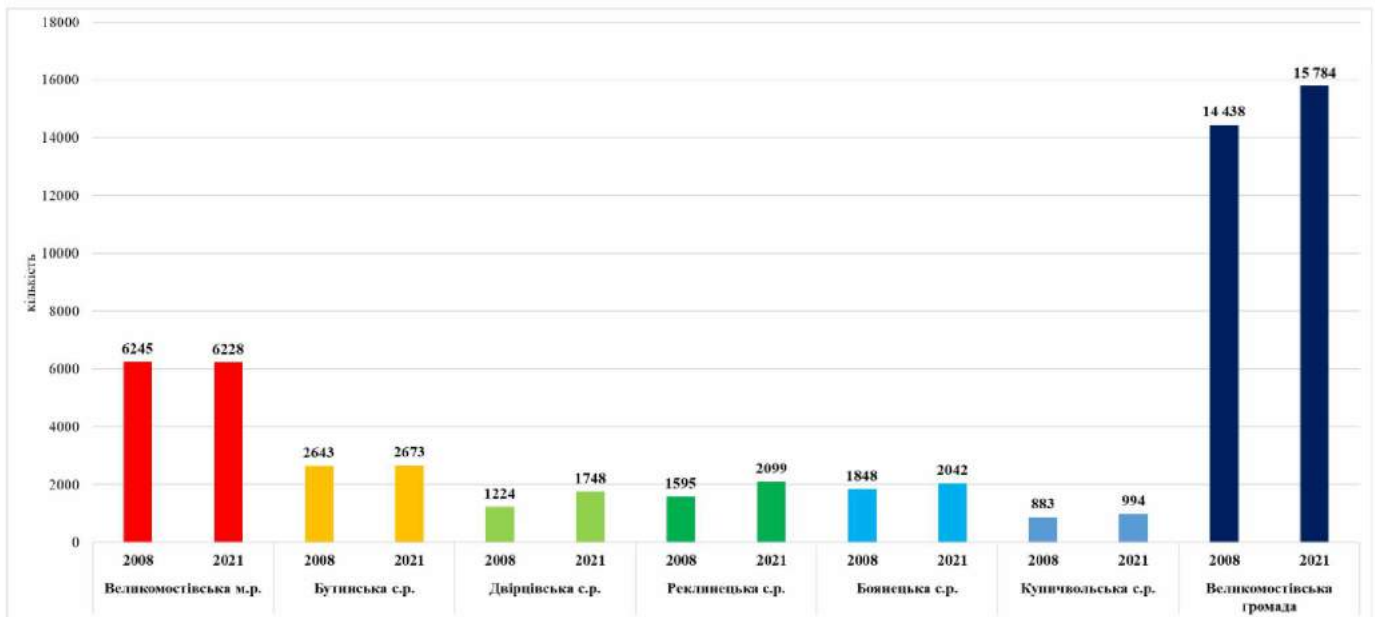

Рис. 4.12. Кількість землевласників та землекористувачів на території Великомоствівської територіальної громади

Найбільшою забезпеченістю землями на 1 землекористувача спостерігаємо в межах території Двірцівської (зменшилася з 4,22 до 2,96), Купичвольської (зменшилася з 3,10 до 2,75), Бутинської (зменшилася з 2,40 до 2,37) та Реклинецької (зменшилася з 3,12 до 2,37) сільських рад, а забезпеченість землями на 1 особу найбільшу спостерігаємо на територіях

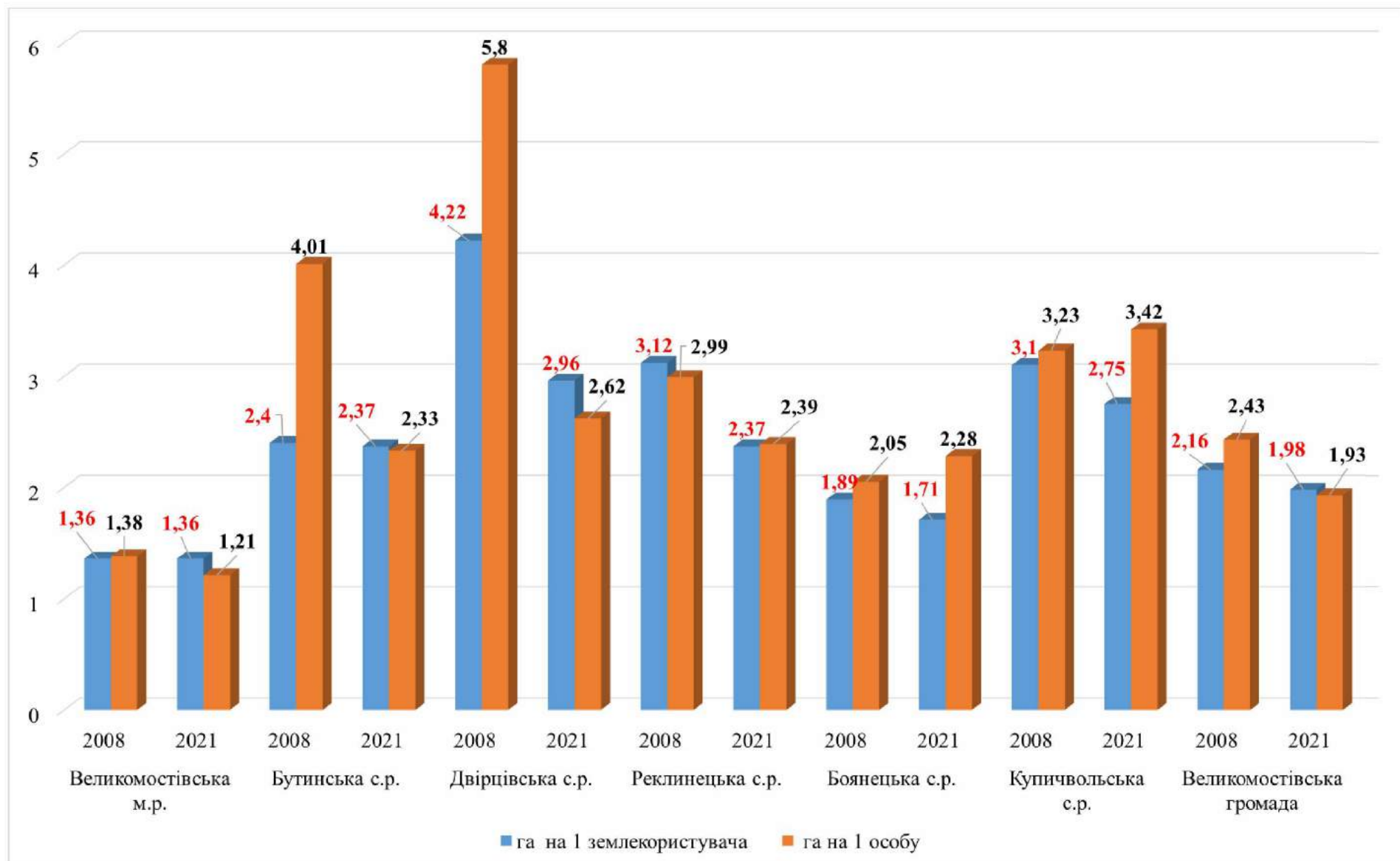

Рис. 4.13. Забезпеченість землями на території Великомостівської територіальної громади

Купичвольської (збільшилася з 3,23 до 3,43), Двірцівської (зменшилася з 5,80 до 2,63), Реклинецької (зменшилася з 2,99 до 2,39) та Бутинської (зменшилася з 4,01 до 2,33) сільських рад.

Найменшою забезпеченістю на 1 землекористувача характеризуються території Боянецької (зменшилася з 1,89 до 1,71) сільських рад та Великомоствівської міської ради (без змін – 1,36 га), а найменшою на 1 особу також спостерігаємо в межах Великомоствівської міської ради (зменшилася з 1,38 до 1,21) та Боянецької сільської ради (збільшилася з 2,05 до 2,28) (табл. 4.5, рис. 4.13).

У всіх адміністративних утвореннях, що входять в громаду переважають приватні землекористувачі. Приватні землекористувачі не завжди дотримуються цільового призначення земель, невиснажливого землекористування та науково-обґрунтованого внесення мінеральних добрив. Це часто призводить до погіршення якісного складу земельних угідь, які перебувають в їхньому використанні.

Як відзначалося, станом на 1.01.2021 р. забезпеченість одного жителя Великомоствівської громади земельними ресурсами становить 1,93 га, а одного користувача – 1,98 га. Однак різні категорії землевласників, землекористувачів, згідно прийнятої класифікації, отримали різні площі земель у розрахунку на одного користувача (табл. 4.6).

Також, слід відзначити, що переважна більшість земельних ділянок в Україні перебуває у спільній сумісній та спільній частковій власності, що унеможливорює їхнє окреме використання одним із співвласників. Тому, найбільш повну характеристику просторового використання земельного фонду має показник забезпеченості земельними ресурсами у розрахунку на одного користувача [33].

Зокрема, згідно рисунку 4.14 і таблиці 4.6, один громадянин отримав у спільну сумісну власність в середньому всього лиш 0,94 га, то одне лісогосподарське підприємство має у користуванні більше 1 460,42 га, одне сільськогосподарське підприємство – 149,64 га земель, одне водогосподарське підприємство – 31,12 га земель, одна частина, підприємство, організація,

установа, навчальний заклад оборони – 27,91 га, одне підприємство промисловості або інше підприємство – 2,11 га, одне підприємство транспорту та зв'язку – 11,74 га, одне спільне підприємство – 2,7 га. Це вказує на різну забезпеченість землями користувачів, і в основному залежить від кількості цих користувачів.

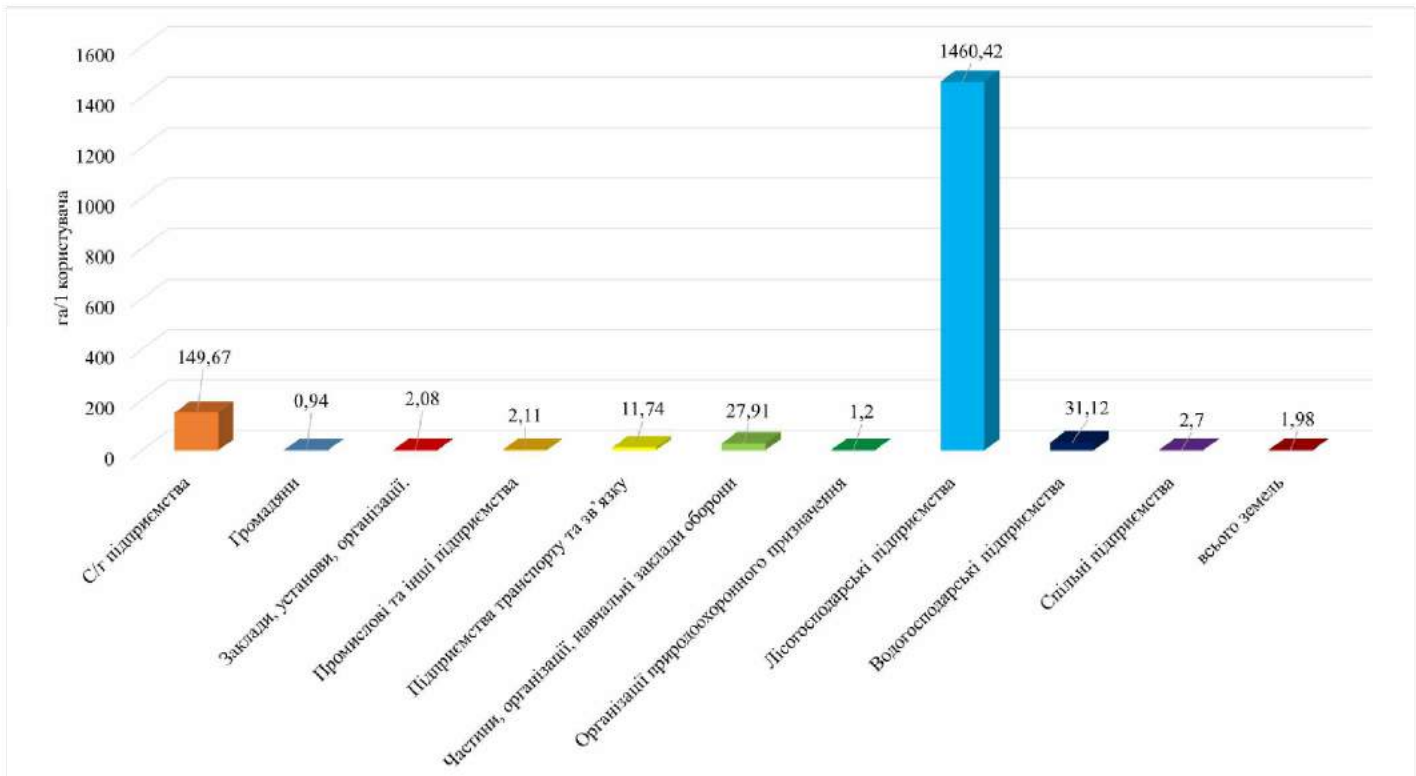

Рис. 4.14. Забезпеченість землевласників, землекористувачів Великомоствівської територіальної громади просторовими ресурсами (станом на 1.01. 2021 р.)

Структура земельного фонду і забезпеченість землевласників, землекористувачів адміністративно-територіальних утвореннях Великомоствівської територіальної громади просторовими ресурсами наведено в таблиці 4.6.

Слід відмітити, що найбільшу частку серед категорій користувачів займають громадяни – 46,92 %, однак забезпеченість становить всього 0,94 га / користувача. Серед адміністративних утворень найбільшу частку маємо в Бутинській с.р. – 54,84 %, а забезпеченість – 1,31 га / користувача. Найменшу частку маємо у Великомоствівській м.р. – 40,05 %, забезпеченість – 0,55 га / користувача.

Друге місце у структурі земельного фонду займають землі, які належать категорії лісогосподарські підприємства, частка яких в межах громади складає

37,07 %, а забезпеченість – 1 460,42 га / користувача. Це дуже великий показник і пов'язаний він з малою кількістю користувачів. Найбільша частка цієї категорії є в межах Великомоствівської м.р. – 44,76 %, а забезпеченість складає 2 314,0 га. Найменша частка цієї категорії є в межах Боянецької с.р. – 25,88 %, а забезпеченість – 452,33 га / користувача.

Значну частку займає категорія «землі запасу», яка в межах громади складає 9,29 %, а найбільшою є в межах Реклинецької с.р. – 15,63 %.

Наступною іде категорія с/г підприємства, частка якої по громаді становить 4,33 %, а забезпеченість – 149,67 га / користувача. Боянецька с.р. має найбільшу частку цієї категорії в межах громади, яка складає 14,90 %, а забезпеченість – 173,65 га / користувача. Бутинська с.р. має найменшу частку цієї категорії – 1,17 %, забезпеченість – 74,14 га / користувача.

Категорії інших землекористувачів і землевласників по адміністративно-територіальних утвореннях Великомоствівської територіальної громади мають незначні частки або навіть відсутні. Зокрема, в межах Великомоствівської м.р. кращі частки мають такі категорії як: підприємства транспорту та зв'язку (0,67 %, 18,92 га / користувача); частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони (0,51 %, 21,56 га / користувача); водогосподарські підприємства (0,66 %, 56,2 га / користувача). В межах Двірцівської с.р. частка категорії частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони складає 0,78 %, забезпеченість – 1,2 га / користувача. В інших утвореннях цієї категорії немає. Таких прикладів, згідно таблиці 4.6, можна навести багато.

В загальному по Великомоствівській громаді маємо такі частки користувачів за категоріями: громадяни – 46,92 %, лісогосподарські підприємства – 37,67 %, землі запасу – 9,29 %, с/г підприємства – 4,33 %.

Забезпеченість на користувача за категоріями наступна: лісогосподарські підприємства – 1460,42 га, с/г підприємства – 149,67 га, водогосподарські підприємства – 31,12 га, частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони – 27,91 га, підприємства транспорту та зв'язку – 2,11 га.

Таблиця 4.6

Забезпеченість землевласників, землекористувачів
Великомостівської територіальної громади просторовими ресурсами (станом на 1.01. 2021 р.)

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька с.р.		Бутинська с.р.		Великомостівська м.р.		Двірківська с.р.		Купичівська с.р.		Реклинська с.р.		Великомостівська громада	
	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача	% від заг. площі	га / 1 користувача
С/г підприємства	14,90	173,65	1,17	74,14	1,95	165,50	3,48	180,0	6,22	170,0	4,76	118,2	4,33	149,67
Громадяни	49,98	0,86	54,84	1,31	40,05	0,55	43,77	1,31	46,18	1,29	50,09	1,20	46,92	0,94
Заклади, установи, організації	0,16	0,78	0,15	0,63	1,53	3,70	0,40	2,57	0,13	0,52	0,12	0,49	0,56	2,08
Промислові та інші підприємства	0,03	0,58	0,002	0,13	0,44	2,85	0,002	0,11	0,12	1,67	0,09	1,57	0,16	2,11
Підприємства транспорту та зв'язку	1,06	9,28	0,47	30,0	0,67	18,92	0,26	12,9	0,11	0,97	0,26	12,9	0,49	11,74
Частини, підприємства, організації, установи, навчальні заклади оборони	-	-	-	-	0,51	21,56	0,78	40,60	-	-	-	-	0,01	27,91
Організації природоохоронного призначення	-	-	-	-	0,01	1,20	-	-	-	-	-	-	0,01	1,20
Лісгосподарські підприємства	25,88	452,33	33,30	2111,09	45,36	3841,91	44,76	2314,0	39,99	546,5	28,55	1418,7	37,67	1460,42
Водогосподарські підприємства	0,03	1,2	0,71	45	0,66	56,2	0,54	28,10	-	-	0,50	25,1	0,50	31,12
Спільні підприємства	0,11	3,68	-	-	0,01	0,85	-	-	0,13	3,58	-	-	0,04	2,70
Землі запасу	7,85	-	9,36	-	8,81	-	6,01	-	7,12	-	15,63	-	9,29	-
Всього земель	100	1,71	100	2,37	100	1,36	100	2,96	100	2,75	100	2,37	100	1,98

4.1.3. Сільськогосподарське землекористування

Сільськогосподарське землекористування – це тип використання земельних ділянок для виробництва сільськогосподарської продукції, ведення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури [34]. Основою для цього типу використання земельного фонду є землі сільськогосподарського призначення.

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної і навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або призначені для цих цілей.

До земель цієї категорії належать с/г угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища, перелоги) та несільськогосподарські угіддя (землі під господарськими шляхами і прогонами, господарськими будівлями і дворами; землі, які перебувають у стадії меліоративного будівництва та відновлення родючості) [21; 22].

Сільськогосподарське землекористування в межах території Великомоствівської громади проявляється у використанні земель сільськогосподарського призначення, на які здійснюють екстенсивний вплив аграрні підприємства, особливо ті, які здійснюють свою діяльність з іноземними інвестиціями. Виснажливе використання ріллі та інших видів угідь сільськогосподарського призначення призвело до порушення їх природного розвитку, родючості, активізації де градаційних процесів. Значне внесення пестицидів, гербіцидів і мінеральних добрив у ці землі змінило характер первинного ґрунотворення, а продукція, яка вирощується, є досить небезпечною для вживання, оскільки містить залишки внесень [44].

Останніми роками серйозною проблемою є стихійне спалювання сухої трави та пожнивних рештків, що призводить до вигорання торфів, суцільного знищення родючого шару ґрунту та ґрунтової флори і фауни.

Як відзначалося, площа сільськогосподарських земель по району становить 193 310,969 га або 64,50 % від загальної площі. По громаді їх частка є

значно меншою, однак за останні 13 років зменшилася із 58,72 % до 58,59 %, а сама площа зменшилася зі 18 307,1792 га до 18 268,0891 га.

З таблиці 4.7 спостерігаємо різну динаміку і різну частку цих земель. Зокрема, в більшості адміністративних утворень громади маємо динаміку зменшення сільськогосподарських земель.

Станом на 2021 р. в межах Великомоствівської громади нараховувалося 31 178,37 га всіх земель (табл. 4.8). Серед усіх земель переважають с/г землі, які займають 18 268,09 га або 59 % від загальної площі всіх земель громади.

Як відзначалося вище по тексту, найбільші площі с/г земель є в межах Великомоствівської м.р. – 4 089,92 га або 48 %, Бутинської с.р. – 4073,55 га (64 %), Двірцівської с.р. – 2700,30 га (52 %), Реклинецької с.р. – 3323,74 га (67 %), Боянецької с.р. – 2501,77 га (71 %) та Купичволівській с.р. – 1578,81 га (58 %) (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Сільськогосподарські землі в межах Великомоствівської територіальної громади [46, 47]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Сільськогосподарські землі, га		Частка с/г земель від площі ради, %	
		2008	2021	2008	2021
Великомоствівська міська громада	31178,37	18307,1792	18268,0891	58,72	58,59
Великомоствівська м.р.	8469,9800	4104.8000	4089,9204	48,46	48,29
Бутинська с.р.	6339,1900	4073.4372	4073,5526	64,26	64,26
Двірцівська с.р.	5170,5000	2700.0999	2700,2999	52,22	52,23
Реклинецька с.р.	4969,7000	3328.6950	3323,7360	66,98	66,88
Боянецька с.р.	3496,1000	2511.0213	2501,7674	71,82	71,56
Купичвольська с.р.	2732,9000	1586.1258	1578,8128	58,04	57,77
Червоноградський район	299703,3	–	193310,969	–	64,50

Згідно таблиці 4.8 і рисунку 4.15, сільськогосподарські землі поділяють на с/г угіддя, землі під господарськими будівлями та дворами, землі під господарськими шляхами та перегонами. Зрозуміло, що найбільшу частку мають с/г угіддя (рис. 4.15), площа яких в межах Великомоствівської громади зменшилася із 17 963,0 до 17 938,27 га.

Згідно таблиці 4.8, площа с/г угідь по окремих адміністративних складових громади як збільшується, так і зменшується. Зокрема, площа с/г угідь у межах Великомоствівської м.р. зменшилася із 4 029,30 га до 4 021,84 га, у

Бутинської с.р. – зросла із 4 001,60 га до 4 001,72 га, Двірцівської с.р. – стабільна (2 652,10 га). Зменшилася в межах Реклинецької с.р. (з 3 242,80 до 3 238,32 га), Боянецької с.р. (з 2 477,60 до 2 471,56 га) та Купичволівській с.р. (з 1559,60 до 1552,73 га).

Площі земель під господарськими будівлями та дворами є незначними (рис. 4.15). Загалом по Великомоствівській громаді вона зменшилася із 178,22 до 166,86 га, а найменше їх є в межах Реклинецької с.р. – 51,47 га.

Площі земель, які зайняті господарськими шляхами та перегонами, за останні роки як по громаді, так і адміністративних утворень, залишаються незмінними. Згідно таблиці 4.8, в громаді їх площа складає 162,47 га, а найбільше їх на території Великомоствівської м.р. – 45,00 га.

Таблиця 4.8

Структура сільськогосподарських земель на території
Великомоствівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративне утворення	роки	Загальна площа с/г земель, всього, га	Сільськогосподарські землі, га						
			сільсько-господарські угіддя	з них				під господарськими будівлями та дворами	під господарськими шляхами та перегонами
				рілля	багаторічні насадження	сіножаті	пасовища		
Великомоствівська м.р.	2008	8469,98	4029,30	1336,39	104,00	1602,01	986,90	30,50	45,00
	2021	8469,98	4021,84	1328,93	104,00	1602,01	986,90	23,08	45,00
Бутинська с.р.	2008	6339,19	4001,60	1680,90	10,00	1423,10	887,60	34,34	37,00
	2021	6339,19	4001,72	1680,90	10,00	1423,10	887,72	34,34	37,00
Двірцівська с.р.	2008	5170,50	2652,10	1271,21	31,00	356,30	993,59	26,00	22,00
	2021	5170,50	2652,10	1271,21	31,00	356,30	993,59	26,20	22,00
Реклинецька с.р.	2008	4969,70	3242,80	1426,27	23,00	748,21	1045,32	51,90	34,00
	2021	4969,70	3238,32	1425,31	23,00	746,59	1043,43	51,41	34,00
Боянецька с.р.	2008	3496,10	2477,60	1486,50	17,00	471,69	502,41	19,74	13,68
	2021	3496,10	2471,56	1486,50	17,00	427,68	540,37	16,53	13,68
Купичво-льська с.р.	2008	2732,90	1559,60	849,40	16,00	302,43	391,77	15,74	10,79
	2021	2732,90	1552,73	849,02	16,00	295,93	391,77	15,30	10,79
Великомоствівська громада	2008	31178,37	17963,0	8050,67	201,00	4903,74	4807,59	178,22	162,47
	2021	31178,37	17938,27	8041,87	201,00	4851,61	4843,78	166,86	162,47

За прийнятого стандарту, поділ с/г угідь включає рілля, багаторічні насадження, сіножаті та пасовища. Згідно таблиці 4.8 і рисунку 4.16, по всіх адміністративних утвореннях громади перевагу має рілля, однак, площа її в громаді за останні 13 років зменшилася із 8 050,67 до 8 041,87 га. Найбільші

площі ріллі спостерігаємо в межах територій Бутинівської (1 680,90 га), Боянецької (1 486,50 га) та Реклинецької (1 425,31 га), а найменші у Купичволівської (849,02 га) сільських рад.

Значно менші площі займають пасовища, які по громаді за 13 років дещо збільшилися з 4 807,59 га до 4 843,78 га. По адміністративних утвореннях, найбільше пасовищ бачимо на територіях Реклинецької с.р. (зменшилася з 1 045,32 до 1 043,43 га), Двірцівської с.р. (без змін 993,59 га), Великомоствівської м.р. (без змін 986,90 га), а найменше на територіях Купичволівської с.р. (без змін 391,77 га) та Боянецької с.р. (збільшилася з 502,41 га до 540,37 га).

Площа сіножатей дещо зменшилася у Великомоствівській територіальній громаді (рис. 4.16). Зокрема, в 2008 році вона складала 4 903,74 га, тоді як 2021 році – 4 851,61 га. Найбільші площі сіножатей представлені на територіях Великомоствівської м.р. (1 602,01 га) та Боянецької с.р. (1 423,10 га). Найменші площі сіножатей спостерігаємо на територіях Купичволівської с.р. (295,93 га) та Двірцівської с.р. (356,30 га) (табл. 4.8).

Найменші ареали в структурі с/г угідь займають багаторічні насадження, які в останні роки є в основному закинуті і рахуються лише на папері, але є і такі, які доглядаються і використовуються за цільовим призначенням. Так в громаді їх площа за останні 13 років залишилася без змін і становить 201,00 га. Найбільше багаторічних насаджень є на території Великомоствівської міської ради – 104,00 га. В інших адміністративних утвореннях громади площі багаторічних насаджень є значно меншими за 31 гектар (рис. 4.16).

У процесі освоєння території «новоствореної» громади було допущено і допускаються прорахунки у структурі землекористування, які спричиняють розвиток негативних екологічних процесів і явищ, унаслідок чого збільшується частка земель з напруженою екологічною ситуацією (яка піддається інтенсивному впливу ерозії та інших несприятливих природних процесів).

Незважаючи на доволі значну площу с/г угідь у цій громаді, на одну людину їх тут припадає небагато, що зумовлено досить великою чисельністю населення та великою часткою земель, зайнятих лісами.

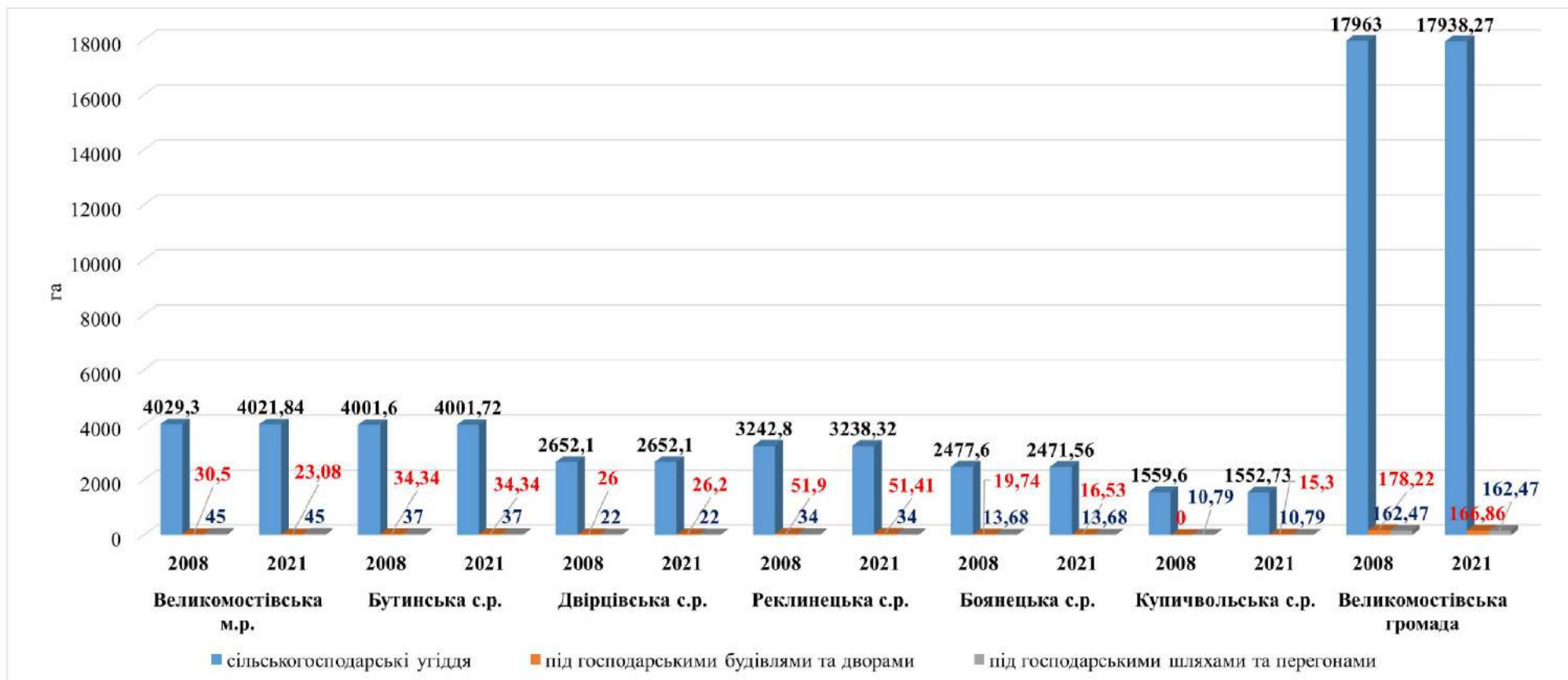

Рис. 4.15. Розподіл с/г земель на території Великомостівської територіальної громади

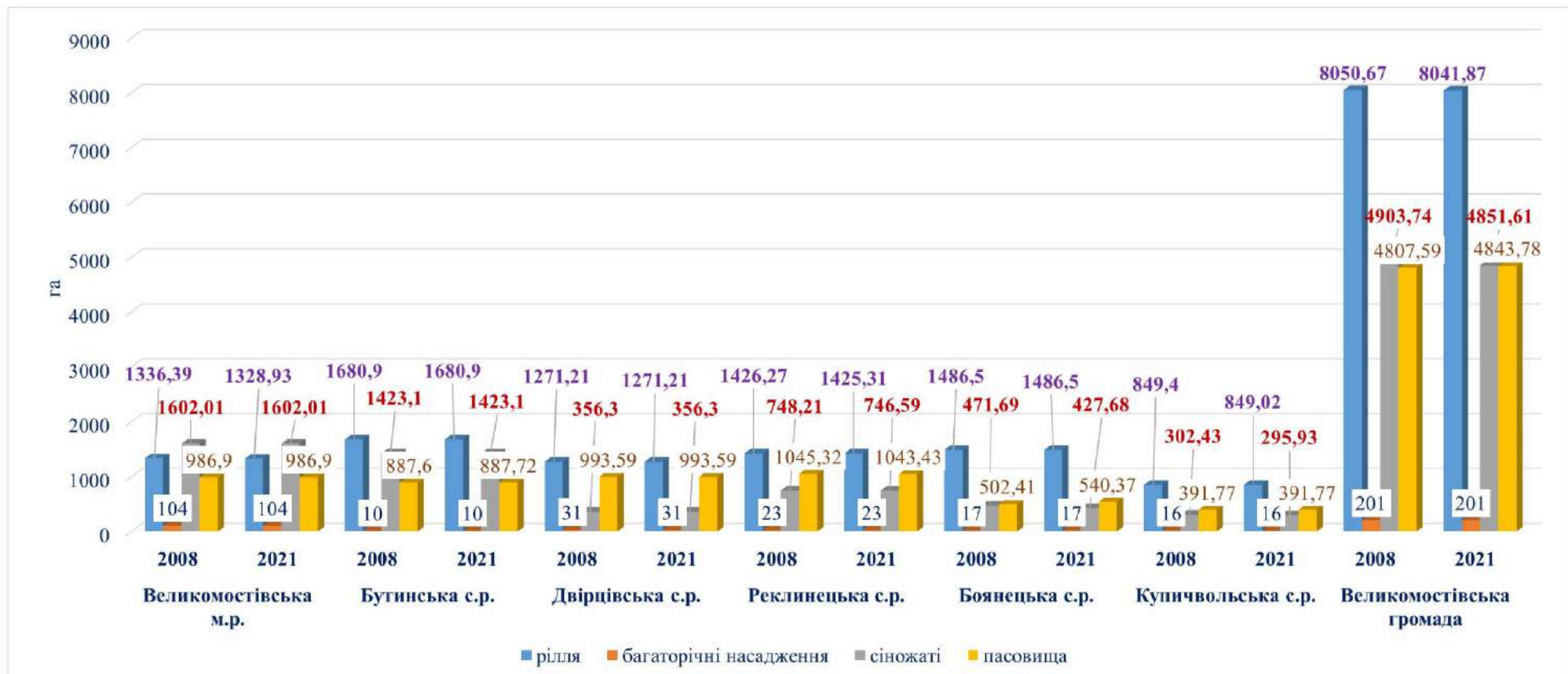

Рис. 4.16. Розподіл с/г угідь на території Великомоствівської територіальної громади

Серед сучасних напрямів використання сільськогосподарських угідь Великомоствівської територіальної громади станом на 1.01. 2021 р., як відзначалося, переважають площі, зайняті с/г угіддями – 17 938,27 га. Найбільше земель, зайнятих цими угіддями є на територіях Великомоствівської м.р. (4021,84 га) та Бутинської с.р. (4001,72 га), а найменші – Купичвольської с.р. (1552,73 га). Всього лиш 44,8 % серед с/г угідь по громаді займає рілля, площа якої складає 8041,87 га. Більшу частку ріллі відносно с/г угідь маємо лише в межах Боянецької с.р. (60,1 %) та Купичвольської с.р. (54,7 %). В інших утвореннях частка є меншою за 50 %.

Основними користувачами земель с/г призначення, згідно таблиці 4.9, є громадяни, які мають у своєму користуванні 14 438,22 га або 46,8 %. Громадяни громади в основному, отримують земельні ділянки в якості ділянок для ведення товарного с/г виробництва, особистих присадибних ділянок, а також для сінокосіння і випасання худоби (рис. 4.17).

Згідно таблиці 4.9, серед громадян як землекористувачів найбільше земель використовують як ділянки для ведення товарного с/г виробництва – 8 294,48 га або 26,58 %. Найбільші площі цих земель є на територіях Бутинської с.р. (2040,4 га) та Великомоствівської м.р. (1690,83 га).

Друге місце серед категорій, які відносяться до користування громадянами, належать ділянки для сінокосіння і випасання худоби, площа яких в межах громади складає 2766,78 га. найбільші площі цих земель маємо на територіях Бутинської с.р. (754,0 га) та Великомоствівської м.р. (849,1 га).

На третьому місці відносимо особисті підсобні господарства, площа яких в межах громади складає 1787,93 га, а найбільші площі представлені в межах Бутинської с.р. (532,2 га). Також, слід відмітити, що до категорії громадян, значно менші площі мають селянські (фермерські) господарства (421,25 га), присадибні ділянки (634,8 га), ділянки для садівництва (82,0 га), ділянки для городництва (546,24 га) та інші (табл. 4.9).

Окремо слід виділити категорію с/г підприємства, які в межах громади є виключно недержавними. Їх нараховується всього 9, а площа складає 1320,77 га або 4,3 % від загальної площі цих земель. Найбільші площі цих земель маємо в

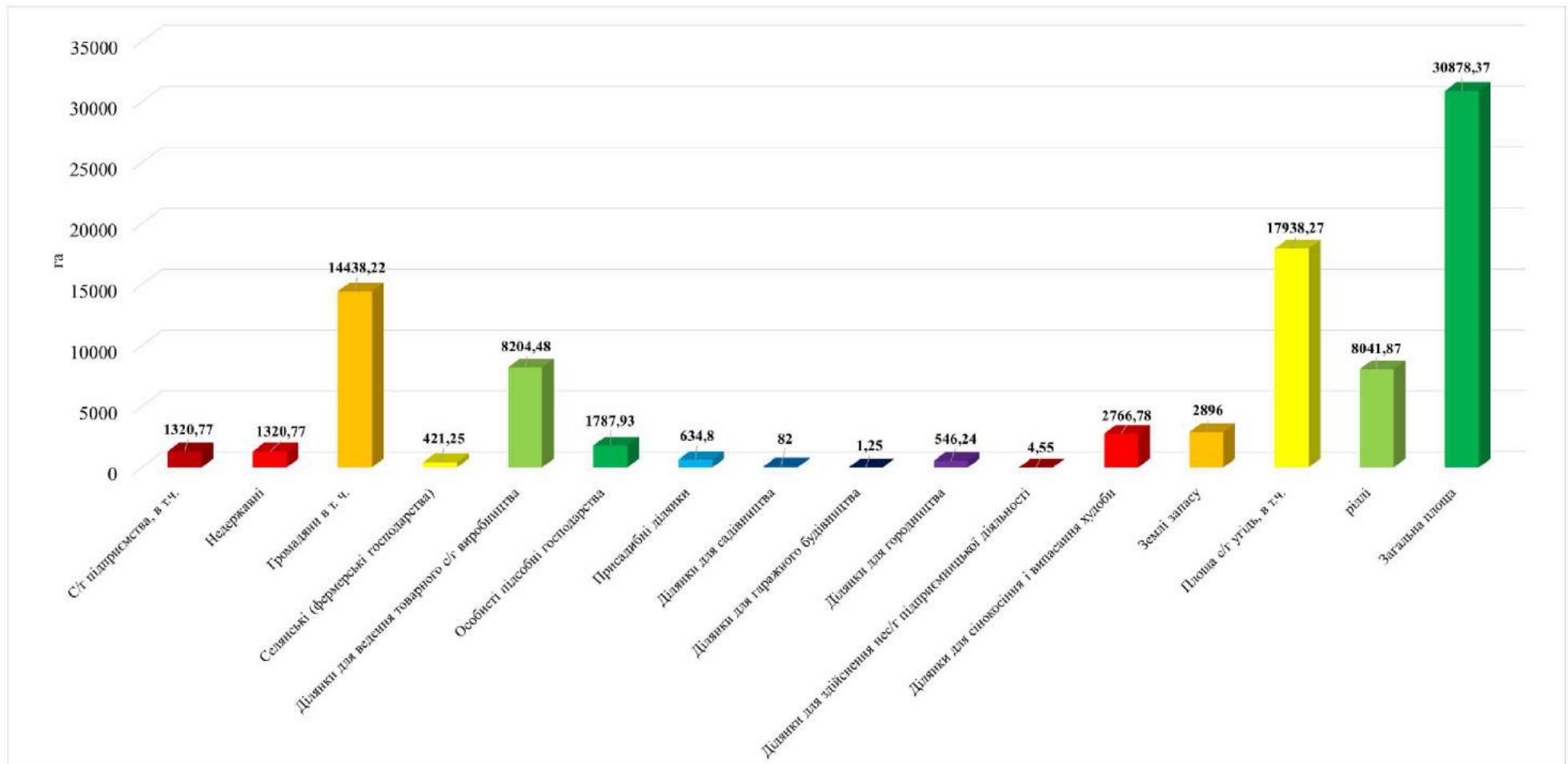

Рис. 4.17. Напрями використання сільськогосподарських угідь Великомишівської територіальної громади станом на 1.01. 2021 р. та їх площі

Таблиця 4.9

Напрямок використання сільськогосподарських угідь Великомоствівської територіальної громади станом на 1.01. 2021 р.

Землевласники, землекористувачі	Боянецька с.р.		Бутинська с.р.		Великомостів- ська м.р.		Двірцівська с.р.		Кучичво- льська с.р.		Реклинецька с.р.		Велико- моствівська громада	
	к-ть	га	к-ть	га	к-ть	га	к-ть	га	к-ть	га	к-ть	га	к-ть	га
С/г підприємства, в т.ч.	3	520,96	1	47,91	1	165,50	1	180,0	1	170,0	2	236,4	9	1320,77
Недержавні	3	520,96	1	47,91	1	165,50	1	180,0	1	170,0	2	236,4	9	1320,77
Громадяни в т.ч.	2022	1741,71	2653	3453,91	6170	3273,23	1734	2241,53	978	1257,05	2079	2470,79	15636	14438,22
Селянські (фермерські господарства)	6	132,15	3	16,1	2	119,5	3	16,5	2	77,5	2	59,5	18	421,25
Ділянки для ведення товарного с/г виробництва	362	981,41	1127	2040,40	446	1690,83	630	1393,54	232	556,13	737	1542,17	3534	8204,48
Особисті підсобні господарства	525	85,74	761	532,2	1119	260,3	549	318,89	272	270,1	602	320,7	3828	1787,93
Присадибні ділянки	541	150,00	761	111,0	1522	92,0	549	110,0	272	62,8	586	109,0	4231	634,8
Ділянки для садівництва	-	-	-	-	1454	82,0	-	-	-	-	-	-	1454	82,0
Ділянки для гаражного будівництва	-	-	-	-	101	1,25	-	-	-	-	-	-	101	1,25
Ділянки для городництва	583	182,06	-	-	1510	184,49	-	-	199	65,69	150	114,0	2442	546,24
Ділянки для здійснення нес/г підприємницької діяльності	5	0,78	1	0,20	18	2,59	3	0,16	1	0,32	2	0,5	30	4,55
Ділянки для сінокосіння і випасання худоби	-	210,35	-	754,0	-	849,1	-	402,6	-	225,3	-	325,43	-	2766,78
Землі запасу	-	274,65	-	593,28	-	745,86	-	310,87	-	194,57	-	776,77	-	2896,0
Площа с/г угідь, в т.ч.	-	2471,56	-	4001,72	-	4021,84	-	2652,10	-	1552,73	-	3238,32	-	17938,27
ріллі	-	1486,5	-	1680,9	-	1328,93	-	1271,21	-	849,02	-	1425,31	-	8041,87
Загальна площа	2042	3496,10	2673	6339,19	6228	8469,98	1748	5170,50	994	2732,90	2099	4669,70	15784	30878,37

межах території Боянецької с.р. (520,96 га), а найменші – в Бутинській с.р. (47,91 га).

У напрямках використання сільськогосподарських угідь Великомоствівської територіальної громади слід виділити категорію користувачів «землі запасу», площа яких складає 2896,0 га або 9,38 % від загальної площі цих земель. Найбільші площі цієї категорії спостерігаємо в межах територій Великомоствівської м.р. (745,86 га) та Реклинецької с.р. (776,77 га), а найменші – у Боянецької с.р. (274,65 га). В межах інших адміністративних утвореннях їх площі мають різні значення (табл. 4.9).

Важливим показником сільськогосподарського землекористування є визначення та розрахунок забезпеченості сільськогосподарськими угіддями землевласників, землекористувачів, який ми здійснили в межах адміністративних утворень Великомоствівської територіальної громади (рис. 4.18, табл. 4.10).

Приведені у таблиці результати свідчать про надзвичайно низькі показники забезпеченості сільськогосподарськими угіддями у порівнянні із радянським етапом. Одне сільськогосподарське підприємство громади, яке є недержавне, в середньому має у власності та користуванні 146,75 га сільськогосподарських угідь, в тому числі 145,87 га ріллі. Найбільшою вона є на території Двірцівської с.р. – 180,00 га, а найменшою на території Бутинської с.р. – 47,91 га і 40,00 га відповідно.

Показники забезпеченості сільськогосподарськими угіддями громадян громади взагалі дуже низькі – 0,92 га с/г угідь та 0,41 га ріллі. По утвореннях громади, то найбільші показники спостерігаємо в межах Бутинської с.р. (1,30 га і 0,56 га відповідно) та Купичвольської с.р. (1,29 га і 0,68 га відповідно), а найменші показними в межах Великомоствівської м.р. (0,53 га і 0,18 га відповідно).

В категорії «громадяни» доброю забезпеченістю характеризується її складова – селянські (фермерські) господарства, площа яких на 1 користувача складає 23,40 га на с/г угіддя та 14,69 га на ріллю. У всіх інших складових категорії «громадяни» забезпеченість є набагато меншою (див. табл. 4.10).

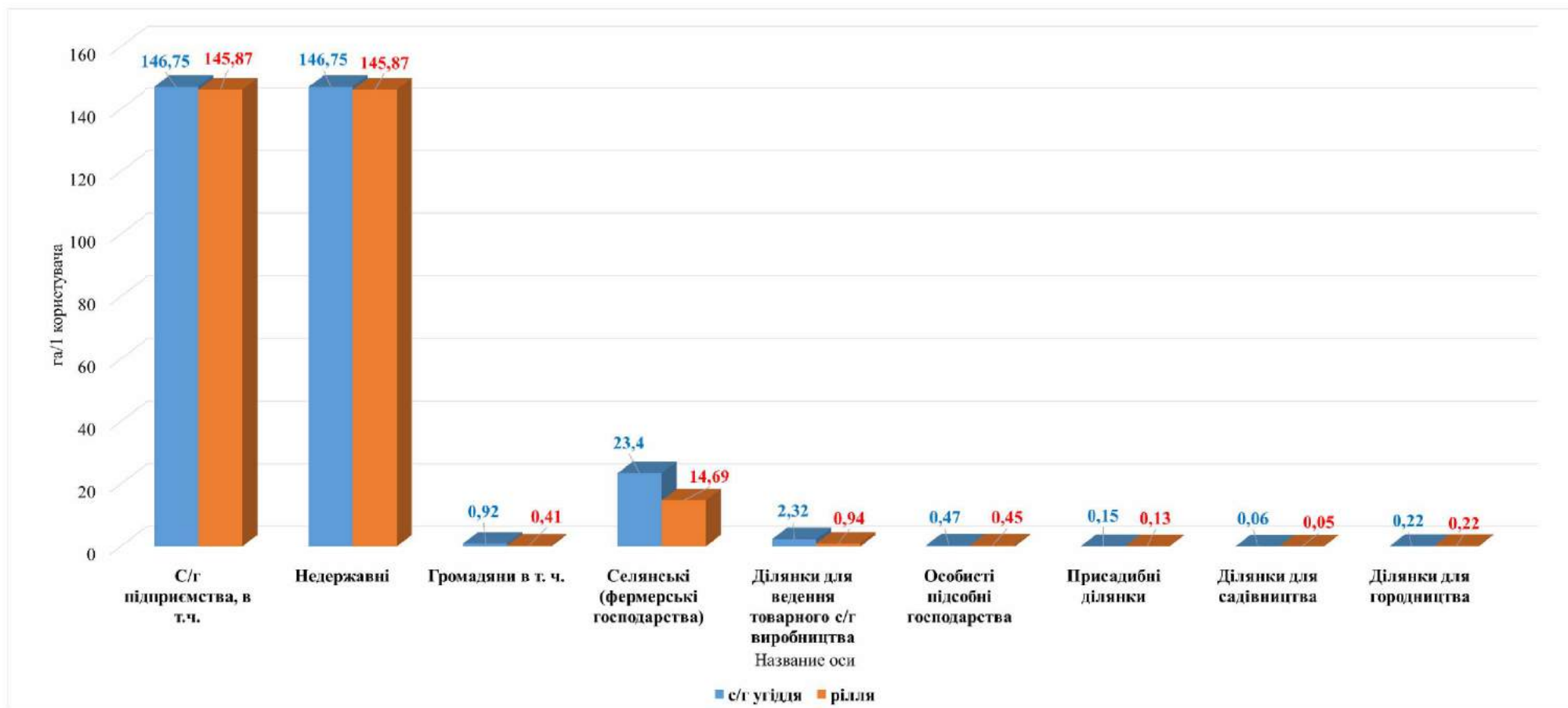

Рис. 4.18. Забезпеченість сільськогосподарськими угіддями землевласників, землекористувачів Великомоствівської територіальної громади (станом на 1.01. 2021 р.), га / 1 користувача

Таблиця 4.10

Забезпеченість сільськогосподарськими угіддями землевласників, землекористувачів
Великомостівської територіальної громади (станом на 1.01. 2021 р.), га / 1 користувача

Землевласники, землекористувачі	Боянецька с.р.		Бутинська с.р.		Велико- мостівська м.р.		Двірцівська с.р.		Купичвольська с.р.		Реклинецька с.р.		Великомостівська громада	
	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля	с/г угіддя	рілля
С/г підприємст- ва, в т.ч.	173,65	173,65	47,91	40,00	165,50	165,50	180,0	180,0	170,0	170,0	118,2	118,2	146,75	145,87
Недержавні	173,65	173,65	47,91	40,00	165,50	165,50	180,0	180,0	170,0	170,0	118,2	118,2	146,75	145,87
Громадяни в т. ч.	0,86	0,47	1,30	0,56	0,53	0,18	1,29	0,59	1,29	0,68	1,19	0,56	0,92	0,41
Селянські (фермерські господарства)	22,03	13,14	5,37	5,37	59,75	26,5	5,5	5,17	38,75	27,88	29,75	22,60	23,40	14,69
Ділянки для ведення товарного с/г виробництва	2,71	1,33	1,81	0,76	3,79	1,31	2,21	0,94	2,40	0,97	2,09	0,82	2,32	0,94
Особисті підсобні господарства	0,16	0,16	0,70	0,69	0,23	0,20	0,58	0,58	0,99	0,93	0,53	0,53	0,47	0,45
Присадибні ділянки	0,28	0,25	0,15	0,13	0,06	0,04	0,20	0,18	0,23	0,23	0,19	0,15	0,15	0,13
Ділянки для садівництва	–	–	–	–	0,06	0,05	–	–	–	–	–	–	0,06	0,05
Ділянки для городництва	0,31	0,31	–	–	0,12	0,12	–	–	0,33	0,33	0,76	0,76	0,22	0,22

Суттєвою проблемою щодо сільськогосподарського землекористування у межах досліджуваної громади слід виділити надмірне перезволоження, заболочення угідь. За нашими розрахунками, близько 15 % всіх с/г угідь у межах громади належать до перезвожених земель, а заболочені землі займають відповідно 9 %.

Суттєвою проблемою в заплавах річки Рати є закислення ґрунтів. У структурі с/г угідь адміністративних утворень, що входять до громади, цей відсоток є досить високим.

Осушувальні меліорації в регіоні малого Полісся мають як позитивні, так і негативні екологічні наслідки. Зокрема, осушення дерново-підзолистих поверхнево-оглесних ґрунтів в ландшафтних комплексах рівних поверхонь низьких терас має важливе значення для підвищення урожайності с/г культур. Разом з тим, осушення схилів не дає потрібного результату, а навпаки прискорює вимивання поживних речовин з верхніх горизонтів ґрунту [35].

Крім того, надмірне переосушення торфових ґрунтів спричинило пониження загального рівня підземних вод, трансформацію торфового горизонту. Ціла система екологічних проблем, пов'язаних з осушенням появилась в останні роки у зв'язку з виходом з ладу осушувальних систем через відсутність належного профілактичного догляду за ними. Все це спричиняє значні зміни в геосистемах, вимагає нових затрат на їх оптимізацію.

Для території Великомоствівської громади характерний невисокий відсоток розораності, який коливається у межах 59-71 % для території різних адміністративних утворень, які входять до «новоствореної» громади та високою лісистістю – 35 % (в середньому по громаді).

Особливості площинних антропогенних навантажень на ландшафтні комплекси та їх наслідки більш детально простежуються під час розгляду закономірностей територіального розподілу окремих земельних угідь – лісів, лук, ріллі, населених пунктів та інших земель. Це, в свою чергу, дає змогу глибше з'ясувати специфіку екологічної ситуації в тих чи інших ландшафтних системах.

4.1.4. Лісогосподарське землекористування

Лісогосподарське землекористування – це тип використання земельних ділянок, що вкриті лісовою рослинністю та не вкриті лісовою рослинністю, лісогосподарськими підприємствами, громадянами України з метою забезпечення екологічних, економічних, соціальних та інших потреб суспільства у лісових ресурсах (деревних, технічних, лікарських) і корисних властивостях лісів [34].

Крім цього, лісовий покрив є важливим компонентом ландшафту, відповідальним за збереження інших його складових – рельєфу, ґрунтів, поверхневих і підземних вод, фауни та повітря. Величезним є екологічний вплив лісових екосистем на стан природного середовища загалом, на характер, темп і спрямованість екзогенних процесів, умови проживання людини [19; 32].

Велике значення у формуванні рослинності громади належить діяльності людини, яка винищує одні рослини і звільнені площі використовує для культивування інших (наприклад, чагарники, луки використовуються під сади і городи). Загальні площі лісів – понад 25 % території району. Більше їх на Малому Поліссі [43].

Саме в межах Малого Полісся, де знаходиться територія Великомоствівської територіальної громади, лісистість за останні 13 років дещо збільшилася, а загальна частка лісів та інших лісовкритих земель становить 35,07 % від загальної площі громади. Тобто можна відмітити, що територія громади дуже добре забезпечена лісами.

Згідно рисунку 2.2 (розділ 2) ареали лісів по території громади розподілені більш-менш рівномірно. В основному, ці землі відносяться головню до «Сокальського лісового господарства». Однак відсутність лісів спостерігаємо на півдні, заході та частково південному-сході громади.

Гостро стоїть проблема збереження та збільшення площ лісів і багаторічних насаджень, а також зменшення вирубування в смугах лісових насаджень біля залізничних доріг та автошляхів. Проблема несанкціонованих вирубок має вирішуватися накладанням великих штрафів. Протягом останніх століть ліси досліджуваної території мали переважно сировинне значення як

джерело високоякісної деревини для внутрішніх потреб господарства та експорту [35].

Забезпеченість лісами по території громади в середньому становить 35 % або 10 933,4 га (табл. 4.11). Такий високий відсоток лісів свідчить про незначну антропогенну трансформованість ландшафтів Великомоствівської територіальної громади, однак вони є присутні. Найбільше лісів та інших лісовкритих територій, згідно таблиці 4.11, бачимо на території Великомоствівської м.р. (3 517,1 га), дещо менше в Двірцівській с.р. (2 190,0 га), Бутинській с.р. (1 959,0 га) та мало – у Боянецькій с.р. (834,6 га) та Купичвольській с.р. (1027,0 га).

Таблиця 4.11

Ліси та інші лісовкриті землі в межах Великомоствівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Ліси та інші лісовкриті площі, га		Частка лісів та інших лісовкритих земель від площі ради, %	
		2008	2021	2008	2021
Великомоствівська міська громада	31178,37	10932,00	10933,3404	35,06	35,07
Великомоствівська м.р.	8469,9800	3517.100	3517,0900	41,52	41,52
Бутинська с.р.	6339,1900	1959.000	1959,0000	30,90	30,90
Двірцівська с.р.	5170,5000	2190.000	2190,0000	42,36	42,36
Реклинецька с.р.	4969,7000	1405.700	1405,7000	28,29	28,29
Боянецька с.р.	3496,1000	833.2000	834,5504	23,83	23,87
Купичвольська с.р.	2732,9000	1027.000	1027,0000	37,58	37,58
Червоноградський район	299703,3	–	76249,9374	–	25,44

У структурі лісів та лісовкритих територій найбільшу площу займають лісові землі і набагато меншу – чагарники (табл. 4.12).

Слід наголосити, що найбільше лісових земель маємо також в межах Великомоствівської м.р. (3 397,3 га), дещо менше в Двірцівській с.р. (2 122,0 га), Бутинській с.р. (1 849,0 га). Найменше цих земель у Боянецькій (764,7 га) та Купичвольській с.р. (986,1 га) (рис. 4.19).

Площа чагарників по громаді складає 84,2 га і найбільше представлена на території Бутинської с.р. (22,0 га), Боянецької с.р. (21,4 га) та Двірцівської с.р. (16,0 га) площа яких за останні роки залишилася без змін. Майже відсутні

чагарники на території Великомоствівської міської ради (2 га). В інших сільських радах їх площа коливається в межах 10-15 га (табл. 4.12, рис. 4.19).

Таблиця 4.12

Структура лісів та інших лісовкритих територій на території
Великомостівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративне утворення	роки	Загальна площа лісів, га	у тому числі					Групи лісів	
			чагарники	лісові землі	з них			1 група	2 група
					вкриті лісовою рослинністю	не вкритих лісовою рослинністю	інші лісові землі		
Великомостівська м.р.	2008	3517,1	2,0	3515,1	3397,3	27,0	90,8	1688,6	1801,5
	2021	3517,1	2,0	3515,1	3397,3	27,0	90,8	1688,6	1801,5
Бутинська с.р.	2008	1959,0	22,0	1937,0	1849,0	22,0	66,0	9,0	1950,0
	2021	1959,0	22,0	1937,0	1849,0	22,0	66,0	9,0	1950,0
Двірцівська с.р.	2008	2190,0	16,0	2174,0	2122,0	9,0	43,0	621,0	1569,0
	2021	2190,0	16,0	2174,0	2122,0	9,0	43,0	621,0	1569,0
Реклинецька с.р.	2008	1405,7	9,6	1396,1	1372,1	1,0	23,0	77,0	1328,7
	2021	1405,7	9,6	1396,0	1372,1	1,0	23,0	77,0	1328,7
Боянецька с.р.	2008	833,2	20,1	813,1	764,6	15,3	33,2	2,0	815,9
	2021	834,6	21,4	813,2	764,7	15,3	33,2	2,0	817,3
Купичвольська с.р.	2008	1027,0	13,2	1013,8	986,1	15,0	12,7	-	1012,0
	2021	1027,0	13,2	1013,8	986,1	15,0	12,7	-	1012,0
Великомостівська громада	2008	10932,0	82,9	10849,1	10491,1	89,3	268,7	2397,6	8477,1
	2021	10933,4	84,2	10849,1	10491,2	89,3	268,7	2397,6	8478,5

У структурі лісових земель виділяють землі вкриті лісовою рослинністю, не вкриті лісовою рослинністю та інші лісові землі. Так, згідно таблиці 4.12, по всіх адміністративних утвореннях переважають землі, вкриті лісовою рослинністю, яких найбільше на території Великомоствівської м.р. (3397,3 га). Загалом по громаді площа цих земель збільшилася із 10 491,1 до 10 491,2 га.

Згідно таблиці 4.12 та рисунку 4.20, площі земель, не вкритих лісовою рослинністю та інших лісових земель, є дуже малі. В цілому по громаді, площа земель, не вкритих лісовою рослинністю, становить 89,3 га, а найбільше їх в межах Великомоствівської м.р. (27,0 га) та Бутинської с.р. (22,0 га). Площа інших лісових земель по громаді складає 268,7 га, а найбільше їх в межах територій Великомоствівської м.р. (90,8 га), Бутинської с.р. (66,0 га) та Двірцівської с.р. (43,0 га).

Рис. 4.19. Розподіл лісів та інших лісовкритих територій на території Великомоствівської територіальної громади

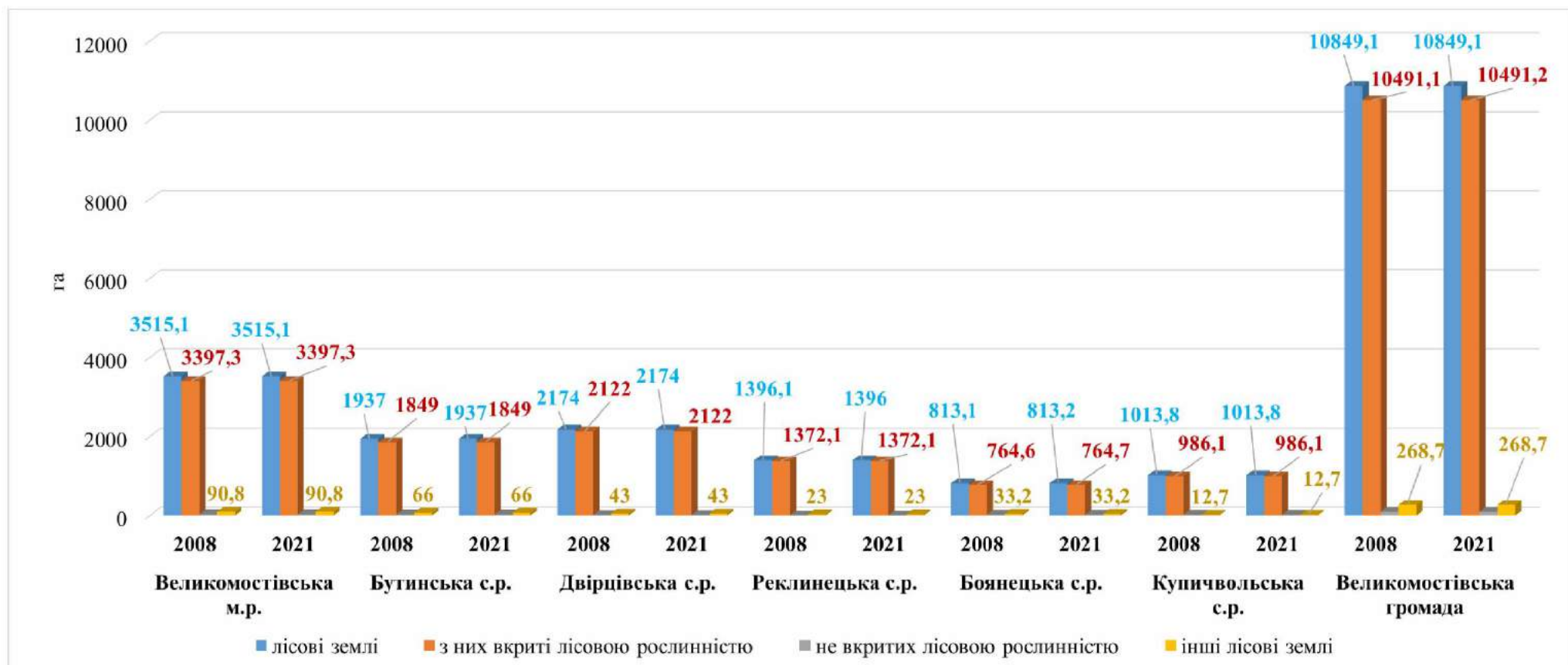

Рис. 4.20. Розподіл лісових земель по території Великомоствівської територіальної громади

Щодо площ груп лісів, то переважають ліси 2 групи. Зокрема, загальна площа лісів 1 групи по громаді складає 2397,6 га, а 2 групи – 8478,5 га. Найбільші площі цих двох груп лісів спостерігаємо в межах території Великомоствівської міської ради, а також 2 групи лісів в межах території Бутинської с.р. та Двірцівської с.р. (табл. 4.12).

Щодо розподілу лісів та інших лісовкритих площ Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, то переважна більшість лісів та інших лісовкритих площ громади передана у користування лісогосподарським підприємствам та різноманітним установам, організаціям, зокрема по громаді 99,71 % цих земель площею 10 902,43 га. І тільки 0,29 % від загальної площі залишаються у користуванні всіх інших категорій користувачів (рис. 4.21, табл. 4.13.).

Найбільша площа лісових земель, що передані в користування лісогосподарським підприємствам є територіях Двірцівської с.р. (2190,0 га або 100 %), Великомоствівської м.р. (3494,59 га або 99,36 %) та Бутинської с.р. (1955,09 га або 99,8 %).

Ліси та інші лісовкриті площі за категоріями інших землекористувачів, землевласників мають значно менші площі. Зокрема, категорія с/г підприємства у розподілі лісів представлена тільки в межах Бутинської с.р. (3,91 га або 0,2 %).

Підприємства транспорту та зв'язку представлені тільки в межах території Боянецької с.р. (2 га або 0,36 %), Великомоствівської м.р. (6 га або 0,17 %) та Реклинецької с.р. (2 га або 0,14 %).

Частини, організації, установи оборони представлені на території Великомоствівської м.р. (16,50 га або 0,47 %). Землі запасу та землі в структурі використання лісів представлені тільки в межах території Боянецької с.р. (0,5 га або 0,06%).

Загалом, територія громади добре забезпечена лісовими та іншими лісовкритими площами (35%).

В структурі переважають лісові землі та 2 група лісів. У розподілі цих земель за користувачами вагомо переважають лісогосподарські підприємства. Інші категорії користувачів у розподілі лісів займають мізерні площі і частки.

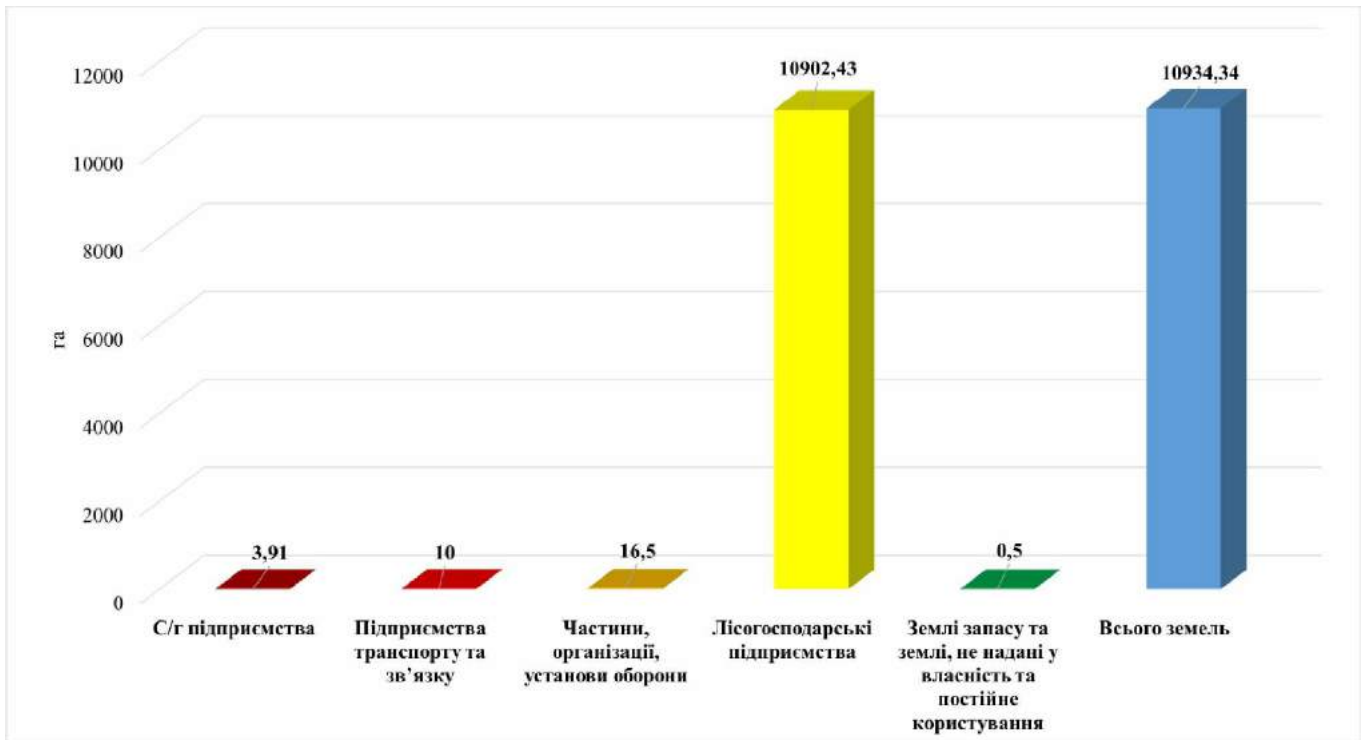

Рис. 4.21. Розподіл лісів та інших лісовкритих площ Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, га

Таблиця 4.13

Розподіл лісів та інших лісовкритих площ Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, (га / %)

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька с.р.	Бутинська с.р.	Великомостівська м.р.	Двіріцівська с.р.	Купичвольська с.р.	Реклинська с.р.	Великомостівська громада
С/г підприємства	-	<u>3,91</u> 0,2	-	-	-	-	<u>3,91</u> 0,04
Підприємства транспорту та зв'язку	<u>2,00</u> 0,36	-	<u>6,00</u> 0,17	-	-	<u>2,00</u> 0,14	<u>10,00</u> 0,09
Частини, організації, установи оборони	-	-	<u>16,50</u> 0,47	-	-	-	<u>16,50</u> 0,15
Лісогосподарські підприємства	<u>832,05</u> 99,58	<u>1955,09</u> 99,8	<u>3494,59</u> 99,36	<u>2190,00</u> 100	<u>1027,00</u> 100	<u>1403,7</u> 99,86	<u>10902,43</u> 99,71
Землі запасу та землі, не надані у власність та постійне користування	<u>0,5</u> 0,06	-	-	-	-	-	<u>0,5</u> 0,01
Всього земель	<u>835,55</u> 100	<u>1959,00</u> 100	<u>3517,09</u> 100	<u>2190,00</u> 100	<u>1027,00</u> 100	<u>1405,7</u> 100	<u>10934,34</u> 100

4.1.5. Селітебне землекористування

Селітебне землекористування – це тип використання земельних ділянок для розташування житлової забудови, громадських будівель і споруд; промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їхніх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель з метою найбільш повного задоволення потреб населення в належних умовах проживання та здійснення різноманітних видів господарської діяльності [34].

Початок селітебного землекористування зумовлений переходом людства до осілого способу життя, розбудовою житлових, підсобних, виробничих будівель та оборонних споруд, формуванням населених пунктів.

Крім цього, до земель житлової та громадської забудови належать земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, а також, інших об'єктів загального користування [23].

Житловою забудовою вважається земельний масив (земельна ділянка), в межах якого розміщений житловий фонд. Житлова забудова – це самостійний різновид забудови конкретної території. Законодавство розрізняє садибну та не садибну забудову [23].

До садибної відноситься забудова (будинки садибного типу) розміщена на присадибних ділянках, які належать окремим громадянам. Характерною рисою не садибної забудови є те, що об'єкти нерухомості розташовані на земельних ділянках, які не належать окремим громадянам [23].

Будинками та спорудами громадського призначення вважаються: будинки дитячих дошкільних закладів [24].

Серед таких об'єктів чільне місце займають землі загального користування. Ці землі забезпечують загальні потреби жителів міст, селищ і сіл [38].

У структурі земельних угідь у геосистемах Великомоствівської територіальної громади найнижчою є частка антропогенно-видозмінених земель, таких як забудованих територій, зайнятих населеними пунктами, дорогами та іншими землями. Саме ці ландшафтні комплекси з цими видами

землекористування відзначаються найбільшою антропогенною трансформованістю. Важливо мати на увазі певну умовність і відносність показника забудованості, оскільки в території населених пунктів, особливо сільських, входять значні площі присадибних земель (що в кілька разів перевищують площу забудови), на яких займаються рільництвом, садівництвом, а в горах луківництвом. Крім того, до цієї категорії земель відносять дороги, водойми, чагарники та ін. [35].

Площа забудованих земель в межах Червоноградського району станом на 2021 рік становила 15 190,0272 га або 5,01 % від загальної площі.

Відносно досліджуваної громади, то забудованість території є дуже малою (табл. 4.12). В загальному по громаді площа цих земель зросла із 707,2395 до 804,8465 га, або із 2,47 до 2,58 %. Однак по адміністративних утвореннях громади площа цих земель є достатньо високою тільки на території Великомоствівської м.р. (447,0305 га, або 5,28 %). У всіх інших адміністративних утвореннях як площа цих земель, так і частка є дуже малою (рис. 4.22). Наприклад, в Купичвольській с.р. площа цих земель є найменшою – 27,67 га або 0,90 % станом на 2008 рік, однак станом на 2021 рік – збільшилася до 34,987 га або 1,28 %.

Таблиця 4.14

Забудовані землі в межах Великомоствівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Забудовані землі, га		Частка забудованих земель від площі ради, %	
		2008	2021	2008	2021
Великомостівська міська громада	31178,37	770,2395	804,8465	2,47	2,58
Великомостівська м.р.	8469,9800	432,1409	447,0305	5,10	5,28
Бутинська с.р.	6339,1900	101,2528	101,1374	1,60	1,60
Двірцівська с.р.	5170,5000	64,6879	64,4879	1,25	1,25
Реклинецька с.р.	4969,7000	86,2050	91,1640	1,73	1,83
Боянецька с.р.	3496,1000	58,2787	66,0395	1,67	1,89
Купичвольська с.р.	2732,9000	27,6742	34,9872	0,90	1,28
Червоноградський район	299703,3	–	15190,0272	–	5,01

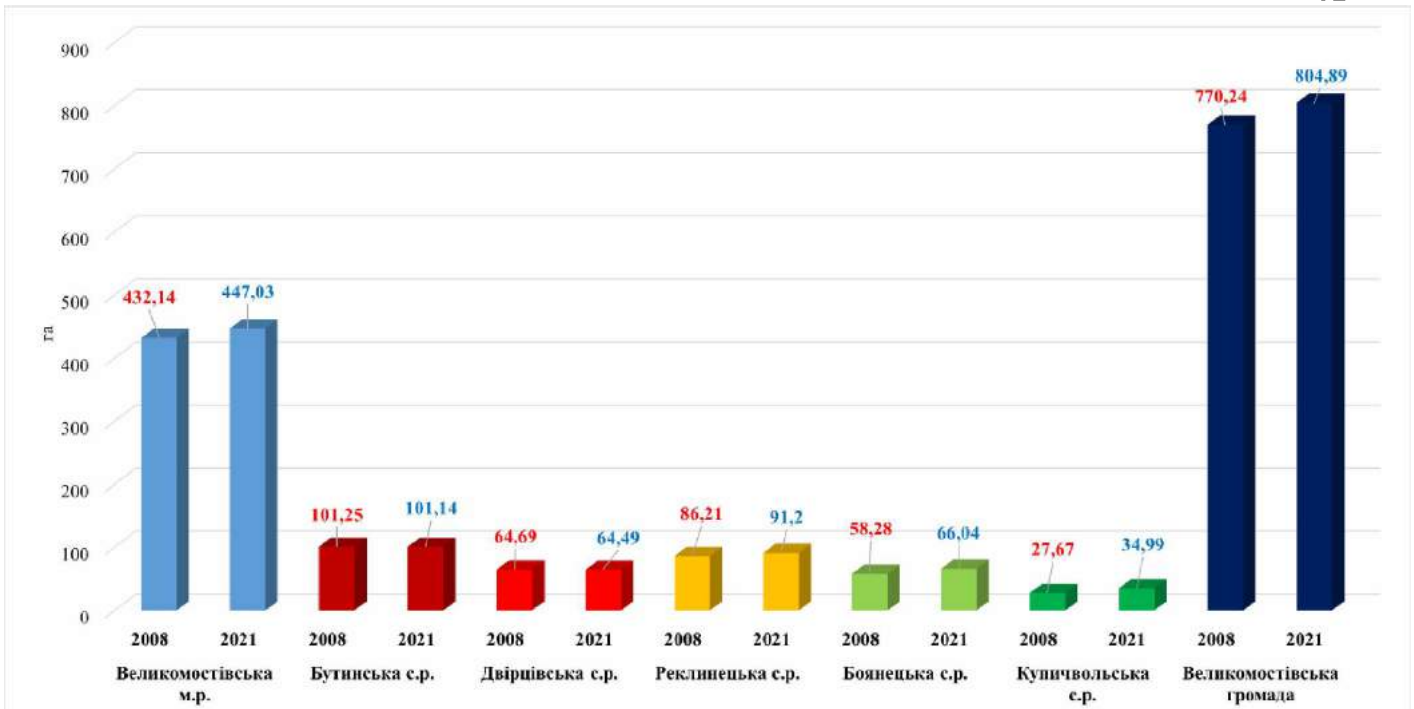

Рис. 4.22. Розподіл забудованих земель на території Великомоствівської територіальної громади

Аналіз таблиці 4.15 і рисунку 4.23 показав, що землі під житловою забудовою в межах інших територіальних утворень складають значно менші площі по відношенню до території Великомоствівської м.р., а по громаді ці показники становлять всього 170,27 га.

Площі забудованих земель в межах більшості адміністративних утворень збільшилася за останні 13 років. Зокрема, на території Реклинецької с.р., де площа цих земель зросла з 86,21 до 91,20 га, Боянецькій с.р. – зросла з 58,28 до 66,04 га та Купичівольській с.р. – зросла із 27,67 до 34,99 га. Зменшилися площі за 13 років у Бутинській с.р., хоча вони займають друге місце по утвореннях громади (з 101,25 до 101,14 га), Двірцівській с.р. (з 64,69 до 64,49 га) (табл. 4.15, рис. 4.23).

У структурі селітебного землекористування Великомоствівської громади станом на 1.01.2021 рік, згідно рисунку 4.23, серед категорій забудованих земель в громаді переважають землі громадського призначення, площа яких за рахунок Великомоствівської міської ради складає 226,1 га.

Серед забудованих земель по адміністративних утвореннях ця категорія займає незначні площі (табл. 4.15, рис. 4.23).

Структура забудованих земель на території
Великомостівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративне утворення	роки	всього забудованих земель, га	У тому числі:						
			під житловою забудовою	землі промисловості	землі комерційного та іншого використання	землі громадського призначення	землі, які використовуються для транспорту та промисловості	землі, які використовуються для технічної інфраструктури	землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі
Великомостівська м.р.	2008	432,14	105,00	22,0	2,7	202,4	50,8	9,3	32,8
	2021	447,03	105,47	38,0	4,4	201,5	51,7	9,3	32,8
Бутинська с.р.	2008	101,25	22,0	1,0	0,5	7,9	30,0	0,6	39,2
	2021	101,14	22,0	0,2	0,8	8,5	30,0	0,6	39,0
Двірцівська с.р.	2008	64,69	16,0	0,1	0,4	3,9	12,9	0,1	31,3
	2021	64,49	16,0	0,1	0,6	3,7	12,9	0,1	31,1
Реклинецька с.р.	2008	86,21	18,0	0,1	0,6	5,3	10,9	0,3	51,1
	2021	91,20	18,0	0,6	0,6	5,3	10,9	4,7	51,1
Боянецька с.р.	2008	58,28	4,0	-	2,1	4,0	27,0	0,2	12,4
	2021	66,04	4,8	4,0	0,9	4,3	27,0	3,9	12,4
Купичвольська с.р.	2008	27,67	4,0	-	0,1	2,8	2,8	0,1	18,0
	2021	34,99	4,0	-	0,4	2,8	2,9	3,6	18,0
Великомостівська громада	2008	770,24	169,0	23,2	6,4	226,3	134,4	10,6	184,8
	2021	804,89	170,27	42,9	7,7	226,1	135,4	22,2	184,4

Друге місце за площею серед забудованих земель займають землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі. Згідно рисунку 4.23, їх площа у громаді зменшилася із 184,8 до 184,4 га, а розподіл по частинах громади більш менш рівномірний. Зокрема, найбільші площі цих земель є в межах території Реклинецької с.р. (51,1 га), Бутинівської с.р. (39,0 га) та Великомостівської м.р. (32,8 га), а найменші площі спостерігаємо в межах Боянецької с.р. (12,4 га).

І тільки треті за площею є землі під житловою забудовою, площа яких по громаді збільшилася із 169,0 до 170,27 га. Основні площі цих земель бачимо на території Великомостівської міської ради. В інших сільських радах ця категорія має значно менші площі – від 4,0 до 22,0 га (рис. 4.23). Тобто можна констатувати, що крім міста Великі Мости із значною житловою забудовою інші частини громади є мало заселеними.

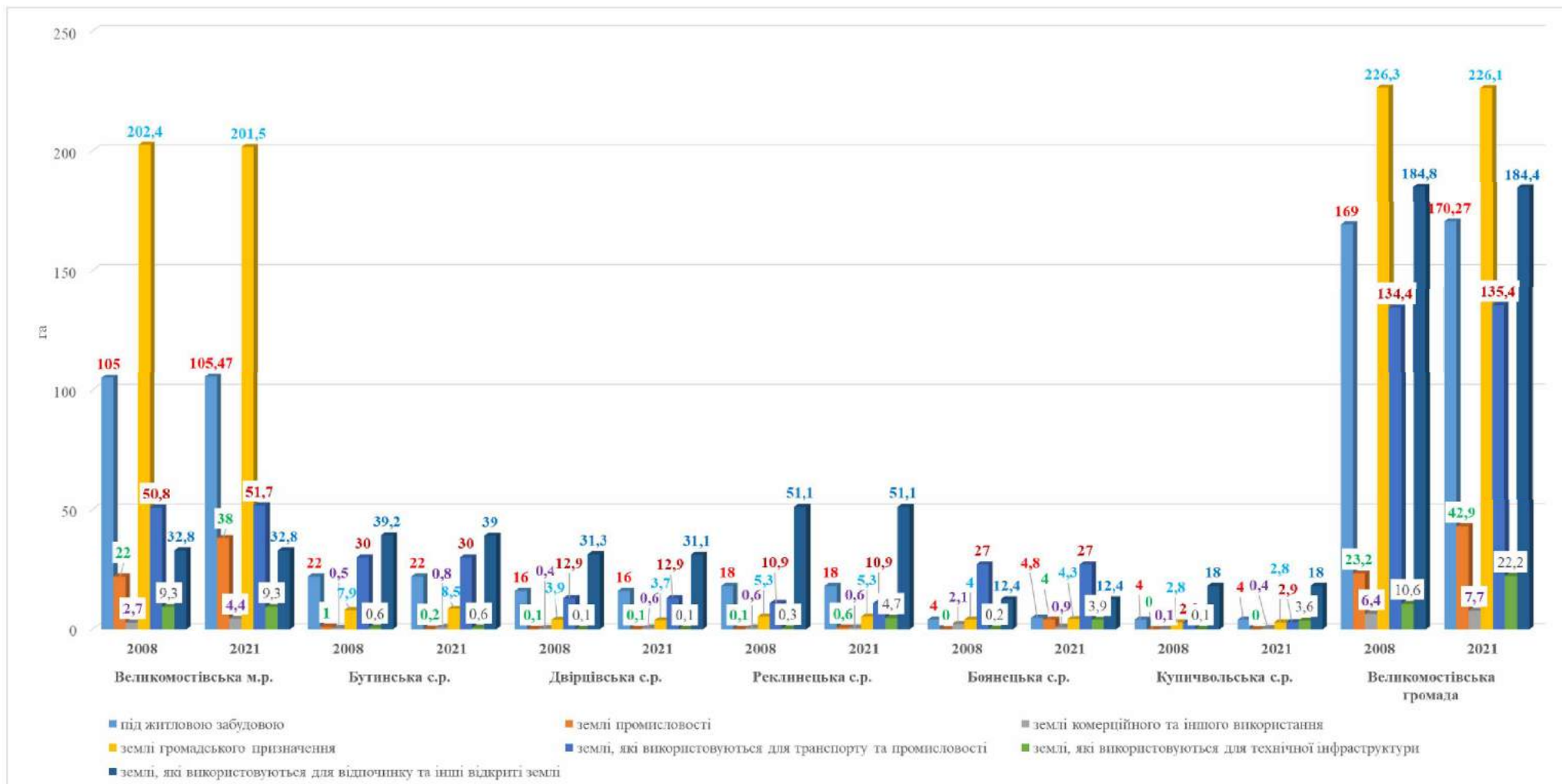

Рис. 4.23. Розподіл забудованих земель за категоріями використання на території Великомостівської територіальної громади

Серед інших категорій забудованих земель можна виділити землі промисловості (42,9 га по громаді), які в основному представлені в межах Великомоствівської м.р. (збільшилися з 20,0 до 38,9 га). В інших сільських радах площі цих земель є незначними (рис. 4.23).

Землі, які використовуються для транспорту та промисловості у межах громади дещо збільшуються з 134,4 до 135,4 га. Найбільше площ цих земель маємо в межах Великомоствівської м.р. (збільшилися з 50,8 до 51,7 га), менше – на території Бутинської с.р. (30,0 га).

Землі, які використовуються для технічної інфраструктури, у межах громади збільшилися із 10,6 до 22,2 га. Вони найбільше представлені в межах Великомоствівської м.р. – 9,3 га. Інші адміністративні утворення мають менші площі цих земель (рис. 4.23).

Землі комерційного та іншого використання на території громади також збільшили свою площу – з 6,4 до 7,7 га, а найбільше їх в межах Великомоствівської м.р. – 4,4 га (рис. 4.23).

Розподіл забудованих земель Великомоствівської громади за категоріями користувачів, який представлений на рисунку 4.24 і таблиці 4.18 показав, що на території громади найбільшу площу забудованих земель відведено до категорії «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування» – 289,55 га або 35,98 %. Наступною за площами земель, які надані у користування, є категорія «громадяни, яким надані землі у власність і користування» – 175,45 га або 21,80 %. Далше йде категорія «заклади, установи, організації» – 145,62 га або 18,09 %. Потім іде категорія «підприємства та організації транспорту, зв'язку» – 134,50 га або 16,71 %. Інші категорії у своєму користуванні забудованими землями мають набагато менші показники (рис. 4.24).

Серед адміністративних утворень громади найбільші площі забудованих земель по категоріях користування належить території Великомоствівської м.р. Зокрема, 108,74 га або 24,36 % належить категорії «громадяни», 117,97 га або 26,39 % – «закладам, установам, організаціям», 50,77 га або 11,36 % – «підприємствам та організаціям транспорту та зв'язку». По іншим утворенням значення площ по користувачам на порядок менші (табл. 4.18).

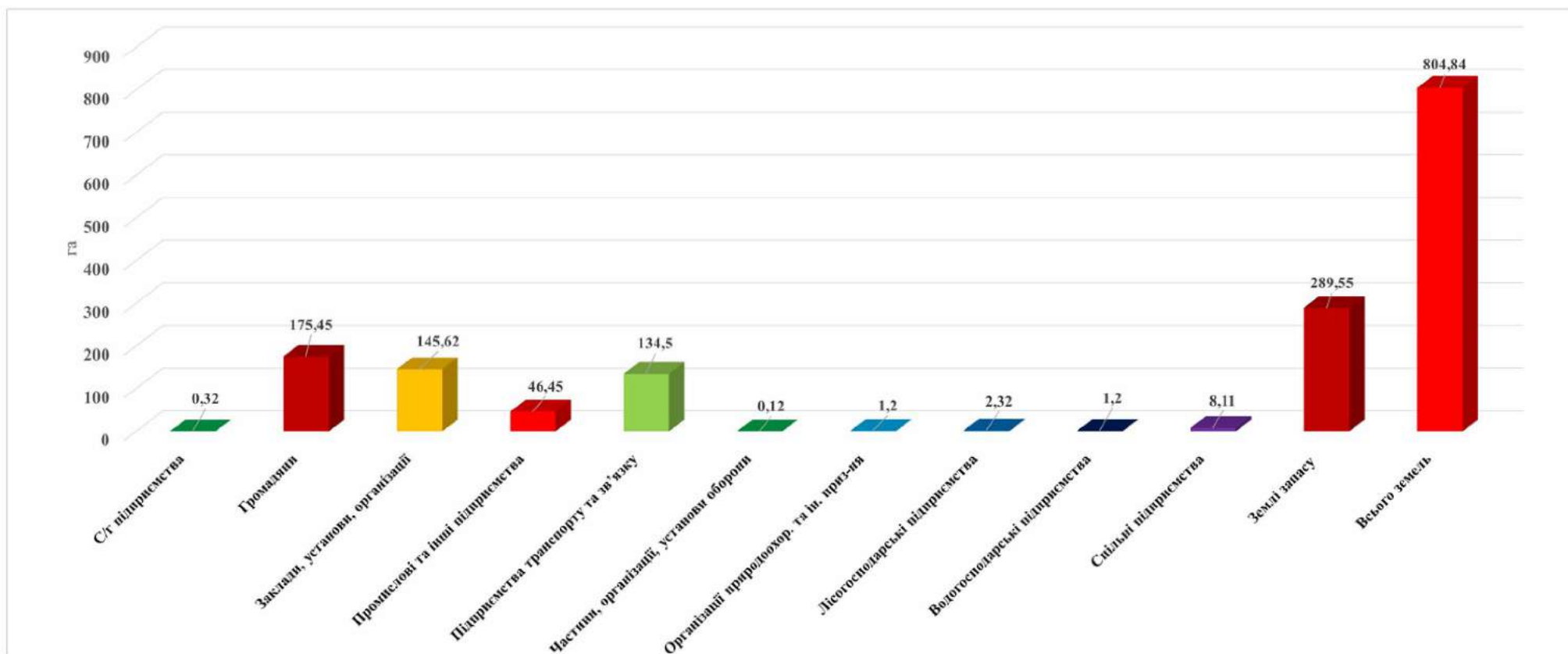

Рис. 4.24. Розподіл забудованих земель Великоствітської громади за категоріями користувачів, га

Розподіл забудованих земель Великомоствівської територіальної громади
за категоріями користувачів, (га / %)

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька с.р.	Бутинська с.р.	Великомостівська м.р.	Двірцівська с.р.	Купичвольська с.р.	Реклинецька с.р.	Великомостівська громада
С/г підприємства	-	<u>0,32</u> 0,32	-	-	-	-	<u>0,32</u> 0,04
Громадяни	<u>5,53</u> 8,37	<u>22,20</u> 21,95	<u>108,74</u> 24,36	<u>16,16</u> 25,06	<u>4,32</u> 12,35	<u>18,50</u> 20,29	<u>175,45</u> 21,80
Заклади, установи, організації	<u>5,46</u> 8,27	<u>8,54</u> 8,44	<u>117,97</u> 26,39	<u>4,17</u> 6,47	<u>3,66</u> 10,46	<u>5,82</u> 6,38	<u>145,62</u> 18,09
Промислові та інші підприємства	<u>1,16</u> 1,76	<u>0,13</u> 0,13	<u>36,99</u> 8,27	<u>0,11</u> 0,17	<u>3,35</u> 9,57	<u>4,71</u> 5,17	<u>46,45</u> 5,77
Підприємства транспорту та зв'язку	<u>27,01</u> 40,90	<u>30,00</u> 29,66	<u>50,77</u> 11,36	<u>12,90</u> 20,00	<u>2,92</u> 8,35	<u>10,90</u> 11,96	<u>134,50</u> 16,71
Частини, організації, установи оборони	-	-	<u>0,12</u> 0,03	-	-	-	<u>0,12</u> 0,01
Організації природоохоронного та іншого призначення	-	-	<u>1,20</u> 0,27	-	-	-	<u>1,20</u> 0,15
Лісогосподарські підприємства	-	-	<u>2,32</u> 0,52	-	-	-	<u>2,32</u> 0,29
Водогосподарські підприємства	-	-	<u>1,20</u> 0,27	-	-	-	<u>1,20</u> 0,15
Спільні підприємства	<u>3,68</u> 5,57	-	<u>0,85</u> 0,15	-	<u>3,58</u> 10,23	-	<u>8,11</u> 1,01
Землі запасу	<u>23,20</u> 35,13	<u>39,95</u> 39,50	<u>126,86</u> 28,38	<u>31,15</u> 48,30	<u>17,16</u> 49,04	<u>51,23</u> 56,20	<u>289,55</u> 35,98
Всього земель	<u>66,04</u> 100	<u>101,14</u> 100	<u>447,02</u> 100	<u>64,49</u> 100	<u>34,99</u> 100	<u>91,16</u> 100	<u>804,84</u> 100

Виходячи з проведеного аналізу селітебного землекористування у межах Великомоствівської територіальної громади робимо наступні висновки:

1. Площа забудованих земель зросла із 707,2395 до 804,8465 га, або із 2,47 до 2,58 %.

2. У структурі переважають землі громадського призначення, друге місце за займають землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі, треті за площею є землі під житловою забудовою.

3. Розподіл забудованих земель за категоріями користувачів показав, що найбільшу площу відведено до категорій «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування», «громадяни, яким надані землі у власність і користування» та «підприємства та організації транспорту, зв'язку».

4.1.6. Водогосподарське землекористування

Водогосподарське землекористування – це тип використання земельних ділянок, що зайняті річками, озерами, водосховищами, болотами, прибережними захисними смугами вздовж водних об'єктів, гідротехнічними, водогосподарськими спорудами та каналами, береговими смугами водних шляхів, з метою раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження [34].

До земель водного фонду, що є об'єктами водного землекористування, належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, що не вкриті лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, відведені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів [12]. З метою створення сприятливого режиму функціонування водних об'єктів навколо них встановлюються водоохоронні зони.

Водогосподарське землекористування представлене вивченням та аналізом водно-болотних земель, які в межах Червоноградського району займають площу 9 325,4318 га тобто 3,11 % від загальної площі. Площа цих ресурсів в межах досліджуваної громади складає 1 041,652 га і за останні роки є незмінною, а частка становить 3,34 %, тобто дещо є більшою по відношенню району в цілому.

Найбільш забезпеченими водно-болотними землями є Великомоствівська м.р., площа яких за останні 13 років є незмінною і складає 351,4391 га або 4,15 %. Дещо менша площа земель на території Двірцівської – 168,112 га або 3,25 % та Бутинської – 191,500 га або 3,02 % сільських рад (див. табл. 4.17).

Найменше забезпеченими є території, які знаходяться на півдні громади, тобто це Боянецька (92,1 га) та Купичвольська (92,1 га) сільські ради.

Таблиця 4.17

Водно-болотні землі в межах Великомоствівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Водно-болотні землі, га		Частка водно-болотних земель від площі ради, %	
		2008	2021	2008	2021
Великомостівська міська громада	31178,37	1041,651	1041,652	3,34	3,34
Великомостівська м.р.	8469,9800	351,4391	351,44	4,15	4,15
Бутинська с.р.	6339,1900	191,500	191,500	3,02	3,02
Двірцівська с.р.	5170,5000	168,112	168,112	3,25	3,25
Реклинецька с.р.	4969,7000	147,400	147,400	2,97	2,97
Боянецька с.р.	3496,1000	91,1000	91,1000	2,61	2,61
Купичвольська с.р.	2732,9000	92,1000	92,1000	3,37	3,37
Червоноградський район	299703,3		9325,4318		3,11

Водогосподарське землекористування в межах Великомоствівської територіальної громади інтенсивним, де частка земель складає 3 %, а площа – 1041,6 га (табл. 4.18, рис. 4.25). Найбільші площі представлені в межах Великомоствівської м.р. (351,4 га), Бутинської (191,5 га), Двірцівської (168,1 га) та Реклинецької (147,4 га) сільських рад. Приблизно однаковою ця категорія представлена у двох інших утвореннях (табл. 4.18).

Згідно рисунку 4.25, серед цих земель переважає категорія «води», яка в межах громади має площу 815,9 га. Серед адміністративних утворень громади також найбільші площі представлені в межах Великомоствівської м.р. (255,4 га), Бутинської (150,5 га), Двірцівської (147,1 га) та Реклинецької (137,0 га) с.р.

Самі ж заболочені землі на території громади мають значно менші площі, які за останні 13 років дещо збільшилися – з 130,3 га до 130,4 га. Найбільше цих земель на території Великомоствівської м.р. (96,0 га), Бутинської (41,0 га) та Купичвольської (34,0 га) сільських рад. На територіях інших сільських рад їх площі є меншими (рис. 4.25).

В категорії «води» переважають штучні водотоки (табл. 4.18). Зокрема, їх площа в межах громади стабільна і становить 599,2 га. Найбільші їх площі представлені на території Великомоствівської м.р. (190,7 га), дещо менше у Реклинецької (113,6 га) та Двірцівської (104,6 га) сільських рад. Найменші їх

площі спостерігаємо в межах Купичвольської (40,2 га) Боянецької (69,1 га) та Бутинської (81,5 га) сільських рад.

Таблиця 4.18

Водно-болотні землі на території Великомоствівської територіальної громади [46; 47]

Адміністративне утворення	роки	всього водно-болотних земель, га	води, га	природними водотоками (річками та струмками)	у тому числі під штучними водотоками	озерами, прибережними замкненими водоймами	ставками	відкриті заболочені землі	відкриті землі без рослинного покриву
Великомостівська м.р.	2008	351,4	255,4	51,0	190,7	4,0	9,7	96,0	64,5
	2021	351,4	255,4	51,0	190,7	4,0	9,7	96,0	64,5
Бутинська с.р.	2008	191,5	150,5	45,0	81,5	2,0	22,0	41,0	14,0
	2021	191,5	150,5	45,0	81,5	2,0	22,0	41,0	14,0
Двірцівська с.р.	2008	168,1	143,1	26,0	104,1	5,0	8,0	25,0	47,6
	2021	168,1	143,1	26,0	104,1	5,0	8,0	25,0	47,6
Реклинецька с.р.	2008	147,4	137,0	15,0	113,6	1,4	7,0	10,4	1,7
	2021	147,4	137,0	15,0	113,6	1,4	7,0	10,4	1,7
Боянецька с.р.	2008	91,1	72,6	1,2	69,1	0,9	1,4	18,5	2,5
	2021	91,1	72,6	1,2	69,1	0,9	1,4	18,5	2,6
Купичвольська с.р.	2008	92,1	57,3	17,1	40,2	-	-	34,8	-
	2021	92,1	57,3	17,1	40,2	-	-	34,8	-
Великомостівська громада	2008	1041,6	815,9	155,3	599,2	13,3	48,1	319,3	130,3
	2021	1041,6	815,9	155,3	599,2	13,3	48,1	319,3	130,4

Природні водотоки (річки, струмки) за площею займають значно менші території. Зокрема, на території громади їх площі залишаються незмінними і становлять 155,3 га. Найбільше цих земель на території Великомоствівської м.р. (51,0 га) та Бутинської сільської ради (45,0 га). Найменше – на території Боянецької сільської ради (1,2 га) (рис. 4.26).

Ще менші площі займають ставки, які по громаді мають площу 48,1 га. Найбільші площі ставків маємо на території Бутинської с.р. 22,0 га. В інших адміністративних утвореннях їх значно менше або зовсім відсутні (рис. 4.25).

Озера та прибережні замкнені водойми на території громади займають площу всього 13,3 га, і в основному представлені на території Двірцівської (5,0 га) с.р. та Великомоствівської м.р. (4,0 га) (табл. 4.18, рис. 4.26).

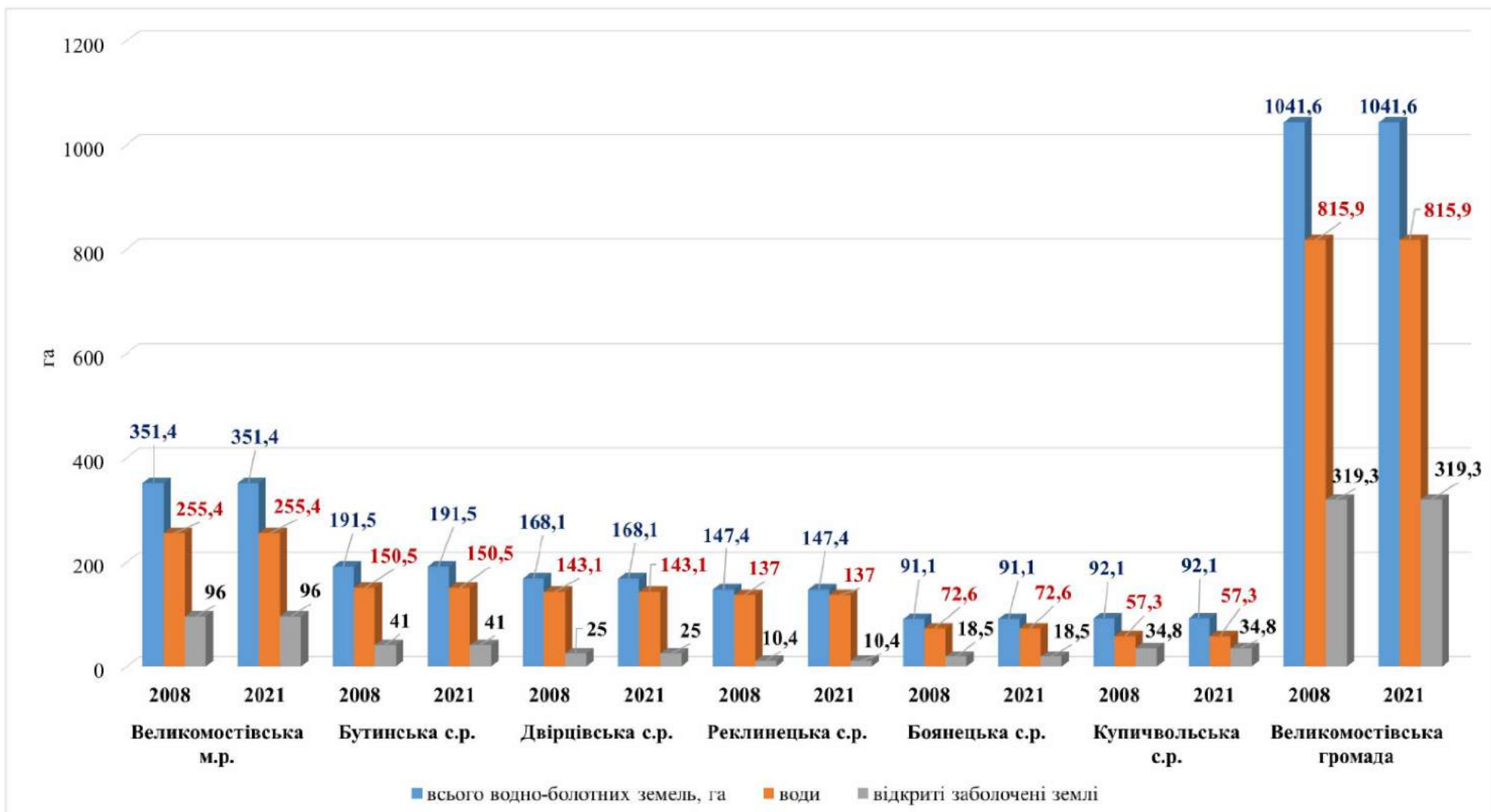

Рис. 4.25. Розподіл водно-болотних земель, вод та відкритих заболочених земель на території Великомоствівської територіальної громади

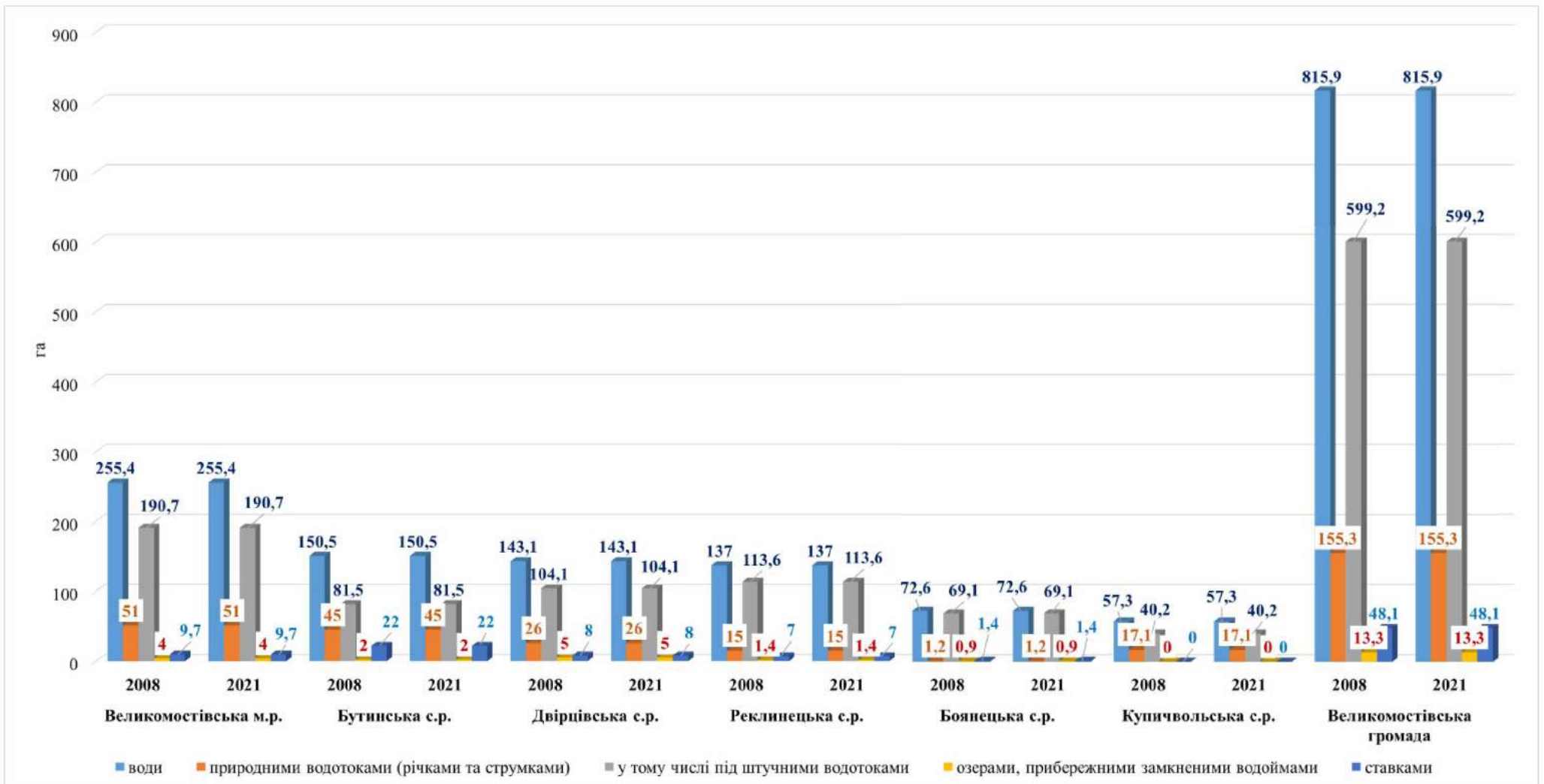

Рис. 4.26. Розподіл водних земель на території Великомоствівської територіальної громади

Аналіз водно-болотних ресурсів вказує на добре їх забезпечення по території. Сама територія дуже добре пронизана руслами основних річок, наявні значні за площею штучні водойми, природні водотоки та заболочені території.

Винятком є тільки ті роки, які є посушливими, особливо в літню пору. В такий ситуації річки повністю пересихають, а сама нестача води в річках призводить до пересихання колодязів, тому у останні роки широкої популярності набула скваженна система водопостачання.

Крім аналізу структури водно-болотних земель важливим пунктом водогосподарського землекористування є вивчення та аналіз розподілу водного фонду Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів. Згідно таблиці 4.21 та рисунку 4.27, площа земель водного фонду в громаді складає 1 041,65 га. Найбільші площі маємо території Великомоствівської м.р. (351,44 га).

Таблиця 4.19

Розподіл водного фонду Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, (га / %)

Категорії землекористувачів, землевласників	Боянецька с.р.	Бутинська с.р.	Великомостівська м.р.	Двірцівська с.р.	Купичвільська с.р.	Реклинська с.р.	Великомостівська громада
С/г підприємства	-	<u>22,0</u> 11,49	-	-	-	-	<u>22,0</u> 2,10
Громадяни	-	-	<u>9,74</u> 2,77	<u>5,01</u> 2,98	-	-	<u>14,75</u> 1,42
Заклади, установи, організації	-	-	-	<u>2,00</u> 1,19	-	-	<u>2,00</u> 0,19
Частини, організації, навчальні заклади оборони	-	=	<u>4,00</u> 1,14	-	-	-	<u>4,00</u> 0,38
Лісгосподарські підприємства	<u>38,4</u> 42,15	<u>67,0</u> 34,99	<u>155,00</u> 44,10	<u>64,00</u> 38,07	<u>45,70</u> 49,62	<u>8,00</u> 5,43	<u>378,10</u> 36,30
Водогосподарські підприємства	<u>1,20</u> 1,32	<u>45,0</u> 23,50	<u>55,00</u> 15,65	<u>28,10</u> 16,72	-	<u>25,10</u> 17,03	<u>154,40</u> 14,82
Землі запасу	<u>51,50</u> 56,53	<u>57,5</u> 30,02	<u>127,7</u> 36,34	<u>69,00</u> 41,04	<u>46,4</u> 50,38	<u>114,3</u> 77,54	<u>466,4</u> 44,79
Всього земель	<u>91,10</u> 100	<u>191,5</u> 100	<u>351,44</u> 100	<u>168,11</u> 100	<u>92,10</u> 100	<u>147,4</u> 100	<u>1041,65</u> 100

44,79 % або 466,4 га належить категорії «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування». Найбільша площа користувачів цієї

категорії представлена в межах території Великомоствівської м.р. (127,7 га або 36,34 %).

36,40 % або 378,10 га належить користувачам категорії «лісогосподарські підприємства». Найбільше ця категорія також представлена в межах Великомоствівської м.р. (155,0 га або 44,10 %).

14,82 % або 154,40 га займає категорія «водогосподарські підприємства». Ще менші площі належать користувачам категорій «с/г підприємства» – 22,0 га або 2,10 % та «громадяни» – 14,75 га або 1,42 %.

Відносно розподілу площ по адміністративних утвореннях за категоріями користування, то в більшості вони є як представлені так і відсутні (табл. 4.19).

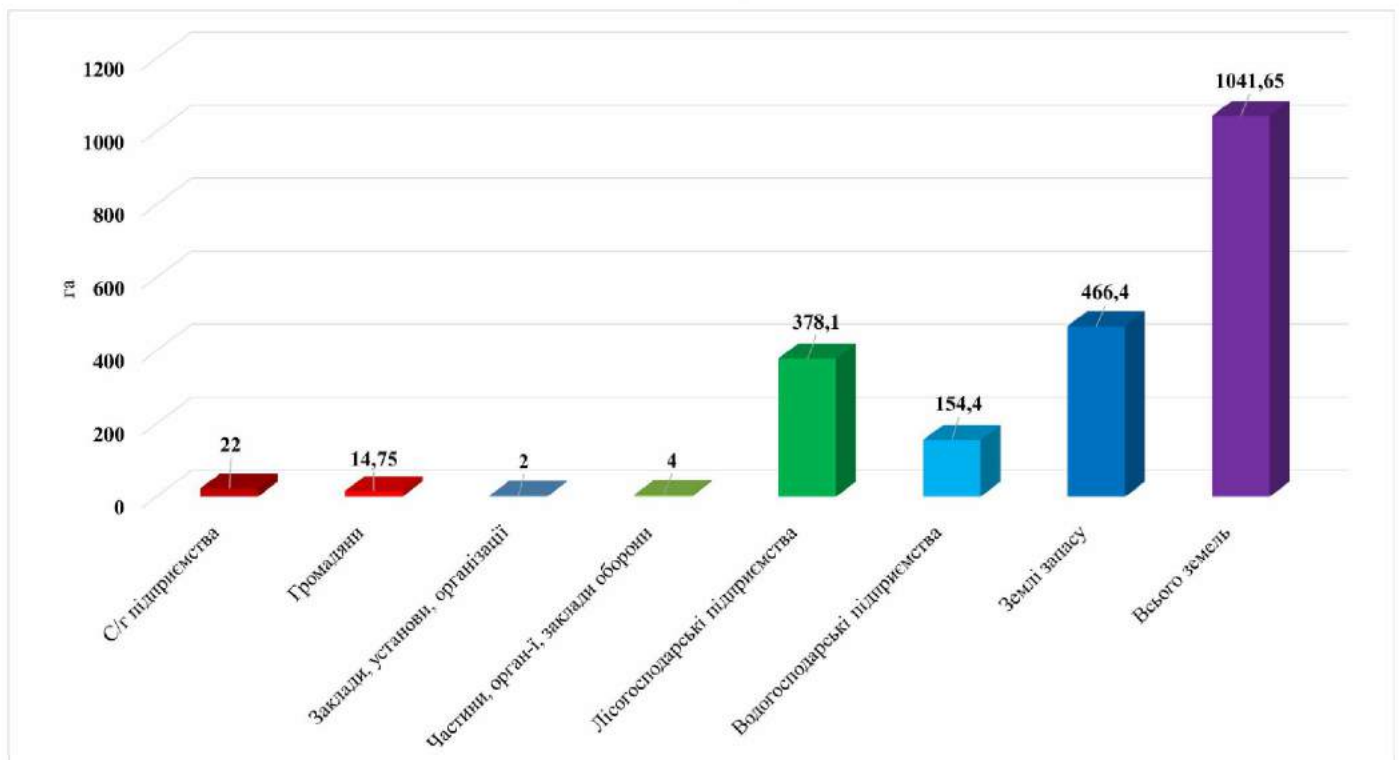

Рис. 4.27. Розподіл водного фонду Великомоствівської територіальної громади за категоріями користувачів, га

Землі без рослинного покриття. До відкритих земель без рослинного покриття або з незначним рослинним покритвом можна включати дані про незабудовані землі, поверхня яких зовсім або майже не покрита будь-якою рослинністю, а саме: кам'яністі місця (землі під голими скелями, зсувами, піски (включаючи пляжі), яри (лінійна форма рельєфу ерозійного походження глибиною більш як 1 м з відсутнім або слабо сформованим ґрунтовим покритвом і виходами на укосах схилу порід або нижніх генетичних горизонтів ґрунту), інші відкриті землі [32].

Для досліджуваної території спостерігаємо незначні площі відкритих земель без рослинного покриття (130,4 га) (табл. 4.20). Також цей розподіл є нерівномірним по адміністративних утвореннях даної громади.

Найбільші площі земель без рослинного покриття бачимо на території Великомоствівської міської ради (64,5 га) та Двірцівської сільської ради (47,6 га). Площі у всіх інших адміністративних утвореннях громади є меншими за 15 га або взагалі відсутні.

4.1.7. Природоохоронне та рекреаційне землекористування

Природоохоронне землекористування – це тип використання земельних ділянок, які зайняті природними територіями, штучно створеними об'єктами, які мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну цінність з метою збереження унікальних ландшафтів і недопущення погіршення корисних властивостей інших природних ресурсів [34].

Рекреаційне землекористування – це тип використання земельних ресурсів з метою створення сприятливих умов для відпочинку населення, розвитку туризму та проведення спортивних заходів [34].

Площа земель природоохоронного призначення в Червоноградському районі складає 5 007,09 га (табл. 4.20). Ці землі нерівномірно розподілені по території району і більше поширені в північній і центральній частині. Зокрема, на території Сокальської (2 917,1 га) та Радехівської (1 649,09 га) міських громад [11].

Таблиця 4.20

Землі природоохоронного та рекреаційного призначення адміністративних утворень Великомоствівської громади та Червоноградського району [11]

Адміністративні утворення	Землі природоохоронного призначення, га		Землі оздоровчого призначення, га		Землі рекреаційного призначення, га		Землі історико-культурного призначення, га	
	2008	2021	2008	2021	2008	2021	2008	2021
Великомоствівська міська громада	52,00	52,00	–	–	2,20	2,20	–	–
Великомоствівська м.р.	52,00	52,00	–	–	2,20	2,20	–	–
Червоноградський район	–	5007,09	–	6,79	–	24,64	–	45,02

Слід відмітити, що в межах Великомоствівської громади виділено такі природоохоронні території та об'єкти [8; 44]: Великомоствівське заповідне урочище місцевого значення (27 га) та Двірцівський заказник – ботанічний заказник місцевого значення (63,9 га). А за даними форми б-зем такі землі маємо тільки у Великомоствівській м.р. (52 га).

Аналіз земель рекреаційного призначення на території району показав, що вони займають всього 24,64 га. В межах громади всього – 2,2 га.

4.2. Екологічна оцінка стану земельних ресурсів

У наш час актуальною виступає проблема раціонального та збалансованого використання земельних ресурсів за їх визначеним землекористуванням. Зміна напрямків землекористування, яке є необдуманим та незбалансованим призводить до порушення рівноваги стану всіх категорій земель. Тому оцінювання екологічного стану земельних ресурсів за їх категоріями використання потребує детального вивчення та аналізу.

Нераціональне і неконтрольоване використання земельних ресурсів, підвищення рівня антропогенного навантаження на довкілля спричинюють значні зміни його компонентів, які в свою чергу, впливають на соціальні і демографічні процеси, здоров'я населення, напругу екологічної ситуації [15].

Саме сукупність таких проблем спричиняють погіршення екологічної ситуації в цілому, а зокрема забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, ґрунтів; порушення земель внаслідок ерозії, розвиток несприятливих природних процесів (зсуви, селі, повені, підтоплення), виснаження природних ресурсів, втрата різноманіття рослинного і тваринного світу [15].

Сучасні екосистеми Західного Поділля являють собою комплекс природних та антропогенних компонентів, співвідношення яких вказує на стабільність або нестабільність її екологічного стану.

Згідно методики визначення екологічної стабільності території та рівня антропогенного тиску використовувався метод, запропонований Н. М. Рідей,

Д. Л. Шофоловим, що враховує кількісні та якісні характеристики компонентів довкілля, а саме земельні ресурси [41].

Згідно застосованої методики були розраховані ці коефіцієнти, які свідчать, що в межах Червоноградського району спостерігається екологічно слабо стабільна ситуація (0,46 у. б.), а громаді – середньо стабільна ситуація (0,59 у. б.).

Згідно таблиці 4.21, у Великомоствівській громаді екологічно нестабільних територій немає. До слабо стабільних територій відносять тільки територію Боянецької (0,47 у. б.) сільської ради.

Кращою є наступна група, до якої відносять середньо стабільні території, до яких належать території Бутинської (0,60 у. б.), Двірцівської (0,66 у. б.), Реклинецької (0,59 у. б.) та Купичвольської (0,55 у. б.) сільських рад.

Екологічно стабільними є територія міської ради Великих Мостів (0,67 у. б.) (див. табл. 4.21).

Коефіцієнт антропогенного навантаження на земельні ресурси (*Кан*) характеризує величину впливу господарської діяльності, тобто це бальна оцінка ступеня антропогенного навантаження.

Коефіцієнт, який показує рівень антропогенного навантаження території Червоноградського району становить 3,24 у. б. і є підвищеним, тоді як на території Великомоствівської громади він має середній рівень впливу на земельні ресурси – 2,98 у. б.

Таблиця 4.21

Екологічна стабільність земель та рівень антропогенного навантаження на земельні ресурси адміністративних одиниць Великомоствівської територіальної громади

Адміністративні утворення	Коефіцієнти		Екологічна стабільність території	Рівень антропогенного навантаження
	Кес	Кан		
Великомоствівська міська громада	0,59	2,96	Середньо стаб.	Середній
Великомоствівська м.р.	0,67	3,27	Еколог. стаб.	Підвищений
Бутинська с.р.	0,60	3,11	Середньо стаб.	Середній
Двірцівська с.р.	0,66	2,82	Середньо стаб.	Середній
Реклинецька с.р.	0,59	3,08	Середньо стаб.	Середній
Боянецька с.р.	0,47	3,07	Слабо стаб.	Середній
Купичвольська с.р.	0,55	2,69	Середньо стаб.	Середній
Червоноградський район	0,46	3,24	Слабо стаб.	Підвищений

Згідно таблиці 4.21, середній рівень антропогенного навантаження спостерігаємо на територіях Реклинецької (3,08 у. б.), Бутинської (3,11 у. б.), Двірцівської (2,82 у. б.), Боянецької (3,00 у. б.), Купичвольської (2,69 у. б.) сільських рад. Тільки на території Великомоствівської міської ради маємо підвищений рівень (3,27 у. б.) (рис. 4.28).

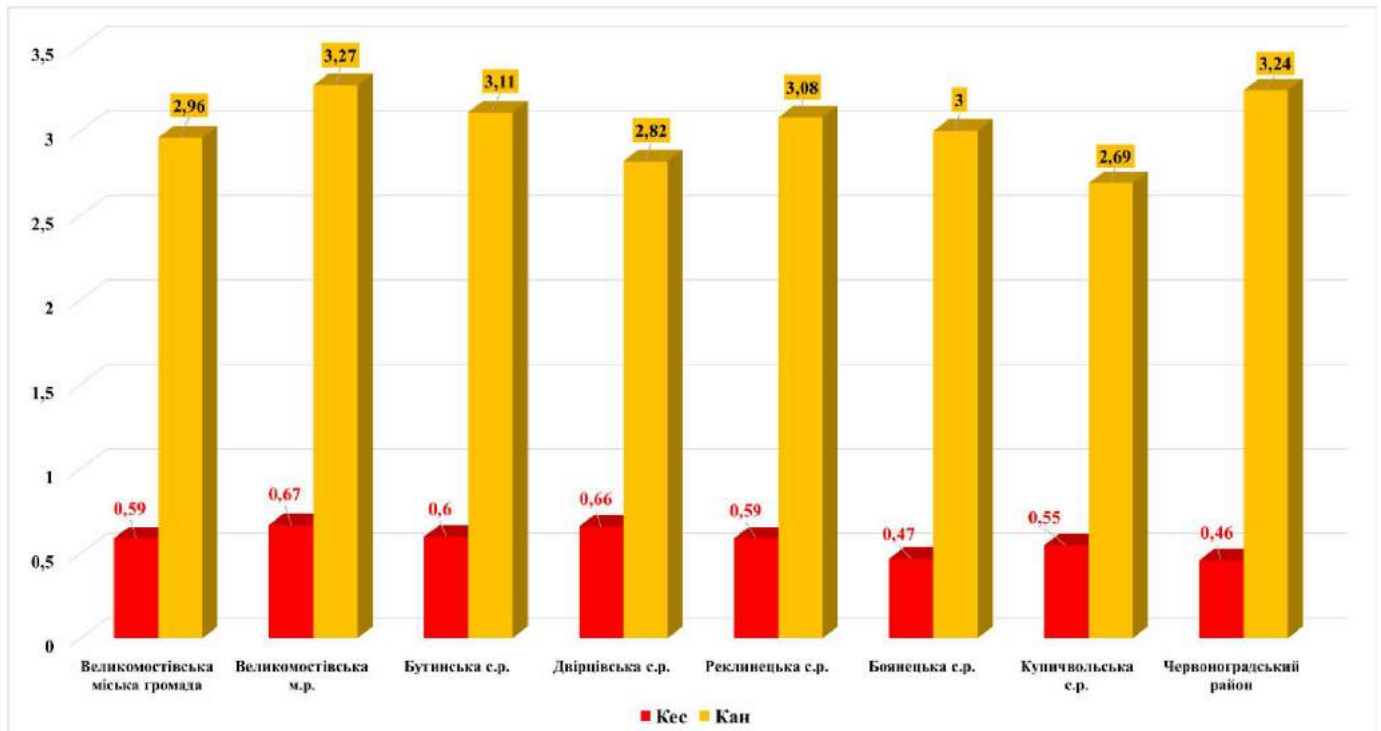

Рис. 4.28. Екологічна стабільність земель та рівень антропогенного навантаження на земельні ресурси адміністративних одиниць Великомоствівської територіальної громади

Важливим при екологічному оцінюванні стану земель є визначення ступеня порушення рівноваги у співвідношенні основних типів угідь в агроландшафтах.

Таблиця 4.22

Оцінка ступеня порушення рівноваги у співвідношенні основних типів угідь у агроландшафтах адміністративних одиниць Великомоствівської територіальної громади

Адміністративні утворення	Питома вага угідь, % до сумарної площі Р + ОВ		Стан агроландшафтів
	Р	ОВ	
Великомостівська міська громада	48,22	51,78	Задовільний
Великомостівська м.р.	33,04	66,96	Добрий
Бутинська с.р.	49,50	50,50	Задовільний
Двірцівська с.р.	47,93	52,07	Задовільний
Реклинецька с.р.	44,01	55,99	Задовільний
Боянецька с.р.	60,14	39,86	Незадовільний
Купичвольська с.р.	54,68	45,32	Задовільний
Червоноградський район	60,73	39,27	Незадовільний

Згідно таблиці 4.22, в Червоноградському районі стан агроландшафтів є незадовільний, а у Великомоствівській громаді – задовільний.

Задовільний стан агроландшафтів маємо також, на території Бутинської, Двірцівської, Купичвольської, Реклинецької сільських рад. Незадовільний стан на території Боянецької сільської ради, а добрий – Великомоствівської міської ради (рис. 4.29).

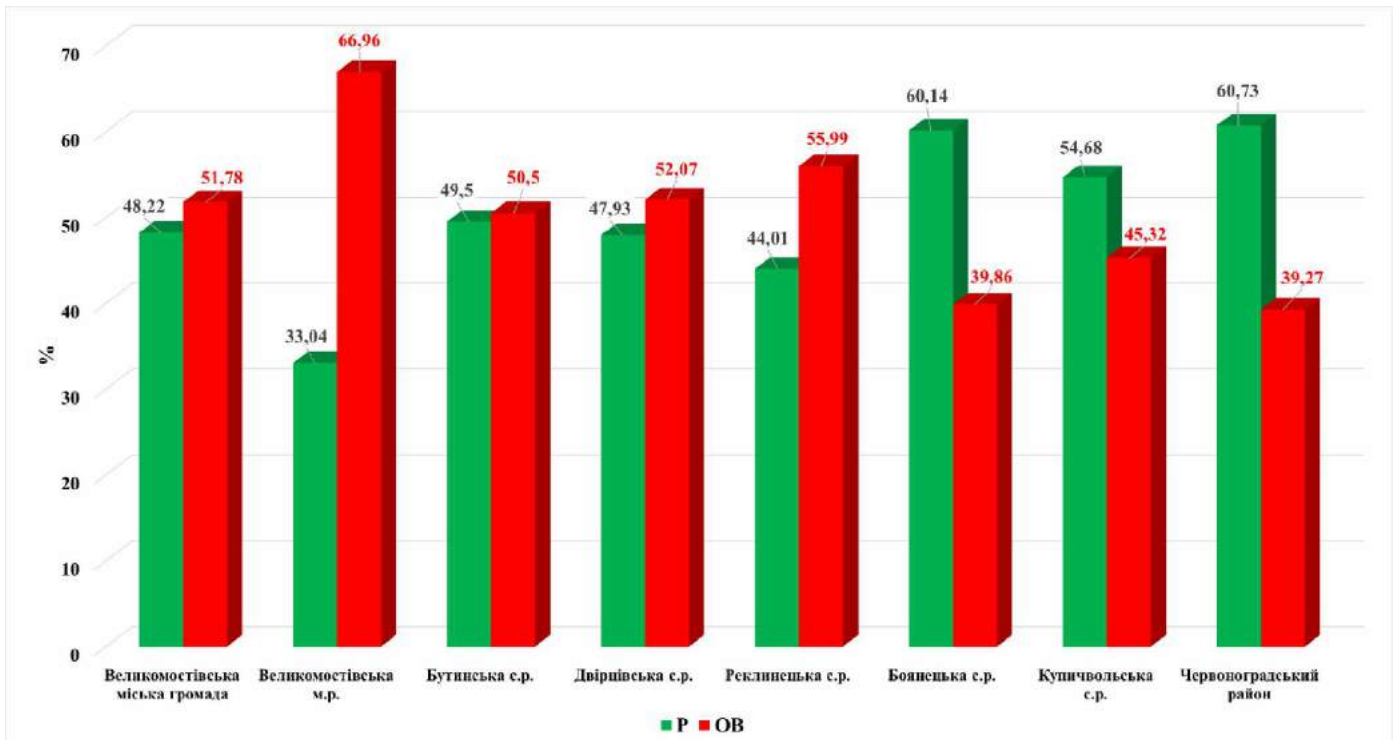

Рис. 4.29. Стан агроландшафтів адміністративних одиниць Великомоствівської територіальної громади

4.3. Антропогенні чинники, що впливають на землекористування

На території Великомоствівської територіальної громади можна виділити такі чинники антропогенного впливу, які впливають на землекористування:

1. вплив гірничо-видобувної промисловості;
2. проведення меліоративних робіт;
3. порушення ґрунтів внаслідок неправильного обробітку;
4. розвиток ерозійних процесів;
5. санітарно-гігієнічні, інженерно-геологічні і планувальні чинники.

Найбільш відчутної шкоди екологічному стану земельних ресурсів завдає розвитку гірничої та будівельної промисловості, а також проведення меліоративних робіт, скерованих на осушення заболочених земель [30].

Територія Великомоствівської громади в різні часи була важливим центром в області щодо видобутку різних корисних копалин. Зокрема, мова йде про видобуток кам'яного вугілля, газу і конденсату та цегельно-черепичної сировини.

В межах Великомоствівської громади знаходяться значні ареали поширення природного газу, які розроблялися і можуть в майбутньому відновити розробку. Також біля села Куличків здійснюється видобуток природного газу. Тут знаходяться копальні видобутку кам'яного вугілля, а також є інші місця з потенційними покладами вугілля, які в майбутньому будуть вироблятися.

На території громади присутні значні родовища з видобутку піску, глини та іншої сировини, яку використовують для цегельно-черепичної промисловості.

Цей аналіз мінерально-сировинної бази громади говорить про те, що діяльність гірничо-вибудованої промисловості має як економічні аспекти розвитку громади, так і свої негативні впливи на стан навколишнього середовища, суспільство та використання самих земельних ресурсів.

Наслідком діяльності цих гірничих підприємств стало просідання земної поверхні і відповідно затоплення та підтоплення населених пунктів, лісів, забруднення земель відходами вуглевидобутку та шахтними водами. Другим, не менш важливим, негативним фактором погіршення екологічного стану земельних ресурсів є місця складування твердих промислових відходів (породних відвалів) [18].

Територія громади повністю належить до Малого Полісся, яке характеризується рівнинним рельєфом і значною розчленованістю поверхні річками і заболоченістю території. В 50-60 роки були здійсненні меліоративні заходи по осушення цих заболочених територій. Тому не останню роль в сучасному стані землекористування відіграло проведення практично суцільної меліорації земель, скерованої в основному на осушення, і тільки на незначному відсотку площ було передбачено заходи із двійного регулювання водно-повітряного режиму методом попереднього шлюзування. Все це призводить до

практично щорічних пожеж на значних масивах торф'яників, потужність яких становить майже 4,0 метра.

Як відзначалося, важливим негативним фактором погіршення екологічного стану земельних ресурсів є місця видобутку будівельних копалин (глина, пісок тощо). Вони недоведені до закритого стану, тобто не закриті, а використовуються в основному як сміттєзвалища.

Негативним аспектом землекористування є складування побутових відходів, які, як зазначалося, мають стихійний характер і розташовані у межах як закинутих кар'єрів, так і в лісопосадках, перелогах, багаторічних насадженнях і т. д.

Слід, відмітити, що у зв'язку із зменшенням розорювання с/г угідь та збільшенням обсягів заліснення ерозійно-небезпечних ділянок, частково поліпшилась ситуація із змиванням ґрунтів.

Важливим антропогенним чинником є порушення та руйнування ґрунтів, який включає в себе складний комплекс антропогенних і природних процесів зміни фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту [40].

Як правило, першою причиною порушення ґрунтів є процеси, ініційовані діяльністю людини (це, наприклад, механічна обробка ґрунтів, трансформація шарів землі в будівництві, переущільнення ґрунтів унаслідок діяльності транспорту, випасання худоби, зрошення або інші зміни режиму ґрунтових і поверхневих вод, забруднення ґрунтів та ін.). Результати цих первинних змін можуть багаторазово посилюватися під впливом природних чинників, наприклад, вітру, дощових потоків тощо [40].

Негативний вплив на стан земель і ґрунтового покриву має ерозія, яка включає процес захоплення часток ґрунту та їх виношування водою або вітром, а також процес руйнування верхніх, найродючіших шарів ґрунту [40].

Під впливом діяльності людини виникає прискорена ерозія, що часто зумовлює повне руйнування ґрунтів. При цьому втрати компонентів ґрунту не компенсуються та відбувається різке зниження його родючості [40].

Руйнування ґрунту здійснюється у сотні й навіть тисячі разів швидше, ніж під час природних ерозійних процесів. У сільському господарстві у ґрунт

повертається лише незначна частина біомаси, інша – збирається під час урожаю. Особливо сильно виснажують ґрунт монокультури. Розвитку ерозії також сприяє знищення лісів, яке позбавляє ґрунт захисного шару [40].

На території Великомоствівської м.р. і на прилеглих до громади територіях наявні санітарно-гігієнічні, інженерно-геологічні і планувальні чинники, які створюють незадовільні умови для проживання населення та певні обмеження для розвитку громади.

Зокрема, в межах міста Великі Мости розташовані об'єкти виробництва, комунального господарства, інженерної та транспортної інфраструктури, в санітарно-захисних зонах (СЗЗ) від яких розташована житлова і громадська забудова. Крім того, незначна частина території міста попадає в зону можливого затоплення повеневими водами р. Рата [44].

До планувальних обмежень на території Великих Мостів відносяться наступні: санітарно-захисна зона (далі СЗЗ) від діючого кладовища; СЗЗ від регіональної автодороги державного значення; СЗЗ від діючих виробничих і комунально-господарських об'єктів; охоронні зони повітряних ЛЕП-35 кВ; СЗЗ від ПС «Великі Мости», напругою 35/10 кВ – 70 м до існуючої житлової забудови, 140 м - до проекрованої житлової забудови; охоронні зони від мереж транспортування газу; СЗЗ від очисних споруд каналізації; гаражні кооперативи із СЗЗ залежно від кількості машино-місць; прибережні захисні смуги, які згідно Водного кодексу встановлюється з урахуванням містобудівної документації; зона можливого затоплення повеневими водами річки Рата [44].

Певним обмеженням для містобудівного освоєння є зони санітарної охорони підземного водозабору – I, II, III пояси ЗСО, параметри яких визначені проектом «Гідрологічне обґрунтування експлуатації Великомоствівського родовища прісних підземних вод» [44].

По інженерно-геологічних умовах територія міста частково відноситься до малосприятливої і несприятливої для забудови (понижені і заболочені території із заляганням ґрунтових вод на глибині до 1 м від поверхні землі), що вимагає відповідної інженерної підготовки [44].

РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАХОДИ ПОКРАЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

5.1. Перспективи використання

Землі Великомоствівської територіальної громади відносяться до регіону Малого Полісся. Мале Полісся – своєрідна фізико-географічна область в межах Поліського краю зони мішаних лісів Східно-Європейської рівнини.

Через специфіку природних умов, процесів ґрунтоутворення і генезису, ґрунти Малого Полісся загалом і громади зокрема, характеризуються низькою здатністю протистояти антропогенному навантаженню. Разом з тим, територія громади – це регіон давнього землеробства, в окремих його частинах воно ведеться понад тисячу років.

Стан земельних ресурсів території досліджень близький до задовільного. Це пов'язано в основному з наявністю значних площ земель, які стабілізують екологічний стан. Мова йде про ліси та інші лісовкриті території, які в межах громади займають більше 35 % від всієї площі земель.

Однак більшість земель відносяться до с/г призначення і відповідно переважає сільськогосподарське землекористування. Їх стан в більшості випадків є незадовільним. Це безумовно негативно відбивається на кількості і якості сільськогосподарської продукції і стані довкілля загалом. Деградаційні процеси призводять до надмірних затрат у землеробстві, а вирощена продукція є низько конкурентною в умовах ринку.

Становлення сучасних ринкових відносин в аграрному секторі економіки поки що не знайшло позитивного відображення як на стані ґрунтів, так і земельних ресурсів громади. Навпаки, часто нові землекористувачі з метою швидкої наживи, намагаються взяти з ґрунту «все і зразу». Свідченням цього є величезні масиви ріпаку, посіви часто проводять декілька років поспіль на одних і тих же полях.

Проведена аграрна реформа не вирішила проблеми деградації ґрунтів, а навпаки загострила її. Розпаювання земель проведено без врахування геоморфологічних особливостей територій, ґрунтового покриву, властивостей

ґрунтів. Впроваджувати ґрунтоохоронні заходи за умов приватного дрібного землекористування буде надзвичайно складно.

Мінімізація деградаційних процесів в ґрунтах громади повинна базуватись на нормативно-правових, організаційно-адміністративних, економічних, агротехнічних і наукових заходах, спрямованих на охорону, збереження і відновлення деградованих ґрунтів, унеможливлення деградації ґрунтів, які ще зберегли свій високий біопродуктивний потенціал.

Початком реалізації такої програми обов'язково повинно бути повторне детальне ґрунтове обстеження території України в масштабі 1:10 000, проведена інвентаризація ґрунтів і земель. Лише за достовірними даними про якісний стан, географію ґрунтів можна розробляти заходи їхньої охорони.

Вся система землеробства в регіонах поширення процесів водної ерозії має бути ґрунтозахисною.

Ефективними є агротехнічні заходи призупинення водно-ерозійної деградації ґрунтів – щільовання, глибоке розпушування, кротування, які застосовуються під посівами зернових, просапних культур і багаторічних трав.

Екологічно-безпечне функціонування агроєкосистем в регіонах з високим рівнем деградації ґрунтів і ґрунтового покриву, до яких належить і територія громади, можливе за умов створення певної екологічної рівноваги.

Проблемою сіл Великомоствівської громади, на відміну від міста Великі Мости, є мала кількість робочих місць, тому населення займається натуральним господарством та масово виїжджає за кордон. В своїй магістерській роботі ми намагались знайти напрямки раціонального землекористування даної території, які б можна було б використати для розвитку громади і в той же час зберегти природу. Все це можна отримати, розвиваючи тут сільський зелений туризм, який сприятиме дбайливому та бережливому ставленню до природи як з боку місцевого населення, так і гостей, та забезпечить місцеве населення з фінансової точки зору.

Важливим напрямком розвитку громади може стати використання лісів та інших лісовкритих територій для розвитку туризму та рекреації, а також відведення їх в категорію природоохоронних земель та створення заповідників.

Іншим напрямком розвитку може стати органічне землеробство, адже дана територія є порівняно екологічно чистою, ґрунти поки що не забруднені хімікатами, поблизу немає значних промислових забруднювачів, які б впливали на екологічну ситуацію досліджуваної території. Саме тому ці чотири напрямки розвитку є найбільш придатними для цієї території.

Винятком служать території, які є техногенно порушеними в результаті видобутку корисних копалин, зокрема, кам'яного вугілля. Саме ці землі потребують кардинального і глибокого відновлення, рекультивації та реабілітації. Їх можна в майбутньому використовувати під заліснення, або для рекреаційних цілей.

Для пропонованих напрямків використання земельних ресурсів нами було проведено аналіз сильних і слабких сторін пропонованих видів діяльності на основі «Плану соціально-економічного розвитку громади на 2020-2027 роки», який базується на врахуванні конкурентних переваг та обмежень, які представлені у вигляді SWOT-аналізу [44].

SWOT-аналіз є найбільш популярним аналітичним методом. Він використовується у всіх областях стратегічного планування в якості основного інструменту стратегічного аналізу. Даний аналіз є основою для виявлення і формування основних проблем та стратегічних питань.

Цей аналіз заснований на поділі інформації про дану проблему на чотири групи, так звані, категорії факторів розвитку. Це сильні і слабкі сторони, можливості і загрози. SWOT – є аббревіатурою похідним від перших букв англійських слів (табл. 5.1).

На даний час існує три можливі сценарії розвитку громади: реалістичний – громада розвиватиметься в запланованих рамках, за умови стабільності зовнішніх факторів; оптимістичний – громада розвиватиметься в прискорених темпах, за умови реалізації всіх заходів в рамках реформи децентралізації влади та політичної стабільності; песимістичний – значне зниження темпів розвитку громади, з огляду на загострення воєнної, економічної та політичної нестабільності в країні.

Для економічного та соціального зростання громади необхідно покласти всі зусилля на ефективне використання сильних сторін громади – розвиток сільського господарства, туристично-рекреаційної діяльності, використання вільних територій під будівництво нових господарських будівель і т.д., та зменшення впливу слабких сторін – неналежне дорожнє покриття доріг, низький рівень сфери послуг.

Таблиця 5.1

SWOT-аналіз можливостей організації органічного землеробства та туристично-рекреаційної діяльності на території Великомоствівської громади

Сильні сторони	Слабкі сторони
Сільське господарство	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ наявність природних ресурсів: річки, ліси, родючі ґрунти; ▪ велика кількість вільних с/г угідь; ▪ наявність земель, що придатні для обробки та вирощування с/г культур, родючість ґрунтів, пасовищ для тваринництва; ▪ значний досвід та професіоналізм сільськогосподарських виробників; ▪ розвиток особистих селянських господарств; ▪ наявність земельних ресурсів за межами населених пунктів. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ризиковані природні умови ведення сільського господарства; ▪ слабка матеріально-технічна база аграрних підприємств; ▪ недостатнє впровадження інвестиційних технологій; ▪ дефіцит обігових коштів; ▪ скорочення обсягів виробництва переробної та харчової промисловості; ▪ спілки фермерів працюють не ефективно, робота фермерів не скоординована; ▪ не налагоджена система реалізації залишків с/г продукції в селянських господарствах; ▪ неефективний паритет цін на сільськогосподарську продукцію.
Туристично-рекреаційний потенціал	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> ▪ досить низьке екологічне навантаження, сприятливі кліматичні умови; ▪ наявність значних територій зайнятих лісами та іншими лісовкритими землями; ▪ облаштування зон для відпочинку (пляжі, кемпінги); ▪ створення зоологічного та ботанічного заповідників та еколого – просвітницького центру; ▪ чищення існуючих водойм з облаштуванням рекреаційно – відпочинкових зон; ▪ відновлення старих і створення нових туристичних маршрутів; ▪ створення міжнародного екологічного центру водного та лісового туризму та екологічного транспорту (VELO, електро). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ відсутність упорядкованих місць відпочинку у лісових масивах, прибережних смугах річок; ▪ відсутність сучасної системи управління твердими побутовими відходами; ▪ низький рівень екологічного виховання населення; ▪ відсутність налагодженої системи енергоменеджменту; ▪ відсутність готелів та вільного житла; ▪ низький рівень впровадження проектів енергоефективності в житлово-комунальній сфері; ▪ сучасний стан фінансування не дозволяє кардинально покращити інженерні мережі; ▪ незадовільний стан утримання доріг.

Можливості та загрози відносяться до зовнішніх чинників, вплив на які на мікроекономічному рівні є майже неможливим. Але ці чинники мають значний вплив на розвиток громади, тому важливо вчасно відслідковувати їх зміни та вносити необхідні коригування в План розвитку громади для мінімізації їх наслідків [44].

5.2. Заходи покращення екологічного стану

Аналіз структури та використання земельних ресурсів громади засвідчує існування широкого спектру екологічних проблем.

Для оптимізації використання земель громади необхідно забезпечити оптимальне співвідношення у структурі угідь між орними угіддями, луками, лісами та землями, зайнятими водними об'єктами.

Важливою складовою оптимізаційних заходів є посилення контролю за збереженням і внесенням мінеральних добрив, пестицидів і гербіцидів, перехід на біологічні методи боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур.

Актуальним завданням є здійснення рекультивації і повернення порушених земель у господарське використання.

Важливою проблемою використання лісів громади є забезпечення в них науково обґрунтованої системи ведення господарства, яка даватиме змогу покращити якість, підвищити продуктивність лісів і рівень використання природної родючості лісових земель.

Важливою проблемою є забезпечення поліпшення породного складу і якості лісів, підвищення їхньої продуктивності забезпечення науково-обґрунтованого співвідношення між різними віковими групами.

З метою забезпечення виконання оптимізаційних заходів необхідно перебудувати свідомість суспільства, сформувати механізм економічної та адміністративної відповідальності землекористувачів за порушення екологічних вимог.

Значної актуальності набуває проблема лісорозведення на порушених землях у межах кар'єрів. Поліпшення стану цих земель можливе за умов

обґрунтованого комплексу меліоративних заходів, вивчення агроекологічних умов і особливостей формування рослинного покриву.

Відповідно до ст. 55 Закону України «Про охорону земель» та листа Держкомзему України від 23.04.1996 р. № 720/07, затверджено перелік робіт з охорони земель Сокальського району [40]:

1. Освоєння боліт, мілководь, водоймищ, чагарників, лісів, кам'янистих місць, ділянок, що вивільняються з-під господарських дворів, садиб, та інших непродуктивних земель у с/г угіддя або для створення лісових насаджень.

2. Засипання та вирівнювання ярів, освоєння земель на схилах під багаторічні насадження та кормові угіддя, будівництво комплексу гідротехнічних споруд для захисту земель від ерозії, підтоплення, зсувів тощо та під'їзних схилів до земельних ділянок, що освоюються.

3. Рекультивація порушених земель, хімічна меліорація, залуження багаторічними травами еродованої та забрудненої шкідливими речовинами ріллі, посів сільгоспкультур на ділянках біологічної рекультивації земель.

4. Будівництво і реконструкція: зрошувальних систем з джерелами зрошення, осушувальних систем, захист сільгоспугідь і лісових насаджень від підтоплення і висушення, розкорчовка списаних лісових і багаторічних плодкових насаджень.

5. Проведення топографо-геодезичних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідок.

6. Оновлення планово-картографічного матеріалу, зйомок минулих років, проведення топографо-геодезичних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідок [40].

Для вирішення питань покращення екологічного стану земель, пропонуємо такий комплекс заходів: поміняти політику екстенсивного використання ріллі; зберегти площі лісів і багаторічних насаджень; використовувати земельні ділянки за їх цільовим призначенням; припинити видобування піску, глини та торфу з незаконноутворених кар'єрів та провести рекультивацію цих земель.

ВИСНОВКИ

Великомостівська громада відноситься до Західноєвропейської рівнини, Поліської провінції зони мішаних лісів, області – Бузьке Мале Полісся. В межах Бузького Малого Полісся на півночі громади виділяється район Ратинське Полісся, а на півдні – Желдецьке Полісся.

На території громади спостерігається неоднорідний ґрунтовий покрив. Переважає вологий клімат з промивним водним режимом ґрунтів, водно-льодовикові піски і супіски та елювій верхньокрейдяних відкладів як ґрунтоутворюючі породи. Майже суцільна лісова і лучна рослинність сприяли формуванню в межах цієї території дерново-підзолистих, дерново-карбонатних, лучних, дернових і болотних ґрунтів. Трапляються ареали чорноземно-лучних ґрунтів.

Громада розташована в Червоноградському районі Львівської області. Утворена 22 листопада 2017 року шляхом об'єднання Великомостівської м.р. та Бутинської, Двірцівської, Реклинецької с.р. В 2020 році до складу громади увійшли Боянецька та Купичвоська с.р.

Поселенське навантаження на землі громади, тобто найбільша концентрація поселень спостерігається із заходу на схід від с. Бутини до с. Реклівець та із південного-заходу та північ через с. Боянець та м. Великі Мости. Промислове навантаження на земельні ресурси здійснюють підприємства видобувної, машинобудівної, металообробної, деревообробної, легкої та харчової галузей. Соціальне середовище громади представлене функціонуванням 10 дошкільних та 10 шкільних закладів та 1 позашкільний навчальний заклад. Охорона здоров'я на території громади представлена на рівні первинної медичної допомоги.

Структура земельного фонду громади є такою: найбільшу площі займають с/г землі 18 268,081 га або 58,59 %; площа лісів по громаді становить 10 933,3404 га або 35,07 %; площа забудованих земель становить всього 804,8465 га або 2,58 %; водно-болотні землі займають незначні площі – 1041,652 га або 3,34 %.

Динаміка земель у громаді є наступною: площа земель с/г призначення зменшилася з 18 304,18 до 18 268,09 га; площа лісів збільшилася всього лиш з 10932,00 до 10933,34 га; площа забудованих земель збільшилася з 770,24 до 804,85 га.

Відбулися зміни у розподілі земельного фонду та його складових частин між категоріями землевласників, землекористувачів.

Станом на 1990 р. значна частина земельного фонду була в користуванні колгоспів і радгоспів, то станом на 2021 р. 47 % всіх земель територіальної громади є у власності і користуванні громадян, 37 % – у користуванні лісогосподарських підприємств, 9 % – віднесені у категорію «землі запасу та земель переданих у власність і постійне користування», а 4 % – є у власності і користуванні с/г підприємствами.

У розподілі с/г земель 79 % користувачами є громадяни, 7 % – належать с/г підприємствам, 12 % – перебувають у складі земель запасу та земель переданих у власність і постійне користування, а 2 % – перебувають у складі лісогосподарських підприємств.

Основними користувачами лісів та інших лісовкритих площ є лісогосподарські підприємства, які мають у користуванні 99 %.

Найбільшу частку забудованих земель за користувачами займає категорія «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування» (35 %), меншу – у користуванні громадян (22 %), у користуванні закладів, установ та організацій (19 %) і у користуванні підприємств та організацій транспорту, зв'язку (17 %).

У розподілі водно-болотних земель за користувачами переважає категорія «землі запасу та землі передані у власність і постійне користування» – 44,79 %.

Забезпеченість земельними ресурсами за останні роки зменшилася по громаді із 2,16 до 1,98 га / 1 землекористувача, а забезпеченість на 1 особу зменшилася з 2,43 до 1,93 га / 1 особу.

Різні категорії землевласників, землекористувачів, згідно прийнятої класифікації, отримали різні площі земель у розрахунку на 1 користувача. Зокрема, 1 громадянин отримав у спільну сумісну власність в середньому

0,94 га, 1 лісогосподарське підприємство у користуванні – 1 460,42 га, 1 с/г підприємство – 149,64 га, 1 водогосподарське підприємство – 31,12 га земель, 1 частина, підприємство, організація, установа, навчальний заклад оборони – 27,91 га, 1 підприємство промисловості або інше підприємство – 2,11 га, 1 підприємство транспорту та зв'язку – 11,74 га, 1 спільне підприємство – 2,7 га. Все це вказує на різну забезпеченість землями користувачів, і в основному залежить від кількості цих користувачів.

Основними користувачами землями с/г призначення є громадяни, які мають у своєму користуванні 46,8 %, а показники забезпеченості громадян громади дуже низькі – 0,92 га с/г угіддями та 0,41 га ріллею.

Екологічна оцінка стану земельних ресурсів Великомоствівської громади показала: екологічна стабільність території є середньо стабільною (0,59 у. б.); рівень антропогенного навантаження території має середній рівень впливу на земельні ресурси (2,98 у. б.); стан агроландшафтів є задовільний.

На території громади виділяємо такі чинники антропогенного впливу на землекористування: вплив гірничо-видобувної промисловості; проведення меліоративних робіт; порушення ґрунтів внаслідок неправильного обробітку; розвиток ерозійних процесів; санітарно-гігієнічні, інженерно-геологічні і планувальні чинники.

SWOT-аналіз показав, що на даний час існує три можливі сценарії розвитку громади: реалістичний, оптимістичний та песимістичний. Цей аналіз показав, що на території громади є можливість організації органічного землеробства та потужної туристично-рекреаційної діяльності.

Для раціонального землекористування та охорони земель на території громади слід провести такий об'єм робіт: освоєння боліт, мілководь, водоймищ, чагарників, лісів, кам'янистих місць, ділянок; засипання та вирівнювання ярів, освоєння земель на схилах під багаторічні насадження та кормові угіддя, будівництво комплексу гідротехнічних споруд для захисту земель від ерозії; рекультивация порушених земель, хімічна меліорація, залуження багаторічними травами еродованої та забрудненої шкідливими речовинами ріллі, посів сільгоспкультур на ділянках біологічної рекультивации земель; проведення

топографо-геодезичних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідок; оновлення планово-картографічного матеріалу, зйомок минулих років, проведення топографо-геодезичних, ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідок.

Для вирішення питань покращення екологічного стану земель, пропонуємо такий комплекс заходів: поміняти політику екстенсивного використання ріллі; зберегти площі лісів і багаторічних насаджень; використовувати земельні ділянки за їх цільовим призначенням; припинити видобування піску, глини та торфу з незаконноутворених кар'єрів та провести рекультивацію цих земель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агрокліматичний довідник по Львівській області. К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1959. 96 с.
2. Адміністративна карта. [Електронний ресурс]. URL : https://rada.info/upload/users_files/04056316/cebf8733cf55bffb8481b3363e687354.jpeg.
3. Андрианов М. С. О циркуляционных факторах климата западных областей УССР. Геогр. сб. Вып. 1. Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1951. С. 13–17.
4. Аспекти діяльності сільського зеленого туризму, які регулюються законами України. Офіційний Веб-сайт Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.greentour.com.ua>.
5. Берлянт А. М. Картографический метод исследования. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. 254 с.
6. Боков В. А. Геоэкология. Научно-методическая книга по экологии. Симферополь : Таврія, 1996. 382 с.
7. Великі Мости. [Електронний ресурс]. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Великі_Мости.
8. Великомоствівська ОТГ: “Громада для інвестицій” (презентація). [Електронний ресурс]. URL : <https://vmgromada.gov.ua/pro-gromadu-15-33-23-15-10-2019/>.
9. Вернандер Н. Б. Почвы УССР. / Вернандер Н. Б., Годлин М. М., Самиур Н. Г., Скорина С. А. – Киев : Харьков : Госиздат сельхоз. литер., 1951. – 302 с.
10. Войтків П. С., Гурський Р. Р. Сучасний стан землекористування у Великомоствівській територіальній громаді Львівської області. Збірник матеріалів наукової конференції студентів і аспірантів «Горизонти ґрунтознавства» (м. Львів, 17 травня 2022 року). Вип. 2. – Львів. 2021. С. 43–49.
11. Войтків П. С., Гурський Р. Р. Сучасний стан та використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення Червоноградського району Львівської області. Географія,

економіка і туризм : національний та міжнародний досвід. Матеріали XVI міжнародної конференції. Львів, 2022. С. 60–65.

12. Водний кодекс України : текст відповідає офіц. Станом на 1 жовтня 2012 р. – К. : Національний книжковий проект, 2012. – 80 с.

13. Гаськевич В. Г. Осушені мінеральні ґрунти Малого Полісся. / Гаськевич В. Г., Позняк С. П. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 2004. – 256 с.

14. Геоєкологія Львівської області : монографія / Ю. Андрейчук, Л. Безручко, В. Біланюк та ін. / за заг. ред. Є. Іванова. Львів : Простір-М, 2021. 606с.

15. Горохівська І. Геоєкологічний аналіз адміністративно-територіальних одиниць (на прикладі Бродівського району) / Горохівська І., Андрейчук Ю. // Наукові записки. №2 – Тернопіль, 2013 – с. 11-16.

16. Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Львівській області. [Електронний ресурс]. URL : <https://www.ekology.lviv.ua>.

17. Дибайло Д. Радехів. Вид-во : Малті-М, 2008. – 10 с.

18. Екологія : реферат. [Електронний ресурс]. URL : <https://www.br.com.ua/referats/Ecologiya/45243.htm>.

19. Земельний кодекс України №2768 – III від 2002 р.

20. 16Земельний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. В. І. Семчика. К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. 676 с.

21. Земельний кодекс України. – К. : Атіка, 2003. – 96 с.

22. Земельний кодекс України: Коментар. – Х. : Одісей, 2002. – 600 с.

23. Земельні ресурси України / за ред. В. В. Медведєва, Т.М. Лактіонової. – К., 1998. 150 с.

24. Землевпорядне проектування. Конспект лекцій. [Електронний ресурс]. URL : <http://5fan.ru/wievjob.php?id=5777>.

25. Інформація про стан виконання районної (бюджетної) цільової програми «Програма Розвитку та підтримки аграрного комплексу Кам'янка-Бузького району на 2017-2020 роки» за 2017 рік. [Електронний ресурс]. URL :

<http://kam-buzrda.gov.ua/informatsiya-pro-stan-vykonannya-rajonnoji-byudzhetnoji-tsilovoji-prohramy-prohrama-rozvytku-ta-pidtrymky-ahramnoho-kompleksu-kam-yanka-buzkoho-rajonu-na-2017-2020-roky-za-2017-rik/>.

26. Карта (скріншот). [Електронний ресурс]. URL : <https://gromada.info/gromada/vmostivska/>.

27. Кіпгач Ф. Я. Землі України: категорії, право власності, стан використання, охорона : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 240 с.

28. Кліматограма Великих Мостів. Ukraine. Lviv Oblast. Velyki Mosty.

29. Ковальчук І., Петровська М. Геоєкологія Розточчя. Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2003. 192 с.

30. Матеріали до Національної доповіді України про стан навколишнього природного середовища у 2014 році “Регіональна доповідь про стан навк. прир. серед. у Львівській області в 2014 році”. Львів : [б. в.], 2014. – 288 с.

31. Паньків З.П. Еволюція землекористування в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 188 с.

32. Паньків З. П. Методичні вказівки до практичних робіт з курсу «Земельні ресурси і земельний кадастр». Львів, Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 72 с.

33. Паньків З.П. Просторові показники землекористування в Карпатському регіоні України / З.П. Паньків // Наукові записки Тернопільського нац. ун-ту. Серія: Географія. – 2012. – Вип. 32. – С. 164–173.

34. Паньків З.П. Система класифікаційних категорій землекористування / З.П. Паньків // Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна. – 2011. – Вип. 39. – С. 260–266.

35. План соціально-економічного розвитку Жовтанецької сільської ради на 2018-2020 роки. [Електронний ресурс]. URL : <https://zhovtanetska-gromada.gov.ua/strategichni-dokumenty-otg-15-32-57-09-11-2018/>

36. Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів». [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>.

37. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Львівської області. [Електронний ресурс]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centrivta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-lvivskoyi-oblasti-718-120620>.

38. Програма охорони навколишнього природного середовища Сокальського району на 2016-2020 роки. [Електронний ресурс]. URL : http://www.sokalrada.gov.ua/upload/content/gallery/upload/2016/.../8_1471424237.pdf.

39. Про громаду (Великомостівська об'єднана громада). [Електронний ресурс]. URL : <https://vmgromada.gov.ua/pro-gromadu-15-33-23-15-10-2019/>.

40. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Львівській області в 2017 році. [Електронний ресурс]. URL : https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/НД_2017_Львівська%20.pdf.

41. Рідей Н. М., Шофолов Д. Л. Екологічна стандартизація для забезпечення сталого землекористування та охорони земель. / Людина і довкілля. Проблеми неоекології. Випуск 1 (12), 2009 р. С. 41-50.

42. Сокальська райдержадміністрація. [Електронний ресурс]. URL : http://www.sokal-rda.gov.ua/text-heohrafiia_pryrodni_umovy.html.

43. Стасюк І. І. Сокальщина. Природа і господарство. Львів. ВТНЛ. 1999. 52 с.

44. Стратегія розвитку Великомоствівської об'єднаної територіальної громади на 2020 – 2027 роки. [Електронний ресурс]. URL : https://rada.info/upload/users_files/04056316/9d724d582d665e3840d4ab001a5ac41c.pdf.

45. Третяк А. М. Землекористування // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. Т. 10. URL: <https://esu.com.ua/article-15957> (дата перегляду: 02.11.2022)

46. Фондові матеріали Сокальського районного відділу земельних ресурсів. 2008 – 2021 рр.

47. Фондові матеріали Жовківського районного відділу земельних ресурсів. 2008 – 2022 рр.

48. Червоноградський район – Вікіпедія. [Електронний ресурс]. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Червоноградський_район.